

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Mgr. Klára Švecová

Vývoj právní úpravy vztahů mezi osobami téhož pohlaví v České republice

**(Development of legal regulation of relations between persons of the same sex
in the Czech Republic)**

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: prof. JUDr. PhDr. Karolina Adamová, CSc., DSc.

Katedra právních dějin

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 23. 1. 2015

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Mgr. Klára Švecová

Obsah

1	Úvod.....	5
2	Homosexualita jako pojem.....	9
2.1	Definice, význam a vývoj pojmu homosexualita	9
2.2	Dělení homosexuality	14
2.3	Coming out	16
3	Homosexualita z pohledu historicko-náboženského	18
3.1	Homosexualita ve starověku.....	18
3.2	Homosexualita v pozdním středověku a renesanci.....	20
3.3	Homosexualita z pohledu křesťanství	21
3.4	Homosexualita z pohledu islámu.....	25
3.5	Homosexualita v neevropských zemích	26
4	Vývoj právní úpravy vztahů mezi osobami téhož pohlaví v českých zemích do začátku 20. století	27
4.1	První trestní zákoníky	27
4.2	Práva městská království českého	28
4.3	Constitutio Criminalis Josephina a Constitutio Criminalis Theresiana.....	29
4.4	Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně z roku 1787.....	30
4.5	Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1803	31
4.6	Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852.....	32
4.7	Vojenský trestní zákon o zločinech a přečinech z roku 1855.....	34
5	Vývoj české právní úpravy vztahů mezi osobami téhož pohlaví ve 20. století do roku 1961	37
5.1	První pokusy o dekriminalizaci homosexuality.....	37
5.1.1	Medicinalizace homosexuality.....	40
5.1.2	První československé homosexuální spolky	42
5.2	Homosexualita v období druhé světové války.....	45
5.3	Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon	46
5.4	Zákon č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní.....	48
6	Vývoj české právní úpravy vztahů mezi osobami téhož pohlaví od roku 1962 do roku 1990.....	49
6.1	Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon	49

6.2	Zákon č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech a zákon o úkolech národních výborů, a zákon č. 60/1961 Sb., o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku	53
6.3	Dekriminalizace homosexuálních styků zákonem č. 175/1990 Sb.	55
7	Právní úprava vztahů mezi osobami téhož pohlaví od roku 1990 do současnosti	57
7.1	První „české“ prohomosexuální organizace, sdružení a hnutí	57
7.1.1	Sdružení organizací homosexuálních občanů	58
7.1.2	Gay iniciativa	59
7.2	Trestní právo	60
7.3	Pracovní právo	61
7.4	Antidiskriminační zákon	65
7.5	Občanské právo	67
7.5.1	První pokus o přijetí právní úpravy registrovaného partnerství	68
7.5.2	Druhý pokus o přijetí právní úpravy registrovaného partnerství	70
7.5.3	Třetí pokus o přijetí právní úpravy registrovaného partnerství	73
7.5.4	Čtvrtý pokus o přijetí právní úpravy registrovaného partnerství	75
7.5.5	Pátý pokus o přijetí právní úpravy registrovaného partnerství	77
7.5.6	Šestý pokus a zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů	80
8	Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů	83
8.1	Registrované partnerství jako pojem	83
8.2	Zákon o registrovaném partnerství	84
8.3	Otázky neupravené v zákoně o registrovaném partnerství	89
8.4	Zákon o registrovaném partnerství vs. nový občanský zákoník	91
8.5	Zhodnocení aktuální právní úpravy registrovaného partnerství	95
8.6	Výbor pro sexuální menšiny	96
9	Právní úprava de lege ferenda	98
9.1	Právní úprava rodičovství homosexuálních párů – obecné úvahy	99
10	Závěr	107
	Seznam použité literatury	109
	Resumé	125

1 Úvod

Na začátku 20. století byly vztahy mezi osobami téhož pohlaví označovány za „nepřirozené smilstvo“ a považovány za trestný čin.¹ *"Homosexualita jest něco jako kulhavost... Kulhavost jest prostě vada a pro rozumného člověka jest tu jen jedna otázka: jak ji odstranit, jak ji vyléčit.... Píša může namítat, že u Arabů nejsou homosexuální styky ničím neobvyklým. Možná, že u nějakého primitivního kmene v temné Africe není podnes ani lidojedství něčím neobvyklým. Bude civilizovaný Evropan jísti pečené černochoy, dostane-li se mezi lidi tohoto kmene?"*² Negativní hodnocení homosexuálního chování české veřejnosti vyplývalo zejména z její nedostatečné informovanosti o jeho povaze a aspektech. Právě to umožňovalo považovat vztahy mezi osobami téhož pohlaví za zvrhlost. Na tomto nezměnil nic ani fakt, že již tehdy přední vědci, věnující se sexuálnímu bádání, zdůrazňovali vrozenost homosexuality a nemožnost jejího naučení, resp. odnaučení, stejně jako fakt, že negativní společenské poměry byly velmi často doprovázeny případy sebevraždy homosexuálů, jednak jako únik před společností a před vydíráním, jednak ze strachu z pronásledování.³

Z první rozsáhlé studie svého druhu v Evropské unii, zveřejněné Agenturou Evropské unie pro základní práva (FRA), o situaci homosexuálů, bisexuálů a transgenderů (transsexuálů a transvestitů), jež se dotazovala téměř 100 tisíc lidí ze všech členských zemí Evropské unie a v Chorvatsku, vyplývá, že více než 80 % homosexuálů v Evropské unii se kvůli své orientaci někdy setkalo s verbálními útoky nebo šikanou. Téměř pětina homosexuálů pak byla, resp. je vystavena diskriminaci při hledání zaměstnání a více než čtvrtina se v posledních pěti letech stala terčem pohrůzek či násilného napadení. Přestože Česká republika u většiny ukazatelů vyšla jako nadprůměrně tolerantní, tj. jako poměrně liberální a vstřícná země vůči těmto menšinám a jejich vztahům, na rozdíl například od našich

¹ MUSIAL, P. Postavení homosexuálů v ČSR v letech 1918 – 1938. In: *STUD Brno* [online]. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1999, 9. 8. 2004 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <http://komunity.web2.cz/sb-studna/studna-v_6-postaveni.phtml>.

² MUSIAL, P. Postavení homosexuálů v ČSR v letech 1918 – 1938. In: *STUD Brno* [online]. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1999, 6. 9. 2004 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <http://komunity.web2.cz/sb-studna/studna-v_8-postaveni.phtml>.

³ MUSIAL, P. Postavení homosexuálů v ČSR v letech 1918 – 1938. In: *STUD Brno* [online]. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1999, 9. 8. 2004 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <http://komunity.web2.cz/sb-studna/studna-v_6-postaveni.phtml>.

slovenských sousedů, lze výsledky zmíněné studie (v negativním slova smyslu) v zásadě považovat za „šokující“ a k zamyšlení hodné.⁴

V České republice v posledních několika letech nastoupila nová generace aktivistů za práva sexuálních menšin v čele s tzv. Platformou pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu (PROUD), usilující mimo jiné o možnost adopcí homosexuálních párů. Její snahou je bojovat proti homofobnímu násilí, za lepší stáří homosexuálních seniorů či za příznivější atmosféru ve školách a na pracovišti. Kritizuje například i nový občanský zákoník, který podle aktivistů PROUDu diskriminuje lesbičky, gaye a transsexuály a opomíjí registrované partnerství, neboť v zákoně údajně například chybí právní úprava osvojení a pěstounské péče (homosexuálů).⁵

Jak vidno, postoj (nutno podotknout nejen) české společnosti prošel poměrně zajímavým vývojem, což lze považovat za nesporné, a přesto (nejen) její postoj zůstává více než rozporuplný. Cílem této rigorózní práce proto je především komplexně zmapovat vývoj (právního) postoje české společnosti, resp. zmapovat vývoj „české“ právní úpravy vztahů osob stejného pohlaví a detailněji se zaměřit především na příslušnou právní úpravu dotčené problematiky na konci 19. století, kdy byla homosexualita v kontextu tehdejšího trestního práva chápána jako trestný čin; dále na právní úpravu 20. století, kdy došlo k postupné změně pohledu na vztahy osob stejného pohlaví, tj. k jejich postupné „legalizaci“; a konečně a zejména na aktuální právní úpravu, která již homosexuálním párům přiznává celou řadu práv, vč. povinností, především pak umožňuje osobám stejného pohlaví uzavřít tzv. registrované partnerství. Jakožto autorka práce si proto za cíl nekladu zodpovězení jedné konkrétní otázky, neboť ať už by tato otázka zněla sebe konkrétněji, v konečném důsledku by zřejmě s ohledem na zvolené téma zaváněla vágností. Mým cílem tedy není dobrání se nějaké konkrétní odpovědi, neboť mám za to, že naše snaha klást si za každou cenu otázky a hledat na ně příslušné odpovědi mnohdy zcela přehlazuje samotný proces poznávání i konečné poznání vývoje dosavadní právní úpravy, což ve svém důsledku může velmi snadno vést k přehlížení jejích stěžejních aspektů a k nepochopení jejího smyslu a účelu, a tudíž i ke zcela nelogickému dalšímu vývoji skrze její neustálé (tzv. překotné) novelizace, jež příslušnou právní úpravu spíše deformují, než vylepšují. V současnosti jsme zejména v souvislosti

⁴ ČTK. Většina homosexuálů v Evropské unii je vystavena slovním útokům. In: *Romea* [online]. 17. 5. 2013 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/zahranicni/vetsina-homosexuálu-v-evropske-unii-je-vystavena-slovnim-utokum>>.

⁵ ČTK. V EU se koná první velký průzkum o životě homosexuálů. In: *Romea* [online]. 14. 5. 2012 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.romea.cz/cz/zpravy/v-eu-se-kona-prvni-velky-pruzkum-o-zivote-homosexuálu>>.

s velkou rekodifikací soukromého práva svědky již výše naznačené překotné snahy novelizovat dosavadní právní úpravy soukromoprávních vztahů, aniž bychom si (jako by) uvědomovali následky těchto někdy velmi radikálních změn. Rekodifikace soukromého práva se doposud výrazněji nedotkla vztahů osob téhož pohlaví, což lze možná považovat za pozitivní. Tato prodleva poskytuje prostor pro detailnější pochopení stávajícího stavu jakožto výsledku určitého vývoje, tj. pochopení toho, co od případné novelizace dané problematiky čekáme či chceme nebo máme čekat. Umožňuje nám nezapomenout, že bychom vždy měli vycházet nejen ze znalosti a studia nám blízkých legislativ (což je dnes možná až příliš populární), nýbrž prvotně a hlavně z porozumění vývoje vlastní právní úpravy, která by před samotnou novelizací měla být podrobena řádnému kritickému zhodnocení. Z uvedeného důvodu proto v práci nechybí ani kapitola věnovaná právní úpravě *de lege ferenda* a závěrečná kapitola věnovaná shrnutí jí předcházejících kapitol. Ve výše uvedeném rovněž spatřuji pointu této práce, jež z ní činí práci pro čtenáře zajímavou a ojedinělou, která se bezesporu zabývá problematikou aktuální (přestože tématem je historický vývoj), neboť se stále hlasitě ozývají hlasy pro-homosexuálně orientovaných osob volajících po brzké novelizaci stávající právní úpravy, která tak na sebe nemusí dát dlouho čekat. Nehledě na to, že je k nalezení jen velmi málo prací, které se uvedenou problematikou takto průřezově zabývají. Většinou se totiž jedná primárně o práce zaměřené na homosexualitu jako takovou či na proces jejího odtrestňování ve 20. století, event. jsou věnovány jen problematice registrovaného partnerství, aniž by se dívaly tzv. zpátky do minulosti. Při psaní práce byla využita deskriptivní metoda, částečně i metoda komparativní a analytická. V práci je postupováno od obecného ke speciálnímu, a to vždy s ohledem na časovou osu, tj. od nejstarší právní úpravy po nejmladší. Z uvedeného důvodu v práci nechybí ani obecný úvod do předmětné problematiky, tzn. kapitoly věnované samotnému pojmu homosexualita a historicko-náboženskému pohledu na homosexualitu, jenž vývoj dotčené legislativy rovněž ovlivnil a i nadále ovlivňuje. Práce se orientuje na problematiku homosexuálních vztahů v obecné, tj. nikoliv selektivní, rovině. Záměrně se tedy vyvaruje práci s jednou konkrétní oblastí těchto vztahů, a to včetně s velmi problematickou a často diskutovanou problematikou výchovy dětí homosexuálními páry, která by ostatně vydala na samostatnou práci a směřovala by spíše než do historické roviny do roviny ústavněprávní, přestože ani tuto zcela neopomínám. Jak už bylo uvedeno výše, je k nalezení jen velmi málo prací či dokonce publikací, které se uvedenou problematikou detailněji zabývají. Z uvedeného důvodu jsem proto vycházela i z internetových zdrojů, které v akademické obci nejsou příliš oblíbené. Považuji však za nutné zdůraznit, že i přes tuto skutečnost, byly všechny informace čerpané z těchto zdrojů

sekundárně ověřovány, uvedené rovněž platí i v případě jiných zdrojů (typicky u závěrečných prací). Tyto sekundární zdroje jsou však citovány pouze tam, kde byly skutečně využity.

2 Homosexualita jako pojem

Předmětem této práce je vývoj „české“ právní úpravy vztahů osob téhož pohlaví. Ještě před tím, než k deskripci tohoto vývoje přistoupím, považuji za vhodné detailněji se zabývat samotným pojmem homosexualita, neboť jak se měnilo chápání a výklad pojmu homosexualita, tak se současně i s tím měnilo jeho vnímání ve společnosti, včetně příslušné k němu se vztahující právní úpravy. Zjednodušeně by se totiž dalo říci, že právní úprava homosexuality velmi úzce reflektovala a stále někde a někdy více a někde a někdy méně to, jak homosexualita byla ve společnosti vnímána. Z uvedeného důvodu je proto nezbytné se zabývat i touto stránkou věci.

2.1 Definice, význam a vývoj pojmu homosexualita

Pojem homosexualita bývá v praxi obecně, tedy bez specifikace, zda se jedná o mužskou či ženskou formu homosexuality, nahrazován termíny opačná preference, orientace, založení či zaměření, homofilie, inverze, pohlavní náklonnost k osobám stejného pohlaví, u mužů pak například termíny uranizmus či pederastie, u žen sapfismus, tribadie, lesbizmus apod.⁶ Samotné slovo homosexualita pochází ze spojení latinských slov „*homos*“ (stejný) a „*sexualis*“ nebo též „*sexus*“ (pohlaví).⁷ Vlivem nejednoznačnosti pojmu sexualita a pejorativní konotaci slova homosexualita, vyvolané především celospolečenskými stereotypními předsudky, vzbuzuje označení „homosexualita“ spíše všeobecně negativně přijímanou představu orgastických anebo genitálních aktivit mezi osobami téhož pohlaví. Proto se mnozí více i méně homosexualitou dotčení jedinci zdráhají toto označení běžně používat. Nehledě na to, že je pojem „homosexualita“ velmi často pocíťován jako přespříliš odlidšťující a lékařský. Namísto něj se tak lze setkat například s pojmy jako homosocialita, homofilie, homoerotika či homoerotické zaměření, které na rozdíl od označení „homosexualita“ hned prvoplánově neevokuje mylnou domněnku, že se homosexualita týká pouze pohlavního života, nýbrž i citové stránky této sexuální orientace. Odmítán je v této souvislosti obvykle výraz „třetí pohlaví“, neboť homosexualitu chápe jako zvláštní druh mezi mužem a ženou. Homosexuál, ať už žena či muž, si však je vědom své pohlavní role, kterou zpravidla i přijímá. Nehledě na to, že zmíněný výraz podporuje předsudek o drsných

⁶ JOANNIDES, P. *Sex je umět, chtít a vědět*. Frýdek Místek: Alpress, s.r.o., 1999. 496 s. ISBN 80-7218-228-5.

⁷ Kertbeny, Károly Mária (1824-1882). *GLBTQ* [online]. [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.glbtq.com/social-sciences/kertbeny_km.html>.

lesbických ženách a zženštělých gay mužích, který se ve skutečnosti týká jen malé části homosexuálů.⁸

Definovat pojem „homosexualita“ není snadné, neboť existuje velké množství definic. Co definice, to odlišná teorie a pojetí homosexuality. Homosexualita navíc často bývá zaměňována s homosexuálním chováním. Hned na úvod je proto vhodné zdůraznit, že se jedná o dva zcela rozdílné termíny, které je nutné od sebe striktně rozlišovat. Homosexualita je na rozdíl od homosexuálního chování niternou sexuální orientací.⁹ Ne každé homosexuální chování je motivováno odlišnou sexuální orientací. Uvedené typicky platí například u náhradních homosexuálních styků vězňů. Stejně tak i homosexuální prostituci často provozují muži a ženy s heterosexuální orientací. Nehledě na to, že ne každý homosexuálně orientovaný jedinec se také homosexuálně chová.¹⁰ Homosexuální chování totiž nemusí být vždy projevem homosexuality. Typické je to u tzv. náhražkového či nouzového homosexuálního chování, obvyklého v situacích, kdy čistě či převážně heterosexuální jedinec postrádá heterosexuální styk (například v již zmiňovaném výkonu trestu či při pobytu ve výchovných ústavech) natolik, že nouzově a většinou jen dočasně inklinuje alespoň ke styku homosexuálnímu.¹¹ Tyto nouzové sexuální výstřelky pokud jsou dobrovolné, řeč tedy není o znásilnění apod., obvykle nemají vliv na pozdější (heterosexuální) orientaci daného jedince.¹² U některých přírodních národů jsou homosexuální projevy dokonce přímo vyžadovány, a to jako součást nejrůznějších ceremoniálů a rituálů především u mladých mužů, v rámci nichž se tito stávají muži a jako takoví jsou přijímáni do společnosti.¹³ Podle Říčana jsou přitom homosexuálně laděné experimenty údajně považovány za pozitivnější zkušenost než masturbace nebo nekvalitní heterosexuální vztah.¹⁴

⁸ KOSTEČKOVÁ, K. Definice Homosexuality a teorie příčin jejího vzniku In: *Teologická fakulta Jihočeské univerzity* [online]. [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.tf.jcu.cz/getfile/7a1e9a666d552e9c>>.

⁹ KOPULETÁ, V. *Homosexualita a coming out v kontextu dějin a sociálních změn*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra sociální pedagogiky, 2009. 155 s., 46 s. příl. Vedoucí diplomové práce: Ema Štěpařová.

¹⁰ FRANTOVÁ, L. *Lesbos: podrobné a přehledné informace o přírodě, historii, kultuře a turistických možnostech řeckého ostrova u Malé Asie*. Praha: Freytag & Berndt, 2009. 96 s. ISBN 978-80-8623-620-9

¹¹ KOPULETÁ, V. *Homosexualita a coming out v kontextu dějin a sociálních změn*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra sociální pedagogiky, 2009. 155 s., 46 s. příl. Vedoucí diplomové práce: Ema Štěpařová.

¹² JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Praha: Karolinum, 2000. 218 s. ISBN 80-7184-954-5; KALÁTOVÁ, T. *Postoje současné české společnosti k homosexualitě*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, 2012. 104 s., 17 s. příl. Vedoucí diplomové práce: Dagmar Čábalová.

¹³ ZVĚŘINA, J. *Sexuologie (nejen) pro lékaře*. Brno: CERM, 2003. s. 121. ISBN 80-7204-264-5.

¹⁴ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7178-829-5; JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Praha: Karolinum, 2000. 218 s. ISBN 80-7184-954-5;

V předmoderní době se pro označení homosexuálně orientujících osob používalo slovo „sodomita“ a pro pohlavní styk těchto osob, především pak mužů, neboť ženská homosexualita nebyla takovým „trnem v oku“ tehdejší společnosti, hanlivé označení „sodomie“. Sodomie obvykle označovala i jiné „zakázané“ pohlavní aktivity než jen ty homosexuální, a to včetně „zakázaných“ heterosexuálních aktivit. Například Sigmund Freud kromě termínu homosexualita používal rovněž i pojem „inverse“, pod který kromě homosexuality podřazoval i transsexualitu nebo hermafroditismus. Kromě „inverse“ používal Freud i termín „perverze“, pod který však podřazoval i jiné sexuální modifikace než jen ty „invertované“, tj. homosexuální.¹⁵

V češtině se kromě „obvyklého“ pojmu homosexualita používá pro označení homosexuálních osob i celá řada dalších označení, především pak vulgarismů, namátkou lze zmínit například „teplouš, buzerant, bukvice“ apod. Některé z těchto označení jsou dokonce natolik ustálené, že jsou zcela běžně používané bez jakéhokoliv pejorativního vyznění i v samotné homosexuální komunitě (typické je to především pro označení „bukvice“, jehož původ není zcela zřejmý). Slovo „buzerant“ se do českého jazyka dostalo přes němčinu ze severoitalského „buzarada“, tj. sodomita, které vzniklo z pozdnělatinského slova „bugeru“ (původně „bulgaru“). Tento termín označoval příslušníky hnutí bogomilů mající původ v Bulharsku (v západní Evropě existující jako tzv. albigenští nebo kathaři). Přenesením významu, jež ovlivnily tehdejší dobové představy a v nichž bylo kacírství spojováno s nejrůznějšími sexuálními nevázanostmi, dostalo původně „nevinné“ označení stávající nyní již spíše vulgární a hanlivý význam. Slovo „buzerovat“ mající opětovně nesexuální význam je pravděpodobně novější.¹⁶

V anglickém jazyce se v tomto kontextu vžilo slovo „gay“, jehož původní význam paradoxně znamená veselý, jásavý a bezstarostný. Zpočátku jej sami pro sebe používali převážně jen homosexuálové, vlivem čehož se postupně vžil do všeobecného povědomí, a to dokonce natolik, že jej v současnosti již za spíše neutrální označení homosexuálně orientovaného jedince přijala nejen anglicky hovořící společnost, známý je tento výraz

KALÁTOVÁ, T. *Postoje současné české společnosti k homosexualitě*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, 2012. 104 s., 17 s. příl. Vedoucí diplomové práce: Dagmar Čábalová.

¹⁵ Experiment – O homosexualitě. *Česká televize* [online]. 2008 [cit. 4. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10211487240-experiment/208572233190007-4/2813-o-homosexualite/>>.

¹⁶ Experiment – O homosexualitě. *Česká televize* [online]. 2008 [cit. 4. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10211487240-experiment/208572233190007-4/2813-o-homosexualite/>>; REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. Voznice: LEDA, 2001. 752 s. ISBN 80-85927-85-3.

například i v češtině. Označení „gay“ je charakteristické pro homosexuální jedince mužského pohlaví. Pro mužskou homosexualitu se v minulosti rovněž používalo i v této práci již zmiňované označení „urbanismus“. Pro jejich ženské protějšky je spíše než pojem „gay“ signifikantní slovo „lesbička“, od 90. let pak postupně se rozšiřující i zkrácená forma tohoto slova „lesba“. Označení ženské homosexuality jako „lesbická láska“ neboli „amor lesbicus“¹⁷ má údajně co do činění se starověkou básnířkou Sapphó, která žila zhruba v letech 615 až 557 př. n. l. na východořeckém ostrově Lesbos. Proslavila se nejen krásou svých veršů, ale rovněž i tím, že ve své literatuře otevřeně psala o milostných vztazích mezi dvěma ženami, většinou chovankami z její estétské školy pro mladé dívky. Zda i o ona sama byla skutečně homosexuální orientace, však doposud není jisté. Údajně se však zamilovala do jedné své žákyň, a to dokonce natolik, že když tato její lásku neopětovala, vrhla se Sapphó ze zoufalství do moře.¹⁸ Starším názvem pro lesbismus je tzv. tribadismus z řeckého „tribo“, tj. třít, podle vzájemného tření pohlavních orgánů.¹⁹ Jen pro zajímavost, v německém jazyce se kromě spíše slangového slova „der Gay“ velmi často používá i více neutrální označení „der Schoule“, které vzniklo z hanlivého „die Schwuchtel“, což v podobě slovesa „schwuchtel“ v regionálním kontextu původně znamenalo „poskakovat či tančit“ (paralela s původním významem slova „gay“). Pro zženštilější homosexuály se pak používá hanlivý výraz „die Tunte“.²⁰

Pojem homosexualita v kontextu, v jakém jej známe nyní, vznikl, resp. je používán přibližně od roku 1868, kdy jej zřejmě poprvé v jednom ze svých dopisů použil maďarský psychiatr (sexuolog), překladatel, novinář a spisovatel s německým původem Karl Maria Kertbeny (dříve Benkert). Pojem homosexualita měl původně nahrazovat dnes již především hanlivé a navíc značně nepřesné termíny jako sodomie (pohlavní styk se zvířaty) či pederastie (pohlavní zneužívání chlapců), pod které byla homosexualita rovněž podřazována. O rok později, v roce 1869, Kertbeny použil pojem homosexualita i ve dvou

¹⁷ Amor lesbicus. *Lékařské slovníky*. [online]. © Maxdorf 2008 [cit. 4. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://lekarske.slovníky.cz/pojem/amor-lesbicus>>.

¹⁸ Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Sapphó. *Leccos* [online]. [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://leccos.com/index.php/clanky/sapfo>>; PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. Ženská homosexualita. *Medicina* [online]. 10. 4. 2000 [cit. 4. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://medicina.cz/clanky/2466/34/zenska-homosexualita/>>; DOMEŠOVÁ, A. Život homosexuála. In: *STUD Brno* [online]. 19. 5. 2005 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <http://komunity.web2.cz/sb-domesova/1_3_typy.phtml>.

¹⁹ Tribadismus. *Lékařské slovníky*. [online]. © Maxdorf 2008 [cit. 4. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://lekarske.slovníky.cz/lexikon-pojem/tribadismus-2>>.

²⁰ Experiment – O homosexualitě. *Česká televize* [online]. 2008 [cit. 4. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10211487240-experiment/208572233190007-4/2813-o-homosexualite/>>.

svých anonymních letáček psaných v němčině a zveřejněných v Lipsku, v nichž kritizoval zákony, které za trestný čin považovaly sexuální aktivity mezi osobami téhož pohlaví. Ještě před Kertbenym použil ve stejném kontextu německý autor Karl Ulrich termín „urning“ pro homosexuálního muže a „urningin“ pro homosexuální ženu. V obecné mluvě, stejně jako v té odborné, však později převážil pojem „homosexualita“, který následně zpopularizovali především autoři Richard von Krafft-Ebing a Magnus Hirschfeld.²¹

Jak už bylo uvedeno výše, lze identifikovat celou řadu velmi odlišných definic homosexuality. Homosexualita je zpravidla spojována s intenzivnějším prožíváním, citovou náklonností či potřebou citově významných vztahů k osobám stejného pohlaví, schopností se do nich zamilovat a rovněž i se specificky vyšší genitální reaktivitou či touhou po orgastických aktivitách ve vztahu k nim nebo touhou po jejich fyzické blízkosti. Sama homosexuální reaktivita, pokud je „pouze“ nedominantní vlastností, vedle silnější heterosexuální reaktivity, obvykle pod definici homosexuality nespadá. Přestože se najdou teorie, které i tuto nedominantní vlastnost pod pojem homosexualita podřazují, k čemuž však mnozí teoretikové a vědci jako například Kinsey dodávají, že nedominantní homosexuální vlastnosti, chování anebo vztahy jsou v podstatě v různé míře v určitých životních obdobích zastoupeny u všech jednotlivců v populaci.²²

O homosexuálech je někdy hovořeno jako o tzv. „čtyřprocentní menšině“. Toto mediálně známé označení vychází z odhadované četnosti „ortodoxních“ homosexuálních jedinců. Přestože přesnou četnost homosexuality lze odhadovat jen velmi obtížně, obzvláště pak v případě ženské homosexuality, která je ve společnosti lépe přijímaná a tedy často uniká pozornosti okolí než její mužský protějšek, pohybuje se hrubý odhad výskytu homosexuálů řádově skutečně někde mezi 3 až 5 % z celkové populace, přičemž počet „ortodoxních“ homosexuálních žen je údajně nižší, cca okolo 1 až 2 %.²³

Homosexualita bývá rovněž vnímána jako tzv. homosexuální identita. Uvedené souvisí s tím, zda se dotčená osoba buď sama přihlásí k „homosexuálnímu“ konstrukt, nebo je jím jakožto osoba odlišující se od většiny nebo od všeobecné normy oceňována

²¹ KOPULETÁ, V. *Homosexualita a coming out v kontextu dějin a sociálních změn*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra sociální pedagogiky, 2009. 155 s., 46 s. příl. Vedoucí diplomové práce: Ema Štěpařová.

²² Experiment – O homosexualitě. *Česká televize* [online]. 2008 [cit. 4. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10211487240-experiment/208572233190007-4/2813-o-homosexualite/>.

²³ DOMEŠOVÁ, A. Život homosexuála. In: *STUD Brno* [online]. 19. 5. 2005 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: http://komunity.web2.cz/sb-domesova/1_3_typy.phtml.

společností a jsou jí tak více či méně dobrovolně přiřazeny příslušné s homosexualitou spojené stereotypy. Z tohoto úhlu pohledu lze homosexualitu vnímat jako nevrozenou, tj. především kulturně a historicky podmíněnou. Za jiných okolností lze tytéž psychické dispozice interpretovat v jiných kontextech a pojmech, vlivem čehož se projevují odlišným chováním a společenskými interakcemi. Obdobné posuny je možné pozorovat také u lidí, kteří se v uvozovkách stanou homosexuály typicky v pozdějším věku, tj. tzv. „objeví“ svou homosexualitu, či u lidí, kteří se považují za napravené nebo dokonce vyléčené homosexuály. Homosexuální identita totiž vždycky nemusí znamenat jen ztotožnění se s homosexualitou jako takovou a přijetí jejích „stereotypů“. Uvědomění si vlastní homosexuální identity může být v mnoha směrech značně obtížné a zdoluhavé, někdy, resp. v případě některých jedinců dokonce zcela nemožné, s čímž ostatně souvisí i častý výskyt sebevražd (viz dále tzv. egodystonní homosexualita).²⁴

2.2 *Dělení homosexuality*

Homosexualitu lze dělit podle mnoha různých kritérií. Nejběžnější dělení je dle pohlaví, tj. na mužskou homosexualitu a ženskou, častěji označovanou též jako tzv. lesbismus, lesbická láska, tribadie či sapfismus (viz výše)²⁵. V rámci tohoto „pohlavního“ dělení lze homosexualitu dále dělit například podle věku partnerů, a to v rámci mužské homosexuality na tzv. androfílii, tj. mezi či s dospělými muži, gerontofílii, tj. mezi či se starci, efebofílii, tj. mezi či s partnery ve věku 15 až 20 let, a dále pedofílii, tj. mezi, resp. častěji s dětmi; a v rámci ženské homosexuality na tzv. graeofílii, tedy mezi či se starými ženami, gynekofílii, tj. mezi či s dospělými ženami, parentofílii, tj. mezi či s adolescentními dívkami a „konečně“ korofílii, tedy mezi, resp. spíše s dětmi.²⁶

Vedle shora zmíněného dělení je neopomenutelným dělením rovněž i dělení dle pocitů jedinců, a to na tzv. egodystonní, kdy jedinec svou orientaci vnímá, nebo lépe řečeno považuje za nemoc. Odmítá ji, žije v neustálém konfliktu sám se sebou, svým okolím. Touží po heterosexuálních stycích, avšak není schopen je fakticky uskutečňovat, neboť neodpovídají jeho „přirozené“ a současně odmítané orientaci. Egodystonně smýšlející jedinci obvykle nejsou adaptovaní na skutečnost, že se svým sexuálním zaměřením liší od (heterosexuální)

²⁴ Experiment – O homosexualitě. *Česká televize* [online]. 2008 [cit. 4. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10211487240-experiment/208572233190007-4/2813-o-homosexualite/>>.

²⁵ DOMEŠOVÁ, A. Život homosexuála. In: *STUD Brno* [online]. 19. 5. 2005 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <http://komunity.web2.cz/sb-domesova/1_3_typy.phtml>.

²⁶ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. s. 194. ISBN 80-7178-303-X.

většiny a že jejich homosexuální orientace není ve společnosti akceptována. Tito jedinci trpí častými depresemi, neobvyklé u nich nejsou ani tzv. bilanční sebevraždy. A dále na tzv. egosyntonní, kdy jedinec je se svojí orientací plně smířen. Přijímá ji a přiznává se s ní nejen sobě, ale i svému vnějšímu okolí. Jeho orientace je mu vlastní, netouží, neusiluje o změnu, o její popření. Považuje ji za součást svého já, za něco zdravého, nikoliv léčení hodného.²⁷

Americký sexuolog Kinsey²⁸ v roce 1953 rozlišil šest stupňů homosexuálního chování. První stupeň představoval tzv. příležitostné homosexuální chování, pod které lze zařadit heterosexuální jedince, kteří však jsou schopni přijímat i homosexuální podněty a v některých případech na ně i homosexuálně reagovat. Tyto jejich reakce, aktivita anebo chování však jimi nejsou preferovány a tudíž ani výrazně častěji opakovány. Druhý stupeň pak představuje tzv. častější než příležitostné homosexuální chování, kdy jedinci jsou heterosexuální, avšak i přesto jsou schopni vždy přijímat homosexuální impulsy a těmito jsou vždy stimulováni. Jsou tedy mnohem snáze než jedinci „z prvního stupně homosexuálního chování“ schopni vejít v homosexuální interakci a tuto jsou opětovně snáze a častěji schopni opakovat, byť v ní nemají plný pocit uspokojení, neboť plné či možná lépe řečeno větší uspokojení jim přináší interakce heterosexuální. Třetí stupeň homosexuality pak představuje tzv. stejně časté homosexuální jako heterosexuální chování. Jedinci spadající do tohoto stupně dosahují de facto plné satisfakce jak v homosexuální, tak heterosexuální sféře interakcí. Stupeň čtyři představují jedinci, jejichž homosexuální chování lze charakterizovat jako častější než „pouze“ příležitostné heterosexuální chování. Jde o jedince, u nichž se pocit uspokojení dostavuje spíše v homosexuální než heterosexuální interakci, byť jsou schopni přijímat i stimuly heterosexuální a na základě těchto heterosexuálně reagovat. Pátý stupeň pak tvoří jedinci, kteří se vyznačují pouze příležitostným heterosexuálním chováním, tzn., že jsou převážně homosexuální, i když ojediněle reagují na heterosexuální stimuly. Poslední šestý stupeň pak tvoří jedinci spadající do kategorie vyznačující se tzv. výhradně homosexuálním chováním, tzn., že se ve vztahu k nim jedná o čistou homosexualitu bez reakce na jakékoliv heterosexuální stimuly. Případné heterosexuální prvky, pokud se u nich vůbec kdy objeví, jsou čistě fantazijní povahy. Kromě shora zmíněného dělení lze homosexualitu rovněž a mimo jiné dělit na získanou a vrozenou, kdy získaná vzniká fixací

²⁷ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. s. 194. ISBN 80-7178-303-X.

²⁸ Alfred Kinsey. *NNDB* [online]. © 2014 Soyent Communications [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.nndb.com/people/413/000059236/>>.

na osobu stejného pohlaví především v období raného dětství či vlivem „nevhodného“ působení zejména v období dospívání.²⁹

2.3 *Coming out*

V souvislosti s rodičovským přijetím homosexuality se hovoří o tzv. coming out z anglického „coming out of the closet“, což doslova znamená „vystupovat ze šatní skříně“, v přenesenějším slova smyslu pak „sebeotevření“. Uvedený pojem hraje důležitou roli v pochopení života homosexuálních jedinců a problémů spojených s jejich odlišnou orientací. V psychoterapii definuje individuální proces přiznání se a odkrytí vlastní homosexuální identity, tedy proces, v němž se homosexuální jedinec ztotožňuje se svou sexuální orientací, sdílí ji (většinou nejprve jen) s nejbližším okolím a následně i s okolím jemu více vzdáleným, vlivem čehož se v lepším případě stává sebevědomějším, smířenějším, vyrovnanějším a otevřenějším ke svému homosexuálnímu životu.³⁰

Coming out však rovněž definuje proces, v němž homosexuálně orientovaný jedinec teprve poznává svou odlišnou sexuální orientaci a snaží se anebo se učí s ní žít. Z tohoto úhlu pohledu svůj coming out de facto prožívá každý z nás, neboť ať už je člověk většinově, tj. heterosexuálně, či menšinově, tj. například homosexuálně, orientovaný, učí se se svou sexualitou (typicky v období dospívání) žít. Osvojuje si obvykle společensky akceptované, tedy naučené vzorce chování, i když mnohdy jsou proti jeho vlastnímu já. Právě proto, a též s ohledem na skutečnost, že přijetí většinové heterosexuality je snazší, především v minulosti, kdy homosexualita byla spíše tabuizovaným tématem, se lidé ke své homosexualitě vůbec nehlásili, naopak se prezentovali jako heterosexuálové, uzavírali manželství, měli děti apod. Většina takto uzavřených manželství se ale dříve či později rozpadla, a to především poté, kdy homosexuální jedinec přijal, event. i navenek projevil své „skutečné já“.³¹

Podle Jánošové lze coming out rozdělit na dvě fáze, část zjištění „pravdy“ o své orientaci a její akceptace a fázi tzv. uspořádávání si svého života v souladu s touto nově zjištěnou, event. nejlépe i akceptovanou orientací. První fáze se dále obvykle skládá z „precoming out“, tedy doby, kdy si jedinec uvědomuje svou odlišnost, ale nedovede ji ještě přesně vyjádřit; a dále z vlastního coming out, tedy fáze, kdy již člověk dokáže přesně

²⁹ BRTNÍKOVÁ, M. a kol. *Sex? AIDS!.* Praha: Horizont, 1989. s. 97. ISBN 80-7012-021-5.

³⁰ KALÁTOVÁ, T. *Postoje současné české společnosti k homosexualitě.* Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, 2012. 104 s., 17 s. příl. Vedoucí diplomové práce: Dagmar Čábalová.

³¹ Tamtéž.

pojmenovat svou sexuální odlišnost a tuto následně obvykle i po delší či kratší (tj. individuálně dlouhé) chvíli dovede přiznat nejprve sám sobě a následně i svému okolí. Druhá část procesu zvaného coming out se pak skládá z fáze explorace, kdy homosexuální jedinec navazuje své první „homosexuální“ kontakty a vztahy, tedy experimentuje; dále fáze partnerství, kdy již homosexuální jedinec vytváří odpovídající a trvalejší (partnerské) vztahy; a fáze integrace, kdy dochází k integraci osobnosti homosexuálního jedince, k tvoření vlastních hodnot a upevnění jeho role ve společnosti. Ve vztahu především k posledním dvěma zmíněným fázím je nutné zdůraznit, že potřeba vytvoření stabilního a harmonického partnerského vztahu je přítomna nejen u heterosexuálních, nýbrž i homosexuálních jedinců. Na rozdíl od heterosexuálních párů se ty homosexuální, zejména pak v případě soužití dvou mužů, tolik neupínají na rodičovství, tedy potřebu mít, resp. spíše vychovávat společně děti. Orientují se více na společné partnerské soužití a vzájemnou podporu a dále na vlastní kariéru, i když i v této sféře lze zaznamenat jistý posun, který se následně promítá v příslušné právní úpravě, resp. v tendencích tuto příslušným způsobem novelizovat, a který odráží nahlížení společnosti na homosexualitu jako takovou.³²

³² KALÁTOVÁ, T. *Postoje současné české společnosti k homosexualitě*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, 2012. 104 s., 17 s. příl. Vedoucí diplomové práce: Dagmar Čábalová.

3 Homosexualita z pohledu historicko-náboženského

Předmětem této rigorózní práce je vývoj právní úpravy homosexuálních vztahů. Vzhledem však k tomu, že se pohled na vztahy osob téhož pohlaví historicky značně měnil, přičemž jednotlivé změny byly mnohdy podmíněny mimo jiné kulturně-nábožensky, považuji za vhodné se alespoň ve stručnosti zmínit o homosexualitě z pohledu historicko-náboženského, tj. zaměřit se na to, jaké v minulosti bylo postavení homosexuality v jiných než čistě jen v českých zemích, neboť i to nám může pomoci pochopit vývoj „české“ právní úpravy homosexuality.

3.1 *Homosexualita ve starověku*

Vnímání homosexuality bylo v jednotlivých historických etapách s ohledem na kulturně-společensko-náboženský kontext různé. Nejmarkantněji lze tuto rozdílnost vnímat ve vztahu ke starověkým státům, zejména pak antickému Řecku a starověkému Římu, které oproti typicky například křesťanskému světu měly k homosexuálním vztahům velmi kladný a vstřícný vztah. Pokud však hovoříme o starověku, nelze se omezit pouze na antické Řecko a starověký Řím, ale i na další starověké civilizace. Například v Babylonské říši byla homosexualita trestána, když za ni Chamurappiho zákoník stanovoval trest v podobě kastrace. Ani ve starověkém Egyptě nebyla homosexualita přijímána s nadšením, na druhou stranu ji i přesto starověcí Egyptané spíše tolerovali, event. vůči ní byli apatičtí, lhostejní anebo neutrální.³³ Nebyla to totiž přímo sama homosexualita, která byla vnímána nikoliv kladně, nýbrž násilná homosexualita, tj. homosexuální znásilňování muže mužem (ženská homosexualita „tradičně“ nebyla středem pozornosti), o které se podle mytologických vyprávění pokusil bůh Sutech na Horovi. Obdobně tomu bylo i v případě homosexuální pedofilie, tedy styku dospělého muže s nedospělým chlapcem, který byl výslovně pokládán za zapovězený na základě tzv. Ptahhetopova naučení v Knize mrtvých v rámci tzv. negativních zpovědí.³⁴

³³ Typickou ukázkou této neutrality je staroegyptský literární příběh o panovníkovi Pepim II. a jeho generálu Sisenetovi, který výslovně hovoří o jejich homosexuálním vztahu. Královo jednání však v tomto případě bylo považováno za nevhodné a chlípné. Otázkou ale je, zda důvodem tohoto odsouzení byla přímo homosexualita či politický aspekt daného vztahu, tj. fakt, že tak král činil z mocenské/nadřazené pozice.

³⁴ Homosexualita. *Wikipedia* [online]. Poslední aktualizace 14. 5. 2014 [cit. 14. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Homosexualita>>.

Ve starověkém Řecku oproti starověkému Egyptu byla homosexualita za určitých podmínek a v určitých formách akceptována a mnohdy dokonce i podporována, a to zejména ve formě tzv. pederastie, tj. homosexuality založené na vztahu mezi dospělým mužem a dospívajícím chlapcem ve věku zhruba 14 až 25 let. Mít „po ruce“ mladého chlapce bylo považováno za znak mužnosti. Pro příslušného dospívajícího chlapce pak naopak bylo počtou mít svého „patrona“ (staršího životního rádce a učitele), obzvláště byla-li jím společensky významná osoba.³⁵ I v tomto případě je však nutné nepodlehnout falešným předsudkům. I starověcí Řekové (obdobně jako později Římané) znali a rozlišovali koncept heterosexuality a homosexuality, přičemž pro obě tyto formy měli nastavená svá pro právoplatné občany platná (minimálně společensky všeobecně známá) pravidla, jejichž nedodržení obvykle nebylo trestáno, neboť už samotná společenská hanba byla považována za trest. Co se dělo za zavřenými dveřmi, eventuálně ve vztahu k ne-občanům a otrokům, již nebylo tak podstatné. Homosexualita byla akceptována jen potud, pokud se nevymykala společensky předpokládanému rámci. U mužů se tak například dokonce předpokládala atrakce k oběma pohlavím, sexuální vztah však byl myslitelný jen mezi osobami odlišného chování. Ačkoliv dospívající mladík vyrůstal v patronátu, bylo samozřejmostí, že si po dosažení dospělosti našel ženu a žil v heterosexuálním vztahu. Jak už bylo naznačeno výše, podstatné především bylo, s jakou osobou byl homosexuální vztah udržován, jaké měla postavení a jaký byl věk obou aktérů. Uvedené se přitom týkalo hlavně mužské homosexuality, neboť ta ženská, byť i s tou se můžeme ve starověku setkat, nebyla předmětem takového společenského zájmu.³⁶

Například Thébská svatá družina se skládala výhradně z homosexuálních bojovníků. Ideou vzniku této skupiny bojovníků totiž byla myšlenka, že muži navzájem spojení milostnými pouty budou společně bojovat srdceryvněji a srdnatěji, neboť nebudou bojovat jen sami za sebe, ale současně za své druhy, partnery a milence. Jen pro zajímavost, Thébská svatá družina byla zničena až po 33 letech své existence v bitvě u Chaeroneie Makedonci. Nejrozšířenější pak bylo homosexuální chování v dórských obcích. Sparta jej dokonce učinila součástí svého výcvikového a vzdělávacího systému. Obdobná byla situace i ve starověkém Římě. Zmínku o homosexuální lásce najdeme například ve Vergiliových (žil v letech 70 až 19 př. n. l.) Zpěvech pastýřských (tzv. *Bucolica*), v nichž se objevuje zmínka o homosexuální

³⁵ Homosexualita. *Wikipedia* [online]. Poslední aktualizace 14. 5. 2014 [cit. 14. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Homosexualita>>.

³⁶ POTTS, A. The truth about sexuality in ancient Greece and Rome. In: *Gaystarnews* [online]. 26. 10. 2012 [cit. 14. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://www.gaystarnews.com/article/truth-about-sexuality-ancient-greece-and-rome261012>>.

lásce například v druhé ekloze, kde popisuje marnou a beznadějnou lásku pastýře Korydóna k sličnému Alexidovi.³⁷ Císař Nero kupříkladu uzavřel homosexuální sňatek s jiným mužem. Ve státní kult pak byla proměněna láska císaře Hadriána k řeckému mladíkovi Antinoosovi. Když se v roce 130 n. l. Antinoos při plavbě po Nilu utopil, císař Hadrián jej prohlásila za boha vycházejícího Měsíce, nechal mu vztyčit několik soch a přikázal na jeho počest sloužit obřady. Ve Středním Egyptě pak dokonce nechal po zesnulém mladíkovi přejmenovat město Antinopolis. Popsaný vřelý a tolerantní postoj k homosexualitě ve společnosti přetrval až do nástupu křesťanství, jak bude uvedeno dále v této kapitole.³⁸

3.2 *Homosexualita v pozdním středověku a renesanci*

Homosexualita byla v období pozdního středověku a renesance pod vlivem křesťanství považována za zvrácenost, sodomii, a byla společensky odsuzovaná a trestaná, což však nebránilo zejména aristokracii, aby ji provozovala. Svou homosexualitou byl například známý anglický král Eduard II. Přehled tehdejších homosexuálů dokonce obsahuje i Dantova Božská komedie, resp. její část Peklo. Homosexuály údajně byli i takoví velikáni jako Michelangelo Buonarroti, Caravaggio nebo Leonardo da Vinci, který byl na základě anonymního udání v roce 1476 vyšetřován pro poměr se sedmnáctiletým mladíkem. Po dvou měsících bylo neúspěšné vyšetřování naštěstí pro da Vinciho bez dalších následků pro jeho osobní život a kariéru ukončeno, i přesto Leonardo po zbytek svého života zůstal v hledáčku florentské mravností policie. Caravaggio proslul svou láskou k modelu Ranucciovi Thomassonimu, kterého (údajně neúmyslně) v roce 1606 zabil. Největší láskou Michelangela Buonarrotiho byl Thomasso dei Cavalieri, kterého sedmapadesátiletý Michelangelo potkal, když jeho milenci bylo 23 let. Michelangelo Thomassovi dedikoval mimo jiné velké množství milostných básní, z nichž je patrné, že byl homosexuál.³⁹

Rozruch svou homosexuální orientací vzbudil rovněž papež Julius III. (1550–1555), který udržoval homosexuální vztah se svým adoptivním „synovcem“ Innocenzo Ciocchi Del Monte. Budoucí papež sebral tohoto negramotného hochy z ulic Parmy, když chlapci bylo

³⁷ „The shepherd Corydon with love was fired For fair Alexis, his own master's joy: No room for hope had he, yet, none the less, The thick-leaved shadowy-soaring beech-tree grove“ (Virgil. The Bucolics and Eclogues. In: Gutenberg EBook utenberg EBook [online]. 10. 3. 2008 [cit. 20. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.gutenberg.org/files/230/230-h/230-h.htm>>.).

³⁸ Homosexualita. Wikipedia [online]. Poslední aktualizace 14. 5. 2014 [cit. 14. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Homosexualita>>.

³⁹ Experiment – Homosexualita v dějinách. Česká televize [online]. 2008 [cit. 4. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10211487240-experiment/2814-homosexualita-v-nbsp-dejinach/>>.

zhruba třináct let, adoptoval jej a v sedmnácti jmenoval do úřadu cardinalis nepos. Tehdejší satiry sedmnáctiletého kardinála označovaly jako Ganymédes, což bylo renesanční označení pro sodomitu – homosexuála, neboť bylo veřejným tajemstvím, že s papežem sdílí ložnici a lože. Homosexuální orientaci využili protestanti k rozsáhlému útoku na instituci papežství.⁴⁰

3.3 *Homosexualita z pohledu křesťanství*

Zcela odlišný přístup k soužití osob stejného pohlaví než starověké státy zaujímal a lze říci, že i do dnešní doby zaujímá křesťanský svět. Pohled křesťanského světa na homosexualitu se v průběhu dějin radikálně měnil, i přesto však dodnes není jasné, jaký postoj vůči ní vlastně zaujímá, zda čistě negativní či spíše neutrální apod. Stejně jako se různí výklady a překlady jednotlivých částí Bible, různí se i přístup jednotlivých církevních představitelů a věřících k homosexualitě, kdy jedni ji odsuzují a ztracují, jiní ji naopak přijímají jako něco přirozeného. Základem negativního výkladu homosexuality se pravděpodobně stalo vyprávění o Sodomě ve Starém zákoně, z čehož taktéž vychází původní označení pro homosexualitu „sodomie“. *„Genesis 19, 4-9: Dříve nežli ulehli, muži města, muži Sodomy, mládenci i starci, všechen lid bez výjimky, obklíčili dům, pokřikovali na Lota a říkali mu: Kde jsou ti muži, kteří k tobě v noci přišli? Vyved' je k nám, ať je poznáme! Lot k nim vyšel ke vchodu, zavřel za sebou dveře a řekl: Prosím, moji bratři, nepáchejte takové zlo. Podívejte, mám dvě dcery, které nepoznaly muže, nyní vám je vyvedu a učiňte s nimi, co vám bude libo. Jenom nic nedělejte těmto mužům, vždyť proto vešli do stínu mého přístřeší. Odpověděli: Klid' se! A říkali: Sám tu zůstává jako host a troufá si nás soudit! Tak s tebou naložíme hůř než s nimi! A velice tlačili na toho muže, na Lota, a pokoušeli se vylomit dveře.“*⁴¹ Skutečnost, že se ve shora uvedeném textu hovoří o homosexualitě, je dovozována ze zde použitého slova „poznáme“, tj. „poznat“, který v dané době byl a v tomto kontextu je vykládán jako výraz označující „souložit/mít pohlavní styk“. Pokud tedy ve shora citovaném textu sodomští muži chtěli „poznat“ cizince, chtěli údajně s těmito mít pohlavní styk, za což mimo jiné podle některých výkladů v konečném důsledku nejen oni, ale veškerý sodomský lid následně byl Bohem potrestán. Některé výklady však hovoří o tom, že homosexuální orgie a aktivity nebyly jediným, event. hlavním důvodem tohoto božího trestu, neboť tímto bylo provinění v podobě násilí a násilného sexu páchaného sodomity nejen

⁴⁰ Experiment – Homosexualita v dějinách. Česká televize [online]. 2008 [cit. 4. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10211487240-experiment/2814-homosexualita-v-nbsp-dejinach/>.

⁴¹ DIVÍŠ, L. Je homosexuální chování hřích? In: *Obohu* [online]. [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.obohu.cz/biblicke-rozbory/je-homosexualni-chovani-hrich>.

na osobách stejného pohlaví, ale i pohlaví opačného. Fakt, že docházelo ke znásilňování i osob stejného pohlaví (především ve vztahu muž – muž), byl vysvětlován tím, že žena byla v běžném životě podřízena muži, pokud tedy muž znásilnil ženu jiného muže, nebylo to pro něj takové ponížení, jako kdyby jej samotného znásilnil jiný muž.⁴²

Základem křesťanství byl a je monoteistický vztah mezi mužem a ženou, jehož primárním smyslem je plození dětí, což je taktéž jediný prvek, skrze který církev sexualitu obecně uznává. Homosexuální styk, jenž z podstaty věci k plození dětí vést nemůže, je proto církví v zásadě velmi negativně přijímán a v minulosti i trestán, a to dokonce trestem smrti. Ve 13. století Tomáš Akvinský v této souvislosti formuloval pregnantní pojetí křesťanské sexuální morálky tak, že pohlavní styk je (z pohledu křesťanské víry) „povolen pouze za splnění tří podmínek: 1. pokud je proveden správným způsobem (vaginální souloží)⁴³, 2. se správným partnerem (tedy s manželem či manželkou) a za 3. za správným účelem“,⁴⁴ tj. za účelem plození dětí.

Homosexuálové byli za svou odlišnou sexuální orientaci v minulosti velmi tvrdě trestáni. Homosexualita totiž byla až do 11. století považována za hřích a spadala tak pod jurisdikci církevních soudů. Teprve poté došlo k jejímu postupnému přesunu do světské sféry, tj. pod jurisdikci světských soudů, které však homosexuály trestaly stejně přísně jako soudy církevní, tj. nikoliv neobvykle smrtí.⁴⁵ Byzantský císař Justinián dokonce homosexuály vinil z nejrůznějších nejen přírodních katastrof, jako například z moru, hladu, zemětřesení či povodní. Římský císař Karel Veliký pak například byl přesvědčen, že vinou homosexuálů zemi houfně zaplavují kobylky a sarančata, stejně jako jim byla přičítána vina za přemnožení hrabošů a další katastrofické události. Nesnášenlivost vůči homosexuálům v průběhu staletí narůstala, přičemž se dá shrnout, že nejprudší nárůst tato zaznamenávala zejména v tzv. nejkřesťanštějších obdobích.⁴⁶ Na druhou stranu se však i v těchto pro homosexuály „černých“ dnech lze setkat s autory, kteří vůči homosexualitě nebyli tak přísní a skeptičtí.

⁴² HELMINIAK, D. A. *Co vlastně Bible říká o homosexualitě?*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 39-40. ISBN 978-80-7325-122-2.

⁴³ Je známo, že například ve starověku byla za zcela běžnou považována anální soulož muže se ženou, která byla vnímána jako účinná a jistá forma antikoncepce (POTTS, A. The truth about sexuality in ancient Greece and Rome. In: *Gaystarnews* [online]. 26. 10. 2012 [cit. 14. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://www.gaystarnews.com/article/truth-about-sexuality-ancient-greece-and-rome261012>>.).

⁴⁴ WEISS, P., ZVĚŘINA, J. *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*. Praha: Portál, 2001. s. 15. ISBN 80-7178-558-x.

⁴⁵ PROCHÁZKA I., GRAUPNER, H. Historie právních postojů k homosexualitě. In: *Econnect* [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ecn.cz/PRIVATE/logos/pravhist.htm>>.

⁴⁶ ČEŘOVSKÝ, František. § 129 I. b. tr. z. Příspěvek k naléhavé reformě trestního zákona. *Právnický časopis pro otázky státu a práva*. 1919, roč. 58, č. 9, s. 166-169 a 198-208.

Například křesťanský myslitel Origenes zastával názor, že zničení Sodomy nebylo božím trestem za provozování homosexuality, nýbrž za „pouhé“ a „prosté“ odmítnutí pomoci poutníkům. Stejně tak Jan Zlatoústý se k homosexuálům stavěl přívětivěji, když tyto dělil na homosexuály, které zavrhoval, neboť provozovali homosexuální styk za účelem dosažení slasti, a homosexuály, kteří svého partnera stejného pohlaví milovali. Tento druhý typ homosexuála považoval, přijímal a vnímal jako společensky přijatelný, neboť je projevem morálně čisté lásky.⁴⁷

Kromě citované pasáže z Genesis o Sodomě se však v Bibli vyskytují i další vůči homosexuálům negativní pasáže jako například Leviticus 18, 22: „*S mužem nebudeš souložit, jako se souloží s ženou; je to ohavnost*“⁴⁸; či Leviticus 20, 13: „*Kdyby muž souložil s mužem jako se souloží s ženou, oba spáchali ohavnost; jistě budou usmrceni, jejich krev je na nich*“⁴⁹. Obdobně negativně laděné pasáže se objevují například i v Prvním Listu Korintským 6, 9-10: „*Což nevíte, že nespravedliví nebudou mít účast v Božím království? Nemylte se: Ani smilníci, ani modláři, ani cizoložníci, ani nemravníci, ani zvrácení, ani zloději, ani lakomci, opilci, utrhači, lupiči nebudou mít účast v Božím království*“⁵⁰; v Prvním Listu Timoteovi 1, 8-11: „*Víme, že Zákon je dobrý, když ho někdo užívá náležitě a je si vědom toho, že Zákon není dán pro spravedlivého, nýbrž pro lidi nespravedlivé a nepoddajné, bezbožné a hříšné, pro lidi nesvaté a světské, pro otcovrahy a matkovrahy, pro vrahy vůbec, smilníky, lidi praktikující homosexualitu, únosce, lháře, křivopřísežníky, a co ještě jiného se přičítá zdravému učení podle evangelia slávy blahoslaveného Boha, které mi bylo svěřeno*“⁵¹; obsahuje je i List Judův 1: 7-9 „*Podobně obyvatelé Sodomy a Gomory i okolních měst, kteří šli cestou nemravnosti a sexuální zvrácenosti, jsou stále výstražným příkladem hrozného konce ve věčném ohni*“⁵². Ke shora uvedeným „citacím“ je však nutné důrazně dodat již jednou v této kapitole řečené, že jednotlivé překlady Bible se od sebe mnohdy velmi liší, stejně jako se velmi liší i jednotlivé výklady těchto značně rozdílných překladů. V mnohých tak například místo zde uváděného slova „homosexuálové“ lze najít označení „zvrácení“ či „zvrhlíci“, event. „samocizoložníci“, z nichž není bezpodmínečně a automaticky nutné okamžitě vyvozovat,

⁴⁷ BRZEK, A., PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. *Třetí pohlaví?*. Praha: Scientia Medica, 1992. s. 107. ISBN 80-85526-03-4.

⁴⁸ Český studijní překlad Bible. *Bible* [online]. © 2009 [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<https://www.bible.com/cs>>.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ *Biblenet* [online]. Česká biblická společnost © 2009 [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.biblenet.cz/>>.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² *Biblegateway* [online]. [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<https://www.biblegateway.com/>>.

že se jedná o „homosexuály“, neboť se jde jen o jeden možný výklad těchto slov především těmi, kdo homosexualitu odsuzují. V řeckém originále je pak na místech, kde se hovoří o homosexuálech, údajně použito slovo „arsenokoités“, kdy „arsen“ znamená muž a „koité“ pohovka nebo soulož, tedy slovo označující v přeneseném významu údajně „toho/ty, kdo leží s mužem, jako by to byla žena“.⁵³ Jak však na druhou stranu uvádí jiní vykladači, z dnešního historicko-kriticko-kulturního pohledu a kontextu není bezpodmínečně nutné vykládat přístup Bible za čistě odsuzující, neboť se nezabývá homosexualitou v podobě, v jaké ji v současnosti známe my. Většina textů – jak vidno ze shora uvedených citací – jsou spíše výsledkem špatných či značně účelových překladů. Zmiňovaný Judův list například neodsuzuje homosexualitu, resp. vztah dvou mužů, nýbrž „pouze“ sex mezi anděly. Sám Ježíš o homosexualitě nikdy přímo nehovořil.⁵⁴

Křesťané-homosexuálové velmi často pod vlivem tradičních negativně laděných výkladů svou homosexualitu skrývají, skrze modlitby prosí o odpuštění, vysvobození a uzdravení. Homosexualitu totiž vnímají jako nemoc, z níž je třeba se vyléčit ať už cestou lékařskou, tak cestou duchovní prostřednictvím modliteb, půstů či pastoračních rozhovorů.⁵⁵ Někteří se pod tíhou víry vzdávají nejen svého homosexuálního, ale i celého sexuálního života a uzavírají se do interního nebo oficiálního celibátu, když přijmou roli duchovního a zcela svůj život spojí s vírou a tedy i se sexuální abstinencí. Právě v tomto kontextu se nejčastěji setkáme se společenským předsudkem co duchovní, to homosexuál, event. pedofil. Někteří věřící homosexuálové se naopak snaží násilím se přinutit ke „spokojenému“ heterosexuálnímu životu. Jak už však bylo v této práci řečeno, svou přirozenost (nejen) homosexuálové obvykle nedokážou přehlásit, a tak se většina takových manželství z rozumu dříve či později rozpadá. Najdou se samozřejmě i tací křesťané-homosexuálové, kteří svou sexuální orientaci i přes víru a její tradičně negativistický výklad přijímají a prezentují za společensky i křesťansky přijatelnou. Pozitivní přístup k homosexuálům zastává například americký pastor John Robinson, který homosexuální svazky a sexualitu považuje za boží dar a souhlasí s myšlenkou, že sexuální orientace je vrozená a tudíž se ji nelze jen tak odnaučit

⁵³ DIVÍŠ, L. Je homosexuální chování hřích? In: *Obohu* [online]. [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.obohu.cz/biblicke-rozbory/je-homosexualni-chovani-hrich>>.

⁵⁴ HELMINIAK, D. A. *Co vlastně Bible říká o homosexualitě?*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007, s. 121. ISBN 978-80-7325-122-2.

⁵⁵ DIVÍŠ, L. Je homosexuální chování hřích? In: *Obohu* [online]. [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.obohu.cz/biblicke-rozbory/je-homosexualni-chovani-hrich>>.

či přeléčit.⁵⁶ Lze tedy shrnout, že pohled křesťanské církve na homosexualitu, byť na počátku byl poměrně jednoduchý, tj. negativní a odmítavý, když církev homosexualitu vnímala převážně jen jako osobní zvrácenost, projev hříchu a zkaženosti dotyčné osoby, je dnes značně rozporuplný a shoduje se v zásadě jen v tom, že odmítá možnost homosexuálů uzavřít manželství.⁵⁷

3.4 *Homosexualita z pohledu islámu*

V islámské společnosti byly homosexuální praktiky donedávna zcela tabuizovány. Historie homosexuality byla považována za okrajovou oblast. I přesto se však o ní dočítáme v próze a poezii, stejně jako v lékařské literatuře a právních textech. Například v pohádkách Tisíce a jedné noci se homosexualita promítla jako sociální jev. Homosexuální motivy své místo v arabské literatuře nachází nejčastěji v podobě nejrůznějších metafor, parodií či satiry, což bylo západním, resp. neislámským světem obvykle vnímáno jako důkaz sexuální kultury muslimské společnosti. Především v literatuře muslimského Španělska se můžeme setkat s tím, že láska mladého muže k jinému muži je považována za něco posvátného. Homosexuální lásky a touhy však mohly být uspokojeny jen v nepraktické, tedy teoretické rovině, homosexuální pohlavní styk by totiž narušil přirozené hranice stanovené Alláhem. Ačkoliv ortodoxní vyznavači islámu (sunnité) pod tíhou Koránu považují homosexualitu za hřích, neboť porušuje lidskou přirozenost a společenské standardy, zdá se, že byla v islámské společnosti široce praktikována. Ze sociálních a psychologických studií vyplývá, že tento stav mohl být způsoben omezenou komunikací mezi oběma pohlavími. Homosexualita se běžně vyskytovala především mezi islámskými poustevníky, příslušníky bojových bratrstev, chudinou a derviši⁵⁸. Na rozdíl od křesťanských řeholníků však islámští dervišové neměli zakázán pohlavní styk, stejně jako tomu bylo u tzv. ulamá⁵⁹. Zvýšená homosexualita v chudině byla vysvětlována tím, že si někteří muži (i zde se opětovně hovoří především o mužské nikoliv ženské homosexualitě) nemohli dovolit koupení manželky, o čemž například psal básník Sadí Šírází ve svém cestopise, kde uvedl, že „slyšel jsem, jak

⁵⁶ KALÁTOVÁ, T. *Postoje současné české společnosti k homosexualitě*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, 2012. 104 s., 17 s. příl. Vedoucí diplomové práce: Dagmar Čábalová.

⁵⁷ Homosexualita. *Evangelická akademie* [online]. [cit. 16. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.eapraha.cz/beran/docs/kr4s/homosexualita.pdf>>.

⁵⁸ Derviš označuje stoupence islámské alternativní religiozity, pro které je typické, že žijí v extrémní chudobě a k Bohu se snaží přiblížit mystickou cestou (Derviš. *Wikipedia* [online]. Poslední aktualizace 17. 1. 2014 [cit. 14. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Dervi%C5%A1>>.).

⁵⁹ Ulamá jsou islámští učenci, znalci právní vědy a vykladači šariy (Ulamá. *Wikipedia* [online]. Poslední aktualizace 18. 4. 2013 [cit. 14. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Ulam%C3%A1>>.).

zatkli muže a před Kádího přivedli nuzáka, který pohlavně zneužil chlapce. Padla na něj těžká vina za hanebnost, jíž se dopustil a zprotivil se tak Božímu zjevení. Kádí vynesl rozsudek, podle něhož měl být muž na náměstí ukamenován. Tehdy odsouzenec pravil: Ó muslimové, nemám prostředků, abych se mohl oženit, a nemám sil, abych trpěl mukami odříkání. Co mám tedy dělat? Vždyť mnišství a vyhýbání se styku je islámu cizí!“⁶⁰ Výjimkou přitom nebyly ani homosexuální vztahy mezi muslimy a nemuslimy, kterým holdoval například arabský básník Abú Nuwás, jenž se ve svých básních často zmiňuje o tom, že má sexuální styk s židovskými, křesťanskými, zoroastrijskými chlapci, což ze svého pohledu dokonce považuje za povinnost každého muslima, i když nespecifikuje, na podkladě čeho tak usuzuje.⁶¹

3.5 Homosexualita v neevropských zemích

V Číně se stavěli k homosexualitě v zásadě mravně indiferentně, a to až do pádu dynastie Chan. I poté však byla všeobecně spíše tolerována, a to především u umělců a mezi aristokraty. Přírodní národy se naopak k homosexualitě stavěly velmi rozdílně. Některé pěstovaly tzv. iniciační homosexualitu při „pláňovém tanci“, jenž měl zajistit úspěšný lov bizonů. Některé indiánské kmeny dokonce znaly a respektovaly i transsexualitu, kterou označovaly jako „Dvojitý Duch“. Například Inkové a Aztékové však homosexualitu neakceptovali a trestali ji. Homosexualitu běžně praktikovaly i africké kmeny (například libyjské Sajvaové), jedním z důvodů údajně byl i nedostatek žen. Kvůli mnohoženství muži často nebyli schopni najít si vhodnou manželku, a proto se uchýlovali ke sňatku s muži, které si pak s sebou vzali do válek, aby jim tam nahrazovali manželky (a to včetně za účelem sexuálních praktik). Tuto svou tradici si zmiňovaní Sajvaové udrželi do roku 1926, kdy byla zakázána egyptskou vládou.⁶²

⁶⁰ KŘÍKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MÜLLER, Z. *Islám – Ideál a skutečnost*. 2. vyd. Praha: Baset, 2002. s 105-107. ISBN 80-86223-71-X.

⁶¹ LEBROVÁ, Z. *Homosexualita a islám*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, 2012, 59 s. Vedoucí diplomové práce: Petra Písařová.

⁶² Experiment – Homosexualita v dějinách. *Česká televize* [online]. 2008 [cit. 4. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10211487240-experiment/208572233190007-4/2814-homosexualita-v-dejinach/>>.

4 Vývoj právní úpravy vztahů mezi osobami téhož pohlaví v českých zemích do začátku 20. století

Právní normy odrážejí postoj společnosti k sociálním jevům a současně je zpětně pomáhají vytvářet. Homosexuální chování mezi dospělými osobami je v současných střeoevropských podmínkách (nejen tedy v české společnosti) běžně tolerováno. I přesto, jak už bylo výše naznačeno, postoje (nejen české) veřejnosti k homosexualitě nebyly vždy (převážně) liberální.⁶³ Předmětem této kapitoly je vývoj právní úpravy homosexuálních vztahů v českých zemích až do prvních vážnějších⁶⁴ snah o dekriminizaci homosexuality, tj. do počátku 20. století. Jejím cílem je poskytnout přehled nejdůležitějších „českých“ právních textů z dotčeného období, které se, ať už více, tak méně, věnovaly problematice vztahů mezi osobami téhož pohlaví.

4.1 První trestní zákoníky

Prvním zákoníkem uplatňovaným v německých zemích byl *Constitutio Criminalis Bambergensis* z roku 1507. Širšího uplatnění však dosáhl Karlem V. v roce 1532 přijatý *Constitutio Criminalis Carolina*⁶⁵ neboli tzv. Hrdelní řád Karla V., který je obecně považován za první normu výslovně (trestně) postihující homosexualitu.⁶⁶ *Constitutio Criminalis Carolina* sice ze svého obsahu a dosahu odstranil některé druhy sodomie, i nadále však homosexuální a zoofilní chování trestal trestem smrti (upálením). V této souvislosti je však nutné si uvědomit, že tehdejší zákony neměly stejné postavení, jako je tomu u zákonů současných, neboť hranice mezi jednotlivými státy nebyly tak pevně vymezené. Jednotlivé státy byly často složené z několika i velmi kulturně, historicky, někdy i nábožensky rozdílných zemí, přičemž jediným spojníkem mezi nimi byla osoba panovníka. Vedle zákonů se tak v českých zemích uplatňovaly i další v zásadě nejednotné přístupy a zvykové normy v závislosti na regionu či městu. Zmiňované německé zákoníky zde proto zatím neměly širší platnost. Za sodomii byl na území českého státu považován sexuální styk se zvířaty, v některých případech dokonce i expozice genitálií na veřejnosti. Homosexuální chování pak

⁶³ PROCHÁZKA I., GRAUPNER, H. Historie právních postojů k homosexualitě. In: *Econnect* [online]. [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ecn.cz/PRIVATE/logos/pravhist.htm>>.

⁶⁴ Neboť skutečně první snahy o dekriminizaci lze zaznamenat dříve na začátku 20. století.

⁶⁵ PROCHÁZKA I., GRAUPNER, H. Historie právních postojů k homosexualitě. In: *Econnect* [online]. [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ecn.cz/PRIVATE/logos/pravhist.htm>>.

⁶⁶ SEIDL, J. *Pokusy o odrestnění homosexuality za první republiky*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav, 2005. 105 s. Vedoucí diplomové práce: Libor Vykoupil.

bylo pro snazší rozlišení označováno jako tzv. vlašská sodomie, která byla obvykle trestána smrtí. Ačkoliv není znám přesný počet projednaných případů, resp. odsouzených osob, soudě podle dobových soudních zápisů je pravděpodobné, že v dané době byla za homosexuální chování považována v zásadě jen anální soulož, neboť právě ta byla téměř výhradně soudně projednávána a následně i trestána.⁶⁷

4.2 Práva městská království českého

Hospodářský rozvoj měst a jejich významný podíl na ekonomice státu, stejně jako i jejich stále větší politický a vojenský význam v životě země vyvolal v tehdejší Evropě ojedinělý počin. V 16. století vedle práva zemského došlo ke kodifikaci i práva městského, postupně s platností pro celé české království. Obchodující měšťané totiž pro své podnikání potřebovali právní jistotu, jejíž překážkou byla právě mimo jiné nejednotná jurisdikce jednotlivých měst. Prvním skutečně relevantním právním dokumentem v procesu kodifikace městského práva byl dokument, za jehož autora je označován někdejší humanista a právník Pavel Kristián z Koldína. Návrh kodifikace městských práv psaný na 321 stranách vznikl již v roce 1558 a vycházel z práva Starého Města pražského. Konečná podoba zákoníku byla přijata, resp. vydána do tisku pod názvem „Práva městská království českého“ v roce 1579 a o rok později byl zákoník apelačním soudem prohlášen za zákoník závazný pro soudní praxi. Územní platnost Práv městských království českého zpočátku nebyla úplná, neboť některé oblasti pro sebe poměrně dlouho platnost zákoníku odmítaly. V 17. století však již byla územní platnost rozšířena dokonce i na moravská města. Platnosti přitom zákoník pozbyl teprve v průběhu 18. století, kdy jeho ustanovení postupně rušily jednotlivé nové zákoníky. Jeho poslední přeživší část o právu majetkovém byla zrušena dokonce až Všeobecným občanským zákoníkem v roce 1811.⁶⁸

Práva městská království českého upravovala v podstatě veškerý život obyvatel města, jeho správu a soudnictví. Není proto překvapením, že se dotýkala i sodomie, za kterou byl považován jednak styk se zvířetem, který se trestal upálením, tak homosexualita, o jejíž trestnosti však prameny nepodávají bližší informace. O homosexualitě tehdejší doby a její trestnosti je například zmínka v Pamětech Mikuláše Dačického z Heslova, kde se lze dočíst,

⁶⁷ PROCHÁZKA I., GRAUPNER, H. Historie právních postojů k homosexualitě. In: *Econnect* [online]. [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ecn.cz/PRIVATE/logos/pravhist.htm>>.

⁶⁸ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde, 1997. 572 s. ISBN 80-7201-045-x.

že v Žehušicích na Čáslavsku mladý učitel Sixtus v lednu roku 1950 „... upálen jest zaživa ohněm na hranici, jsa k té smrti odsouzen soudem hraničným, protože maje sobě svěřenou mládež k cvičení literárnímu, s některými – násilí jim činíce – vlaské sodomství páchal, což když naň vyjeveno, k tomu se přiznal. A pan Jak purkrabě z Donína, jsa pánem panství žehušického, ten soud hraničný nad ním osadil podle práva“.⁶⁹

4.3 *Constitutio Criminalis Josephina a Constitutio Criminalis Theresiana*

Constitutio Criminalis Josephina vydal v roce 1707 císař Josef I. Ačkoliv tento trestní kodex platil pouze pro české země a lze jej tak považovat za jeden z prvních pokusů o zavedení jednotného českého trestního předpisu, jeho povaha byla čistě podpůrná, neboť nezrušil dřívější české trestní předpisy zemského i městského práva.⁷⁰ Uvádí se v něm, že „sodomský hřích jest hanebná a proti přirození čelící chlípnost. Takový se páchá, když muž s mužem neb žena s ženou neb taky žena s mužem proti přirození něco tělesného provozují. Takoví (k výstraze jiným tak proti přirození hřešícím nelidem) podle těžkosti prohřešení buď zaživa spálen neb nejprve stati, pak na hranici uvrženi, spáchá-li se pak mezi člověkem a hovadem, zločinec zaživa (jak nadřečeno) a hovado spolu s ním spáleno, popel pak buď do řeky neb do povětří uvržen neb rozházen býti má“.⁷¹

Skutečně prvním jednotným trestním předpisem platným v celé rakousko-uherské monarchii, tedy i v českých zemích, vydaným i v českém jazyce, jenž ve svém důsledku v podstatě sjednocoval tehdejší rakousko-uherské (tedy i české) trestní právo, byl 31. prosince 1768 císařovnou Marií Terezií vydaný *Constitutio Criminalis Theresiana*. Tento kodex kromě z *Constitutio Criminalis Josephina* vycházel rovněž i z *Constitutio Criminalis Ferdinandey*, tj. kodexu, který od roku 1656 platil v některých zemích Rakouska,⁷² a homosexuální chování trestal stětím hlavy a následným upálením těla, včetně uťaté hlavy.⁷³ *Constitutio Criminalis Theresiana* ve svém prvním díle ještě obsahoval některá procesní ustanovení. Ve svém druhém díle se pak již věnoval výhradně trestnímu právu hmotnému (v tehdejším pojetí).

⁶⁹ FRANCEK, J. *Zločin a sex v českých dějinách: manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku*. Praha: Rybka Publishers, 2000. s. 117. ISBN 8086182290.

⁷⁰ ZÁVODSKÝ, O. Rigorózní práce. In: Ondřej Závodský [online]. [cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ondrejzavodsky.cz/upload/rigorozniprace.doc>>.

⁷¹ FRANCEK, J. *Zločin a sex v českých dějinách: manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku*. Praha: Rybka Publishers, 2000. s. 117. ISBN 8086182290.

⁷² MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde, 1997. s. 161. ISBN 80-7201-045-x.

⁷³ BĚLOHRADSKÝ, V. Vzácný případ sexuální perverze. Culilinctus et fellatio. *Časopis lékařů českých*. 1893, roč. 32, s. 866.

Zločiny dělil na veřejné a soukromé, přičemž podle stupně trestu tyto dále dělil na zločiny přetěžké, těžké a prosté. Například zločin vraždy byl zařazen mezi zločiny přetěžké a byl jako takový zásadně trestán smrtí.⁷⁴ Na rozdíl od moderního trestního práva byla základní zásadou uplatňovanou proti obžalovanému nikoliv presumpce nevinny, nýbrž presumpce viny. Obžalovaný neměl nárok na obhájce a hlavním důkazním prostředkem bylo přiznání obžalovaného dosaženého při mučení.⁷⁵

Homosexualita byla v *Constitutio Criminalis Theresiana* upravená v kapitole zločinů proti dobrým mravům a čistotě v článku 74 § 6, kde je za smilstvo proti přírodě označeno zoofilní a homosexuální chování, vč. masturbace. Nejprísněji bylo přitom trestáno první zmíněné chování, tj. pohlavní styk se zvířetem, za který byl vyměřen trest upálením jak pachatele, tak i zvířete, přičemž zvíře bylo upáleno i tehdy, pokud pachatel zemřel ještě před samotným vykonáním rozsudku typicky na mučidlech. Kdežto homosexuálnímu pachateli, resp. pachatelům byl kodexem vyměřen trest v podobně (opětovného jako v případě *Constitutio Criminalis Ferdinandey*) „pouhého“ setnutí hlavy mečem s následným spálením mrtvého těla. V uvozovkách polehčujícími okolnostmi byla například nezletilost pachatele, mentální defekt nebo nedokončený skutek, tj. bez vyvrcholení, za který pachatel mohl být odsouzen „jen“ k dlouhodobému žaláři a tělesným trestům.⁷⁶

4.4 Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně z roku 1787

V roce 1787 císař Josef II. vydal nový osvícenský trestněprávní kodex, tzv. Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně, který se na rozdíl od svého předchůdce více zaměřoval na převýchovu pachatele (prevenci) než na jeho trestání (represi). Zmíněná převýchova však paradoxně velmi často probíhala s pomocí těch nejhorších tělesných trestů. Na druhou stranu ale kodex s účinností od roku 1795 pro některé zločiny zrušil trest smrti jakožto trest v řádném řízení a ponechal jej „jen“ pro řízení v případě výjimečného stavu.⁷⁷ Zrušení trestu smrti se týkalo například vraždy, stejně jako homosexuálního chování. Trestem

⁷⁴ ZÁVODSKÝ, O. Rigorózní práce. In: *Ondřej Závodský* [online]. [cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ondrejzavodsky.cz/upload/rigorozniprace.doc>>.

⁷⁵ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde, 1997. s. 161. ISBN 80-7201-045-x.

⁷⁶ PROCHÁZKA I., GRAUPNER, H. Historie právních postojů k homosexualitě. In: *Econnect* [online]. [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ecn.cz/PRIVATE/logos/pravhist.htm>>.

⁷⁷ ZÁVODSKÝ, O. Rigorózní práce. In: *Ondřej Závodský* [online]. [cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ondrejzavodsky.cz/upload/rigorozniprace.doc>>.

za homosexuální chování bylo vězení, nucené práce do jednoho měsíce nebo tělesný trest bičování.⁷⁸

Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně rozlišoval jednak kriminální delikty a jednak tzv. politické delikty (neboli přestupky), které nebyly řešeny soudy, nýbrž správními orgány. Pod politické delikty, resp. přestupky spadalo i homosexuální chování.⁷⁹ Právě tím, že homosexuální chování, resp. smilstvo proti přirozenosti bylo oproti předchozím úpravám přesunuto do oblasti politických deliktů, neboť údajně vede ke zkáze mravů, byla naznačena zmiňovaná osvícenská povaha kodexu a dále jeho snaha o distancování se od církevní ideologie. Předmětný trestněprávní kodex však platil (byl účinný) v Západní Haliči jen do roku 1796 a v ostatních zemích monarchie, s výjimkou Uher, do roku 1803, kdy jej nahradil právní předpis, o němž již pojednává následující kapitola.⁸⁰

4.5 *Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1803*

Z Všeobecného zákoníku o zločinech a trestech na ně vycházel i na něj navazující Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1803, jehož osnova byla původně v roce 1796 předložena s tím, že zákoník bude platit jen pro Západní Halič jako tzv. Západohaličský trestní zákoník. Nakonec však Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích platil – jak už ostatně bylo řečeno v závěru předcházející kapitoly - pro celou rakouskou monarchii kromě Uher, a to od roku 1803. V češtině předmětný zákoník vyšel ve Vídni v roce 1804 pod názvem *Kniha práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu městského (totiž policie) přestupky*. Zákoník je všeobecně kladně hodnocen, neboť ukončil poměrně dlouhou etapu krutých trestů, a to i přesto, že opětovně zavedl trest smrti.⁸¹ Ve vztahu k homosexualitě však tresty byly relativně mírné, když pachatel hrozil „pouze“ žalář na 6 měsíců až jeden rok.⁸² Homosexualita v něm navíc byla ustanovením § 113 jakožto

⁷⁸ PROCHÁZKA I., GRAUPNER, H. Historie právních postojů k homosexualitě. In: *Econnect* [online]. [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ecn.cz/PRIVATE/logos/pravhist.htm>>.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ SEIDL, J. *Pokusy o odrestnění homosexuality za první republiky*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav, 2005. 105 s. Vedoucí diplomové práce: Libor Vykoupil; VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. 67 s. ISBN 80-210-0791-5; BĚLOHRADSKÝ, V. Vzácný případ sexuální perverse. Culilinctus et fellatio. *Časopis lékařů českých*. 1893, roč. 32, s. 866-869.

⁸¹ BOBÍKOVÁ, K. *Vývoj legislativní úpravy potratů a interrupcí v českých zemích*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta právnická, 2013. 66 s., 2 s. příl. Vedoucí diplomové práce: Karolína Adamová.

⁸² BĚLOHRADSKÝ, V. Vzácný případ sexuální perverse. Culilinctus et fellatio. *Časopis lékařů českých*. 1893, roč. 32, s. 866-869.

neřest proti přírodě převedena pod pravomoc soudů, díky čemuž tak byla trestnost rozšířena i na jiné sexuální delikty než jen ty homosexuální.⁸³

4.6 *Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852*

Zákon č. 117/1852 ř.z. ze dne 27. 5. 1852, o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl v českých zemích účinný až do roku 1950, kdy jej nahradil zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, vznikl s cílem nahradit Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1803, jakož i doposud v některých částech monarchie stále se udržující „nejisté“ právní zvyklosti a „neurčité“ zákony tak, aby s pomocí jednotného, pevného a bezpečného trestního práva byla nastolena (efektivní) ochrana práv veřejných a soukromých. Stal se základem někdejšího rakousko-uherského trestního práva hmotného, neboť na rozdíl od svého předchůdce pojednával již výhradně jen o hmotném právu a právo procesní ponechal zvláštní úpravě. Kromě zločinů a přestupků rozlišoval i přečiny. Předmětný zákon platil pro celou monarchii, včetně Uher, a to až do roku 1878. Zákon ve svém článku IV. výslovně zakotvil zásadu *nullum crimen sine lege* omezenou ve prospěch trestní pravomoci policejních a správních orgánů a dále v §§ 32 a 33 i zásadu *nulla poena sine lege*, vylučující uložení jiných trestů než těch, které zákon stanovil.⁸⁴ Zpřísnil tresty za některé trestné činy, včetně trestného činu smilstva proti přírodě, když z dosavadní horní hranice (žalář na jeden rok) učinil hranici spodní a horní hranici zvýšil na pět let žaláře.⁸⁵

O homosexualitě se zákon výslovně zmiňuje ve své hlavě čtrnácté „o násilném smilstvu, zprznění a jiných těžkých případech smilstva“, kde v ustanovení § 129 zákon jako jeden z typů zločinu smilstva upravuje smilstvo proti přírodě, za které považuje smilstvo zoofilní, tj. se zvířaty, a homosexuální, tedy s osobami téhož pohlaví. Smilstvo proti přírodě zákon trestá trestem těžkého žaláře od jednoho do pěti let. Pokud však bylo v případě homosexuálního smilstva užito některého z prostředků uvedených v ustanovení § 125, tedy prostředků násilného smilstva, hrozil pachateli trest od pěti až do deseti let a v případě, že tu

⁸³ FANEL, J. *Gay historie*. Praha: Dauphin, 2000. 532 s. ISBN 80-7272-010-4; PROCHÁZKA I., GRAUPNER, H. Historie právních postojů k homosexualitě. In: *Econnect* [online]. [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ecn.cz/PRIVATE/logos/pravhist.htm>>.

⁸⁴ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde, 1997. 572 s. ISBN 80-7201-045-x.

⁸⁵ SEIDL, J. *Pokusy o odrestnění homosexuality za první republiky*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav, 2005. 105 s. Vedoucí diplomové práce: Libor Vykoupil; Československé trestní zákony platné v zemích České a Moravskoslezské. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1946. 744 s.

byla některá z okolností předvídaná v ustanovení § 126, tedy vzešla-li z násilného smilstva osobě, jíž bylo ublíženo, důležitá škoda na zdraví, nebo dokonce na životě, zmíněný trest byl prodloužen buď na trest od deseti až do dvaceti let, a byla-li této osobě zločinem způsobena smrt, hrozil pachateli dokonce trest doživotní těžký žalář.⁸⁶ Těžkým žalářem jakožto způsobem trestu je nutno rozumět trest, při němž byl odsouzený omezen na svobodu, a to způsobem spočívajícím v tom, že se odsouzenec „přidrží železy na nohou“ a že „rozmlouvati s lidmi, kteří nemají co činiti přímo s jeho žalářováním, dovolí se mu toliko v případech zcela zvláštních a důležitých“⁸⁷ a současně je například omezen na stravě.⁸⁸ Spoutání železy jako způsob „zostření“ prostého žaláře na žalář těžký byl zákonem č. 131/1867 ř.z. z 15. listopadu 1867 odstraněn s tím, že soud měl napříště stanovit jiné zostření, vybírat přitom mohl ze způsobů uvedených v ustanovení § 19⁸⁹, který stanovuje, že „trest žaláře zostřiti se může mimo to: a) postem; b) vykázáním tvrdého lože; c) přidržením v samovazbě; d) uzavřením o samotě v temné komůrce; f) vypověděním ze země po vystálém trestu“.⁹⁰ Podle všeho nejčastěji soudy zostřovaly trest těžkého žaláře postem, tj. omezením stravování jen na vodu a chléb, což se však mohlo dít ne vícekrát než třikrát v týdnu a jen ve dnech ne nepřetržitě po sobě jdoucích (srov. ustanovení § 20), nebo tvrdým ložem, kdy odsouzený spí jen na pouhých deskách, což se však opětovně mohlo dít jen ve dnech ne nepřetržitě za sebou jdoucích a ne častěji než třikrát v týdnu (srov. ustanovení § 21). V praxi pak k těmto způsobům zostření žaláře docházelo obvykle nejvýše jednou za čtrnáct dní.⁹¹

Shora citované ustanovení § 129 předmětného zákona nijak blíže nevysvětluje pojetí (nejen) homosexuálního smilstva, není tak patrné, za jakých podmínek došlo k naplnění skutkové podstaty tohoto zločinu. Nejvyšší soud Československé republiky ve svém rozsudku

⁸⁶ Zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 3. 3. 2014].

⁸⁷ SEIDL, J. a kol. Za Rakouska-Uherska hrozil českým homosexuálům žalář. Host vydal první rozbor. In: *Ihned* [online]. 18. 8. 2012 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://art.ihned.cz/c1-57075950-za-rakouska-uherska-hrozil-ceskym-homosexualum-zalar-host-vydal-pravni-rozbor>>.

⁸⁸ Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Žalář. *Leccos* [online]. [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://leccos.com/index.php/clanky/zalar>>.

⁸⁹ SEIDL, J. a kol. Za Rakouska-Uherska hrozil českým homosexuálům žalář. Host vydal první rozbor. In: *Ihned* [online]. 18. 8. 2012 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://art.ihned.cz/c1-57075950-za-rakouska-uherska-hrozil-ceskym-homosexualum-zalar-host-vydal-pravni-rozbor>>.

⁹⁰ Zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 3. 3. 2014].

⁹¹ Zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 3. 3. 2014]; SEIDL, J. a kol. Za Rakouska-Uherska hrozil českým homosexuálům žalář. Host vydal první rozbor. In: *Ihned* [online]. 18. 8. 2012 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://art.ihned.cz/c1-57075950-za-rakouska-uherska-hrozil-ceskym-homosexualum-zalar-host-vydal-pravni-rozbor>>.

ze dne 12. 3. 1921 sp. zn. Kr II 265/20, publikovaném ve Vážného sbírce pod č. 395/1921, uvedl, že „výraz „smilstvo“ dlužno pojímati v jeho přirozeném významu. Dle tohoto významu zahrnuje však v sobě každé, smyslnosti sloužící, meze mravů a slušnosti překračující pohlavní zneužití těla jiné osoby. V důsledku toho nemusí smilné úkony býti nutně předsevzaty na nahých částech těla osoby, nýbrž stačí, i když se tak stalo na těle oděném“.⁹² Za trestný tak v podstatě byl považován jakýkoliv projev homosexuality, nikoliv jen soulož mezi osobami téhož pohlaví. V případě, že obvinění z tohoto trestného činu byli muži, naplňovalo skutkovou podstatu i prznění sama sebe prostředkem těla osoby téhož pohlaví, tj. masturbace prováděná osobou téhož pohlaví.⁹³ Za pachatele přitom zákon považoval nejen aktivního aktéra, nýbrž i toho, kdo pasivně strpěl takové chování na svém těle.⁹⁴ „Pouhé“ (vzájemné) dotýkání se mužských genitálií však již pod daný trestný čin nespadlo.⁹⁵ Ačkoliv ze zmiňovaného ustanovení § 129 nevyplývá, že by se vztahoval jen na smilstvo mezi muži, až v roce 1887 bylo judikatorně potvrzeno, že zločinem podle ustanovení § 129 se rozumí i erotické kontakty mezi ženami. Již v roce 1879 pak bylo potvrzeno, že osobami téhož pohlaví se rovněž rozumí „muž a mužský obojenec, tj. intersexuální osoba uznaná úředně za muže“.⁹⁶

4.7 Vojenský trestní zákon o zločinech a přečinech z roku 1855

Vedle zákona č. 117/1852 ř.z. ze dne 27. 5. 1852, o zločinech, přečinech a přestupcích, který platil pro civilisty, existoval i „vojenský“ trestněprávní předpis v podobě (uvozovacího) zákona č. 19/1855 ř.z. ze dne 15. 1. 1855, k vojenskému trestnímu zákonu o zločinech a přečinech, ve znění pozdějších předpisů, kterému v rámci jeho personální působnosti

⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 12. 3. 1921, sp. Zn. Kr II 265/20. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 3. 3. 2014].

⁹³ SEIDL, J. a kol. Za Rakouska-Uherska hrozil českým homosexuálům žalář. Host vydal první rozbor. In: *Ihned* [online]. 18. 8. 2012 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://art.ihned.cz/c1-57075950-za-rakouska-uherska-hrozil-ceskym-homosexualum-zalar-host-vydal-pravni-rozbor>>.

⁹⁴ PROCHÁZKA I., GRAUPNER, H. Historie právních postojů k homosexualitě. In: *Econnect* [online]. [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ecn.cz/PRIVATE/logos/pravhist.htm>>.

⁹⁵ SEIDL, J. a kol. Za Rakouska-Uherska hrozil českým homosexuálům žalář. Host vydal první rozbor. In: *Ihned* [online]. 18. 8. 2012 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://art.ihned.cz/c1-57075950-za-rakouska-uherska-hrozil-ceskym-homosexualum-zalar-host-vydal-pravni-rozbor>>.

⁹⁶ Tamtéž.

podléhaly „toliko osoby, které vykonavše vojenskou služební přísahu slavně tím přislíbily, že budou zachovávat zvláštní povinnosti stavu vojenského“.⁹⁷

Vojenský trestní zákon se od 1. 7. 1855 stal ve své době jediným platným (resp. účinným) předpisem svého druhu, který upravoval trestnost činů v něm uvedených a jehož účinností pozbyly účinnosti veškeré zákony a nařízení, které doposud v kterékoliv části říše tyto činy upravovaly, s výjimkou císařského patentu č. 223/1852 ř.z. ze dne 24. října 1852, o ustanoveních týkajících se výroby, obchodu a držení zbraní a věcí muničních a nošení zbraní (zbrojní patent).⁹⁸ Jednalo se tedy o ve své povaze komplexní zákon systematicky upravující oblast vojenských trestných činů a trestných opomenutí, tj. vojenských zločinů a vojenských přečinů, jichž se někdo dopustil proti povinnosti stavu vojenského nebo vojenské služby, zločinů proto válečné moci státní a jiných (obecných) zločinů a přečinů, kdy za zločin nebo přečin se podle vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech se mohou pokládat a trestat jen činy nebo opomenutí, které jsou v tomto zákoně výslovně za zločin anebo přečin prohlášeny.⁹⁹ Jen pro úplnost, zákon byl účinný až do 31. 7. 1950, kdy jej nahradil zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon, účinný od 1. 8. 1950.

Vzhledem k tomu, že působnost vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech byla vymezena personálně, tj. neomezovala se jen na trestné činy a opomenutí ryze vojenského charakteru, nýbrž i na trestné činy a opomenutí nevojenského charakteru, lze v něm v ustanovení § 333 vymezujícím zvláštní druhy zločinů, které zasahují buď do společné bezpečnosti přímo ve svazku státním, ve veřejných opatřeních, nebo veřejné důvěře, nebo porušují bezpečnost jednotlivců co do osoby, majetku, svobody nebo jiných práv, najít i zločin „násilného smilstva“ (ustanovení § 333 odst. 11) a „jiné zločiny smilstva“ (ustanovení § 333 odst. 13). V hlavě deváté tohoto zákona „o násilném smilstvu, zprznění a jiných těžkých případech smilstva“ je pak v ustanovení § 408 vymezen tzv. zločin smilstva proti přirozenosti, kterými zákon rozumí jednak smilstvo se zvířaty a jednak smilstvo

⁹⁷ Uvozovací zákon č. 19/1855 ř.z., k vojenskému trestnímu zákonu o zločinech a přečinech, ze dne 15. ledna 1855, ve znění pozdějších předpisů jej měnících a doplňujících, naposledy zákona č. 31/1929 Sb. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 4. 3. 2014].

⁹⁸ Císařský patent č. 223/1852 ř.z. ze dne 24. října 1852, o ustanoveních týkajících se výroby, obchodu a držení zbraní a věcí muničních a nošení zbraní (zbrojní patent). In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 30. 10. 2014]; Uvozovací zákon č. 19/1855 ř.z., k vojenskému trestnímu zákonu o zločinech a přečinech, ze dne 15. ledna 1855, ve znění pozdějších předpisů jej měnících a doplňujících, naposledy zákona č. 31/1929 Sb. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 4. 3. 2014].

⁹⁹ Uvozovací zákon č. 19/1855 ř.z., k vojenskému trestnímu zákonu o zločinech a přečinech, ze dne 15. ledna 1855, ve znění pozdějších předpisů jej měnících a doplňujících, naposledy zákona č. 31/1929 Sb. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 4. 3. 2014].

s osobami téhož pohlaví, které trestá trestem těžkého žaláře (opětovně) od jednoho až do pěti let, v případě homosexuálního smilstva, kdy bylo užito některých z prostředků uvedených v ustanovení § 404, pak trestem od pěti až do deseti let a v případě některé z okolností uvedených v ustanovení § 405, tj. vzešla-li by z násilného smilstva osobě, které jím bylo ublíženo, důležitá škoda na zdraví, nebo dokonce na životě, prodlouženým trestem až na deset i dvacet let, a v případě smrti dokonce trestem v podobě těžkého žaláře na doživotí.¹⁰⁰ Lze tedy shrnout, že právní úprava obsažená ve vojenském trestním zákoně o zločinech a přečinech je v podstatě shodná s právní úpravou obsaženou v zákoně o zločinech, přečinech a přestupcích.

Homosexualita mezi příslušníky armády nebyla například v antické Spartě ničím neobvyklým. Jak již bylo řečeno dříve v některých případech (například v Thébách) byla dokonce žádoucí. Věřilo se totiž, že může motivovat k vyššímu sebeobětování. Starověk však byl poslední epochou, kdy se o tématu homosexuality ve vztahu k armádě otevřeně diskutovalo. Ačkoliv lze jen obtížně zjistit byť i jen odhadovaný počet (nejen těch soudně projednávaných) případů homosexuality v armádě, lze mít za to, že homosexualita v armádě byla přítomna. Záznamy někdejších rakousko-uherských soudů v této souvislosti uvádí, že v tehdejší armádě údajně nebyly homosexuální vztahy a románky výjimečné. Armáda však zřejmě postihovala pouze ty případy homosexuálního smilstva založené na vztahu nadřízenosti a podřízenosti.¹⁰¹

¹⁰⁰ Uvozovací zákon č. 19/1855 ř.z., k vojenskému trestnímu zákonu o zločinech a přečinech, ze dne 15. ledna 1855, ve znění pozdějších předpisů jej měnících a doplňujících, naposledy zákona č. 31/1929 Sb. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 4. 3. 2014].

¹⁰¹ KOLDINSKÁ, M., ŠEDIVÝ, I. *Válka a armáda v českých dějinách: sociohistorické črty*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. s. 284-285. ISBN 978-80-7106-953-9.

5 Vývoj české právní úpravy vztahů mezi osobami téhož pohlaví ve 20. století do roku 1961

Dvacáté století až do roku 1961 je z pohledu právní úpravy homosexuality, obsažené v trestním právu hmotném, charakteristické svou výraznou snahou o (postupnou) dekriminalizaci homosexuality skrze novelizace dotčené trestněprávní úpravy. V následující kapitole jsou proto ve stručnosti představeny první pokusy o dekriminalizaci homosexuality z první poloviny dvacátého století, které byly iniciovány a doprovázeny medicinalizací¹⁰² homosexuality a spolkovými aktivitami homosexuální menšiny, dále stav právní úpravy vztahů mezi osobami téhož pohlaví v období druhé světové války a její vývoj bezprostředně po skončení války a nástupu komunistického režimu.

5.1 První pokusy o dekriminalizaci homosexuality

Historický vývoj procesu dekriminalizace¹⁰³ homosexuality lze v obecné rovině v podstatě rozdělit na tři fáze, které v souhrnu trvaly téměř 200 let. Jako první byla trestnost homosexuálních styků zrušena již v roce 1791 v revoluční Francii, kterou nedlouho poté následovaly i další země jako například Itálie, Lucembursko, Portugalsko, Španělsko, Nizozemsko, Belgie, Monako a některé švýcarské kantony (tzv. první vlna dekriminalizace homosexuality). Druhá fáze dekriminalizace homosexuality proběhla na přelomu 19. a počátku 20. století. Ke třetí vlně, do níž spadá i někdejší Československo, došlo v období od 60. let minulého století do zhruba 90. let minulého století, když v některých zemích byly homosexuální styky odtrestněny ještě později, a to například shodně v roce 1995 v Albánii, na Kypru a v Moldávii.¹⁰⁴

Vůbec první pokusy o dekriminalizaci homosexuality souvisí se snahou o vytvoření nového „českého“ trestního kodexu, který by tehdejší trestněprávní předpisy, zejména pak zákon č. 117/1852 ř.z. ze dne 27. 5. 1852, o zločinech, přečinech a přestupcích, nahradil.

¹⁰² Tzv. medicinalizací se rozumí expanze medicíny do oblastí sociálního života a řešení problémů, jež svou povahou medicínské nejsou (Medicinalizace. Databáze excerpčního materiálu Neomat, verze 2.0. Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR [online]. [cit. 20. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.neologismy.cz/heslo/medicinalizace/174907>>.).

¹⁰³ V této souvislosti je nutné zdůraznit, že dekriminalizace homosexuality nelze ztotožňovat či zaměňovat s nediskriminací homosexuálů či s uznáním, resp. legalizací partnerských vztahů gayů a lesbiček.

¹⁰⁴ ČEŘOVSKÝ, F. *K otázce trestnosti homosexuality. (Přednáška v Právnícké jednotě v Praze 18. XII. 1924)*. Brno: Druhý sjezd československých právníků. 1925, 26 s. VACULÍKOVÁ, V. Vývoj reakce společnosti na homosexualitu. In: *Poradna pro občanství, občanská a lidská práva* [online]. ©2001-2007, 10. 9. 2004 [cit. 15. 4. 2014]. Dostupné z: <http://poradna-prava.cz/diskriminace/4_1_vyvoj_reakce.phtml.htm>.

Zmíněný zákon totiž na českém území platil, resp. byl účinný i po vzniku samostatného československého státu, stejně jako v dobách jeho „obsazení“ fašisty a několik let poté a potřeba jeho podstatné novelizace, resp. nahrazení byla více než žádoucí. Již od 60. let 19. století je přitom z odborných článků tehdejších českých právníků patrná zřejmá snaha vytvořit nový společenským potřebám lépe odpovídající trestní zákon. Karel Jičínský například v roce 1864 v časopise *Právník* uvedl, že v trestním zákoně z roku 1852 „...vskutku posaváde...straší ostatky náhledů dávno zastaralých“¹⁰⁵. Navrhoval proto vyčlenit z trestního zákona přestupky a začlenit je do zákona policejního, zrušit trest smrti a tělesné tresty a zmírnit následky odsouzení.¹⁰⁶ Josef Boubela v roce 1907 v časopise *Zprávy Právnické jednoty moravské* zase napsal, že trestní zákon z roku 1852 je zastaralý, zejména pokud jde o zločiny neodpovídá požadavkům doby a nereflektuje změny poměrů, k nimž od doby jeho prvotní účinnosti došlo, a jednoznačně tak naznačil potřebu jeho podstatné novelizace.¹⁰⁷ Vypracování nového trestního zákona bylo paradoxně nařízeno již v roce 1861. O dva roky později ministerský rada a později i ministr Anton Hye předložil jeho osnovu, která sice obsahovala mnoho pokrokových, ale též i kontroverzních návrhů. Z pohledu homosexuality je však podstatné, že tuto i nadále považovala za trestnou na rozdíl od následujícího návrhu. Hyeova osnova totiž nebyla nikdy projednána. Ministerstvo spravedlnosti ji předložilo zvláštní komisi složené z advokátů, úředníků a vysokoškolských pedagogů, která v ní provedla určité změny. Pro účely této práce je především relevantní, že zmíněná „ministerská osnova“ odstranila homosexualitu, tedy delikt smilstva proti přirozenosti.¹⁰⁸ „Tato osnova zůstala základem reformních prací po celá dvě desetiletí. Přes všechny změny a různá vylepšení v jednotlivostech, neuchýlily se totiž od ní podstatně ani další osnovy vládní – Pražákova z r. 1881 a Schönbornovy z r. 1889 a 1891 – ani osnovy výborové z r. 1877, 1889 a 1893“¹⁰⁹, z nichž pouze osnovy z roku 1891 a z roku 1893, byly byť neúspěšně, alespoň projednány. Příčinou neúspěchu uvedených osnov, ať už tento spočíval v tom, že osnovy nebyly vůbec projednány, nebo sice projednány byly, ale k jejich přijetí nedošlo, bylo údajně to, že vycházely z německého vzoru, který nepatřil mezi nejdokonalejší. Je nesporné, že oproti

¹⁰⁵ JIČÍNSKÝ, K. O reformě trestního zákona. *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 1864, roč. 3, s. 184.

¹⁰⁶ JIČÍNSKÝ, K. O reformě trestního zákona. *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 1864, roč. 3, s. 181 – 188.

¹⁰⁷ BOUBELA, J. Reforma trestního zákona rakouského. *Zprávy právnické jednoty moravské*. 1907, roč. 16, č. 1, s. 1 – 15.

¹⁰⁸ BENDO VÁ BEDNÁŘOVÁ, L. *Ženy a trestný čin v 2. polovině 19. století v habsburské monarchii (Trestné činy projednávány před C. k. krajským soudem v Olomouci a okresními soudy v jeho obvodu)*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2012/2013. Vedoucí disertační práce: Karel Schelle. 349 s.

¹⁰⁹ STORCH, F. Prozatímná osnova zákona trestního z měsíce září 1909. *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 1910, roč. 49, č. 9, s. 313-327.

stavu jsoucím na konci 19. století, se nyní ocitáme ve zcela odlišné situaci, kdy právě německé, event. rakouské vzory jsou vnímány jako „dokonalejší“ nebo spíše a lépe řečeno jako efektnější (ovšem ne vždy). Ani dnes však nelze opomenout, že bychom neměli slepě přebírat možná někde fungující modely, byť by tyto pro nás měly, event. mohly sloužit jako inspirace. V každém případě po výše popsanych neúspěších následující osnovy a návrhy nového trestního zákona již proto nevycházely ze zastaralého německého trestněprávního předpisu, nýbrž například z anglického či francouzského trestního kodexu. Ani tyto další návrhy a osnovy však v důsledku první světové války nebyly přijaty.¹¹⁰

Po první světové válce v souvislosti se vznikem samostatného československého státu bylo nutné vyřešit, jaké právní předpisy v tomto nově vzniklém státě budou platit. Zákon č. 11/1918 Sb., Národního výboru československého ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého, ve znění pozdějších předpisů, ve svém článku 2 stanovil, že „*veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti*“, což v praxi s účinností pro české země znamenalo, že na jejich území i nadále představoval hlavní hmotněprávní trestní předpis již značně zastaralý zákon č. 117/1852 ř.z. ze dne 27. 5. 1852, o zločinech, přečinech a přestupcích, byť tento již zdaleka nevyhovoval potřebám tehdejší doby a principům moderního evropského trestního práva hmotného. Pro úplnost je nutné dodat, že na Slovensku byla situace obdobná, když Slovensko v důsledku zmiňované recepční normy recipovalo někdejší uherské trestněprávní předpisy¹¹¹, vlivem čehož tak, nejen že na území Československa byly platné a účinné „zastaralé“ právní předpisy trestního práva, současně zde navíc existoval tzv. dualismus trestního práva hmotného, tj. zcela nevyhovující stav. Přestože se s prvními pokusy o novelizaci trestního práva hmotného na českém území lze setkat již v 60. letech 19. století, výraznějšího a významnějšího charakteru tyto nabyly až v první polovině 20. století.¹¹²

¹¹⁰ BENDOVÁ BEDNÁŘOVÁ, L. *Ženy a trestný čin v 2. polovině 19. století v habsburské monarchii (Trestné činy projednávány před C. k. krajským soudem v Olomouci a okresními soudy v jeho obvodu)*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2012/2013. Vedoucí disertační práce: Karel Schelle. 349 s.

¹¹¹ Po rakousko-uherském vyrovnání byl v Uhrách v roce 1878 přijat samostatný trestní zákoník, který na území Slovenska v důsledku zmíněné recepční normy platil i po vzniku samostatného Československa. Právní úprava trestního postihu homosexuality se v tomto zákoníku lišil od „české“ právní úpravy, když podle něj bylo možné trestat „pouhým“ jedním rokem vězení jen homosexuální aktivitu mezi muži, nikoliv tedy mezi ženami (SEIDL, J. *Pokusy o odrestnění homosexuality za první republiky*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav, 2005. 105 s. Vedoucí diplomové práce: Libor Vykoupil.).

¹¹² VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-0791-5.

V roce 1920 někdejší ministerstvo spravedlnosti vytvořilo komisi složenou z akademických kapacit, jejímž cílem byla příprava komplexního návrhu reformy trestního kodexu. Prvotní návrh komise zveřejnila po šesti letech od svého založení a vzbudila jím nemalý rozruch. Někteří návrh komise vítali s otevřenou náručí a opěvovali jeho humánní charakter, jiní kritizovali jeho přílišnou inovativnost. Za nejkontroverznější body návrhu bylo považováno především zrušení trestu smrti v řádném řízení a zrušení všeobecné trestnosti potratu a co je v tomto případě podstatné i zrušení všeobecné trestnosti homosexuality. Návrh byl nakonec shledán jako nepřijatelný, a to mimo jiné z důvodu, že by jeho přijetí údajně velmi zatížilo státní rozpočet. Na místo přijetí nového trestního kodexu proto byly přijímány pouze dílčí novely, které však nebyly schopny suplovat úplnou rekodifikaci tehdejšího trestního práva. Práce na novém trestním zákoně ministerstvo spravedlnosti zahájilo až v roce 1935. Tentokrát ale vypracování návrhu svěřilo nikoliv do rukou externích akademiků, nýbrž ministerským úředníkům, kteří však návrh nestihli vyprodukovat do září 1938, tj. do fašistického zabrání a nástupu druhé světové války, která společně s událostmi bezprostředně s ní souvisejícími utnula veškeré rekodifikační snahy až do doby po ní následující. Nový trestní zákon tak byl přijat až komunistickým režimem v roce 1950¹¹³ a i přes předchozí snahy homosexuální menšiny i nadále kriminalizoval homosexuální styk, neboť komunistické Československo nemohlo dovolit dekriminalizovat něco, co do té doby bylo považováno za buržoazní jev, který se v komunistické společnosti vyskytuje jen u asociálů.¹¹⁴

5.1.1 Medicinalizace homosexuality

Na českém, resp. československém území byla tendence dekriminalizovat homosexualitu úzce spjata mimo jiné i s tzv. medicinalizací homosexuality, tj. s tím, že zejména od počátku 20. století začala homosexuálnímu chování stále více věnovat svou pozornost i lékařská věda. Za průkopníky medicinalizace homosexuality ve spojení se snahou o její dekriminalizaci lze v tomto směru považovat zejména německy píšící autory, kteří mezi prvními začali o své sexuální orientaci veřejně hovořit, a z jejichž názorů následně vycházeli i jejich čeští (českoslovenští) následovníci. „*Homosexualita ve většině případů jest psychickou*

¹¹³ SEIDL, J. Kde budeme velkou rodinou. Homosexuální spolky v občanské společnosti první republiky. In: *Dějiny a současnost* [online] 2007, roč. 29, č. 12, s. 36-39 [cit. 1. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2007/12/-kde-budeme-velkou-rodinou-/>>.

¹¹⁴ SCHINDLER, F. František Čefovský, otec boje za dekriminalizaci homosexuálů v Československu. *Souvislosti* 14, 2003, č. 4, s. 70–79.

*odchytkou od normálního stavu, kteráž nemůže býti pokládána za stav chorobný neb degenerovaný, a kteráž není způsobila, aby cenu jedince v občanské společnosti snížila neb umenšila. Dokládá se to příklady znamenitých mužů starého věku, Spartanů, svatou družinu Thébanů atd. (...) Budiž nám dovoleno vysloviti náhled, že by třeba bylo především rozšíření trestní ochrany proti jakémukoli smilnému zneužívání mládeže až do 18 let. Při jiných případech smilstva kladli bychom i při smilstvu proti přírodě váhu na to, zdali mravnost a cudnost byla porušena hrubě a způsobem veřejné pohoršení způsobujícím.*¹¹⁵

Zájem medicíny souvisel s názorem, že u mnoha lidí je homosexuální chování důsledkem vrozené konstituce. Lékařská věda tak při projednávání homosexuálních trestných činů doporučovala rozlišovat mezi konstituční a získanou homosexualitou. V případě získané homosexuality byla sexuální orientace daná především vnějšími okolnostmi. Homosexualita konstituční, jejíž frekvence výskytu údajně byla nižší než v případě homosexuality získané, na druhou stranu byla biologicky podmíněná, a proto také byla vnímána jako duševní porucha, kterou je vhodné, eventuálně nutné „léčit“ mírnějšími tresty.¹¹⁶ Při soudních procesech proto bylo pravidlem lékařské, resp. soudně znalecké vyšetření obviněných (neboť homosexualita spadala pod soudní lékařství). V raných fázích medicinalizace mělo být výsledkem znaleckého šetření pouze určení, zda u obviněného došlo k homosexuálnímu styku či nikoliv, neboť nebylo podstatné, co obžalovaného vedlo k homosexuálnímu jednání, nýbrž to, že byla naplněna skutková podstata příslušného trestného činu. Později však již šlo o určení, zda u obviněného byla diagnostikována konstituční, tj. biologicky podmíněná, homosexualita, nebo homosexualita získaná. Pokud se jednalo o první zmíněnou, byla tato diagnóza brána jako polehčující okolnost a soud nařídil povinné léčení.¹¹⁷

I přes shora zmíněné medicínské názory a postupnou změnu postojů i nadále zhruba do poloviny dvacátého století zůstávaly značně rozporuplné postoje na samotný smysl kriminalizace homosexuálního chování. Změny nebyla schopna docílit ani jedna

¹¹⁵ Denník. *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 1908, roč. 47 s. 686-687.

¹¹⁶ PROCHÁZKA I., GRAUPNER, H. Historie právních postojů k homosexualitě. In: *Econnect* [online]. [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ecn.cz/PRIVATE/logos/pravhist.htm>>; PROCHÁZKA, I. Je homosexuální citění vrozené? In: *Gay iniciativa* [online]. [cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php/?id=64&page=clanek>>; BRZEK, A., KŘÍŽKOVÁ, D., PROCHÁZKA, I. Problematika homosexuálních vztahů IV. In: *Granosalis* [online]. 30. 6. 2005 [cit. 1. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://granosalis.cz/modules.php?name=News&file=article&sid=3983&mode=nested&order=0&thold=0>>.

¹¹⁷ PROCHÁZKA I., GRAUPNER, H. Historie právních postojů k homosexualitě. In: *Econnect* [online]. [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ecn.cz/PRIVATE/logos/pravhist.htm>>; PROCHÁZKA, I. Je homosexuální citění vrozené? In: *Gay iniciativa* [online]. [cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php/?id=64&page=clanek>>; Denník. *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 1908, roč. 47 s. 686-687.

z nejvýznamnějších osobností celoživotně bojující za práva a zájmy homosexuálních osob, kterou byl advokát JUDr. František Čeřovský (1881–1962), jenž kriminalizaci otevřeně kritizoval mimo jiné ve svém příspěvku „§ 129 I. b. tr. z. „Příspěvek k naléhavé reformě trestního zákona“, publikovaném v roce 1919 v časopise Právník, kde kromě jiného uvedl, že homosexualitu považuje za „vrozenou zvrácenost pudu pohlavního, jež se jeví v pohlavní náklonnosti osob téhož pohlaví k sobě při jinak normální fyzické i duševní konstrukci a vyskytá se stejně mezi muži jako ženami. Je to zvrácenost vrozená, tedy nepřivoděná, nenaučená, nenáhodná a trvalá, je to výsledek hlubokého vnitřního založení tělesné konstituce, jakýsi záhadný přírodní rozmar. Touto vlastností charakterizována je právě homosexualita jako náklonnost vrozená, trvalá, nenáhodná a nezaměnitelná“.¹¹⁸ Čeřovský důrazně apeloval na zrušení kriminalizace homosexuality, k němuž by podle něj měla dopomoci i lékařská věda a upozorňoval na to, že jen v Praze v roce 1924 československé soudnictví soudně projednalo 20 případů obvinění podle zmiňovaného ustanovení § 129.¹¹⁹

5.1.2 První československé homosexuální spolky

Rekodifikační snahy byly kromě výše zmiňovanou medicinalizací homosexuality stejně jako o několik desetiletí později i v tomto období ovlivněny působením mimo jiné homosexuální menšiny, která se za tímto účelem shromažďovala do nejrůznějších spolků a organizací. I přes neúspěch prvního akademického návrhu o rekodifikaci trestního zákona, v téměř desetiletém období od roku 1926 do roku 1935, kdy státní aparát nejevil téměř žádnou snahu o reformu trestního práva, neutichly veřejné diskuze na toto téma, jejichž ústředním bodem se stal právě zmiňovaný neúspěšný návrh. Mezi skupiny, které měly zájem o jeho přijetí, patřili pochopitelně čeští (českoslovenští) homosexuálové. Jednalo se o jeden z prvních výstupů samotných příslušníků této menšiny, byť požadavek odtrestnění homosexuality byl v českých zemích hlasitěji prosazován již od roku 1868. Těmi, kdo původně odtrestnění homosexuality prosazovali, nebyli samotní homosexuálové, nýbrž liberární odborníci-heterosexuálové jako lékaři, právníci apod. Homosexuálové své snahy o odtrestnění homosexuality začali prosazovat až počátkem 20. století. Činili tak po vzoru německých emancipačních homosexuálních hnutí, jejichž model fungování se

¹¹⁸ ČEŘOVSKÝ, František. § 129 I. b. tr. z. Příspěvek k naléhavé reformě trestního zákona. *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 1919, roč. 58, č. 9, s. 166-169 a 198-208.

¹¹⁹ SEIDL, J. Kde budeme velkou rodinou. Homosexuální spolky v občanské společnosti první republiky. In: *Dějiny a současnost* [online] 2007, roč. 29, č. 12, s. 36-39 [cit. 1. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2007/12/-kde-budeme-velkou-rodinou-/>>.

do československého prostředí pokusil v roce 1923 přenést okruh osob okolo medika Františka Jelínka. Pokus o úřední registraci prvního prohomosexuálního spolku se však nezdařil, ačkoliv jej podporovaly přední prvorepublikové osobnosti jako například advokát František Čeřovský, jeden z nejvýznamnějších zastánců práv homosexuálů, a sexuolog Ervin Klausner. V homosexuálních kruzích o neúspěchu z roku 1923 kolovaly nejrozumnější názory a zvěsti, které v konečném důsledku vedly k neochotě homosexuálů se dále jakkoliv organizovat. Další pokus se proto uskutečnil až po téměř osmi letech, kdy se iniciativy ujali František a Vojtěch Černí, kteří v dubnu 1931 začali s vydáváním časopisu pro homosexuály, pojmenovaném Hlas. Jedním z cílů časopisu podle jeho tvůrců bylo s jeho pomocí spojit všechny homosexuálně a bisexuálně založené osoby v jednu nepolitickou organizaci, která by kromě jiného bojovala za práva a uznání homosexuálů. Existence Hlasu byla nedílnou součástí procesu postupně vedoucího k vytvoření prvního československého homosexuálního spolku. Předporada k jeho vytvoření se konala v říjnu roku 1931 v Praze, na které Čeřovský navrhl, aby vznikající spolek byl konstituován jako pobočka mezinárodní prohomosexuální liberální organizace sídlící v Berlíně, Světové ligy pro sexuální reformu. Do čela přípravného výboru proponovaného spolku byl na předporadě ustanoven Egon Bondy. Na druhé schůzi, která se konala nedlouho po té první, však již byl za předsedu označován František Černý, i proto byla jejím předmětem především činnost Hlasu. Dále zde byl vytvořen „bojový fond tisku“ a uskutečněna sbírka do tohoto fondu, který měl sloužit mimo jiné k finanční podpoře časopisu a přípravného výboru. I přes tuto finanční podporu byl časopis vydáván jen do dubna roku 1932, kdy byl Vojtěch Černý nucen časopis předat nové redakci, která jej současně přejmenovala na Nový hlas. V listopadu roku 1931 byly dokončeny stanovy plánového spolku nazvaného Československá liga pro sexuální reformu, zkráceně ČLSR, který byl ministerstvem vnitra úředně povolen dne 8. dubna 1932. Spolek dal již od prvopočátku najevo, že chce být organizací prospěšnou a efektivně fungující. Za tímto účelem proto měla sdružovat pouze odborníky bez ohledu na to, zda byli homosexuální orientace či nikoliv, jako právníky, žurnalisty, spisovatele, veřejné činitele apod., jejichž zainteresovanost na věci by byla nejen subjektivního, ale zejména vědeckého rázu, a nikoliv tedy jen osoby s homosexuálním cítěním. Již v září roku 1932 se však na brněnském kongresu Světové ligy pro sexuální reformu, za jejíž pobočku se ČLSR považovala, ukázalo, že i přes tyto snahy je Československá liga pro sexuální reformu brána jako pouhé seskupení homosexuálních osob bez většího významu a podstatnějšího vlivu. ČLSR se proto obratem výslovně usnesla na tom, že není jen spolkem homosexuálů, nýbrž institucí, která usiluje o sexuální reformu po vzoru Světové ligy pro sexuální reformu. Ve spolku, který původně pod záštitou několika

málo odborníků zakládali především homosexuálové, tak záhy homosexuální menšinu přehlušili nehomosexuální odborníci. Ti si získali i podporu tehdejších politiků, jako například ministra spravedlnosti Alfréda Meissnera či jeho spolupracovníka, lékaře Maxe Poppera, který v souvislosti se snahou prohomosexuálních aktivistů o rekodifikaci trestního práva a tedy o zrovnoprávnění homosexuality mimo jiné prohlásil, že: „*Pan ministr (...) je velmi dobře informován o stávající sexuální krizi, a (...) právě tak, jako nyní podal návrh zákona na osvobození ženy, jaký nebyl podán na celém světě, tak dojde jednou k tomu, aby byli osvobozeni lidé, kteří jsou sexuálně abnormní. Je jen třeba, aby pan ministr dr. Meissner měl za sebou veřejnost a tisk, bez nichž se nic nedokáže. Je velmi třeba vysvětlující činnosti tisku a součinnosti všech lidí, kteří se setkávají s obtížemi lidí homosexuálně založených*“.¹²⁰

Československá liga pro sexuální reformu, která měla výrazně aktivistickou a vědeckou povahu, nebyla jedinou prohomosexuálně orientovanou vlaštovkou. Ne všichni homosexuálové totiž měli zájem o aktivistickou, event. dokonce spolkovou činnost. Mezi takové patřil například i jeden z nejznámějších homosexuálů té doby, básník Jiří Karásek ze Lvovic, který nepovažoval dekriminizaci za vhodnou a navrhoval, aby se homosexuálové spíše přizpůsobili stávajícímu stavu, izolovali se od heterosexuální většiny a tím si zaručili bezpečí. Z jeho popudu tak dokonce v roce 1932 vznikl další spolek nazvaný Osvětové a společenské sdružení Přátelství, zkráceně rovněž OSSP či Přátelství. Spolek měl být místem, kde homosexuálové, tedy ti, kdo sami nemají (nemohou mít) rodinu, budou rodinu (uměle) vytvářet. Jeho zaměření nemělo být aktivistické, bojovné a vědecky orientované, jako tomu bylo v případě ČLSR. Soustředil se především na mravní a uměleckou podporu homosexuálů, a tedy i samotné Československé ligy pro sexuální reformu. Jeho stanovy s ohledem na svou umírněnost byly schváleny záhy po jejich předložení. I přes úvodní nadšení jeho členů však Přátelství, stejně jako ČLSR, nemělo dlouhé trvání. Poslední zmínky o OSSP jsou datovány rokem 1934. Od této doby byly veškeré prohomosexuální aktivity prosazovány opětovně neorganizovaně, tj. individuálně. Důvodem neúspěchu jak Přátelství, tak i OSSP je přitom právě to, že zde existovaly dva již na první pohled značně rozdílné spolky na místo jednoho. Československá homosexuální scéna totiž nebyla ve svých cílech ani způsobech jak těchto, pokud by eventuálně byly stejné, dosahovat jednotná a existence dvou odlišných spolků této situaci nijak nepomáhala. ČLSR byla pro mnohé homosexuály

¹²⁰ SEIDL, J. Kde budeme velkou rodinou. Homosexuální spolky v občanské společnosti první republiky. In: *Dějiny a současnost* [online] 2007, roč. 29, č. 12, s. 36-39 [cit. 1. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2007/12/-kde-budeme-velkou-rodinou-/>>.

přehnaně heterosexuální, Přátelství na druhou stranu v kontextu svých kulturních aktivit jimi nebylo bráno příliš vážně. Samotný aktivismus byl navíc mnohými homosexuály pod vlivem trestnosti homosexuality vnímán jako nebezpečný a nežádoucí. Ze strachu z porušení příslušných ustanovení trestního zákona tak někteří příslušníci homosexuální menšiny (až na odvážné výjimky) spíše inklinovali k jisté formě autocenzury vlastního smýšlení a chování bez většího riskování a zveřejňování touhy po zrovnoprávnění, byť vůči nim tehdejší právní řád byl minimálně v tom, aby uplatňovali právo se sdružovat, tolerantní a de iure jim nezakazoval se shromažďovat a skrze spolky prosazovat své zájmy, ať už byly jakékoliv.¹²¹

5.2 *Homosexualita v období druhé světové války*

Relativní samostatnost a svébytnost československého (nejen trestního) práva, stejně jako jeho případný vývoj zastavila až druhá světová válka, resp. protektorátní justice, vlivem které československé právo ztrácelo na své autonomii. Dne 16. 3. 1939 byl na českém území územním výnosem č. 75/193, otištěným ve Sbírce zákonů a nařízení, zřízen Protektorát Čechy a Morava (slovenské území se rovněž stalo samostatným státem). V protektorátu vedle protektorátních a říšských právních předpisů i nadále platily předpisy z předokupační doby, tzn. i zákon č. 117/1852 ř.z. ze dne 27. 5. 1852, o zločinech, přečinech a přestupcích, který kriminalizoval homosexuální chování. Německé právo se totiž vztahovalo nejen výlučně na německé státní příslušníky, některé trestné činy byly za trestné považovány i vůči českým občanům. Dualismus se vztahoval i na tzv. morální delikty, včetně homosexuality, které byla hodnocena nejen podle „českých“ zákonů, nýbrž rovněž i podle německých nacistických zákonů, konkrétně zejména podle ustanovení § 175 německého trestního zákona z roku 1871. Odsouzení z trestného činu homosexuality však na místo do vězení byli posíláni do koncentračních táborů. *„V období druhé světové války zahynuly v nacistických věznicích desítky tisíc lidí pronásledovaných pro svou sexuální orientaci či pohlavní identitu. Toto pronásledování nejvíce zasáhlo gay populaci, která byla systematicky likvidována zejména v koncentračních táborech, kde byli tito lidé označováni růžovým trojúhelníkem připevněným na oděvu.“*¹²² Přesný počet odsouzených osob, které následně byly poslány do koncentračních

¹²¹ SEIDL, J. Kde budeme velkou rodinou. Homosexuální spolky v občanské společnosti první republiky. In: *Dějiny a současnost* [online] 2007, roč. 29, č. 12, s. 36-39 [cit. 1. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2007/12/-kde-budeme-velkou-rodinou-/>>.

¹²² PECHOVÁ, O. Lidé s růžovým trojúhelníkem. In: *Translide.cz* [online]. 3. 2. 2005 [cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.translide.cz/ruzovy-trojuhelnik>>; MUHROVÁ, K. Vývoj právní úpravy homosexuality.

táborů, event. zde zemřely, bohužel není znám. Údajně však druhou světovou válku nepřežilo zhruba šedesát procent homosexuálních vězňů. Odhadem se jednalo o padesát až sto tisíc zejména německých osob. Dá se tedy předpokládat, že celkový počet odsouzených, event. usmrčených, nebyl malý, a to i přes skutečnost, že je cílená nacistická likvidace homosexuálů mnohdy velmi vehementně zpochybňována. Svůj podíl na této informaci má i fakt, že německé hlavní město bylo před vypuknutím druhé světové války centrem hnutí bojujícího za práva homosexuálů a že přední nacističtí představitelé údajně sami byli opačné sexuální orientace. Dá se rovněž předpokládat, že (totální) likvidace zasáhla více homosexuální muže než ženy, neboť německý trestní zákon nepovažoval za trestný homosexuální styk mezi ženami, ale pouze mezi muži. Homosexuální ženy byly spíše než na smrt posílány na převýchovu, a to i do koncentračních táborů, kde byly označovány nikoliv růžovým, ale černým trojúhelníkem.¹²³

5.3 *Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon*

Změna politického režimu v roce 1948 vyvolala i celou řadu změn v oblasti práva, které ve své dosavadní podobě nevyhovovalo potřebám a požadavkům „lidovědemokratického“ státu.¹²⁴ Jednalo se přitom nikoliv jen o nepatrné legislativní změny dotýkající se pouze jednotlivých (dílčích) zákonů, nýbrž o zásadní a v podstatě kompletní proměnu tehdejšího československého právního řádu formou kodifikace, jejímž východiskem se měla stát Ústava z 9. 5. 1948 (neboli ústavní zákon ze dne 9. 5. 1948 č. 150/1948 Sb.). Uvedené ostatně vyplývá i z programového prohlášení vlády Antonína Zápotockého, předloženého Národnímu shromáždění 1. 6. 1948, v němž bylo uvedeno¹²⁵, „čeká nás práce při vybudování právní a organizační výstavby, která se musí přizpůsobit všem společenským a hospodářským změnám, které přinesly národní a demokratická revoluce a které dovršily

Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra dějin státu a práva, 2009-2010. 78 s. Vedoucí diplomové práce: Pavel Salák.

¹²³ PECHOVÁ, O. Lidé s růžovým trojúhelníkem. In: *Translide.cz* [online]. 3. 2. 2005 [cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.translide.cz/ruzovy-trojuhelnik>>; SEIDL, J. Kde budeme velkou rodinou. Homosexuální spolky v občanské společnosti první republiky. In: *Dějiny a současnost* [online] 2007, roč. 29, č. 12, s. 36-39 [cit. 1. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2007/12/-kde-budeme-velkou-rodinou-/>>; MUHROVÁ, K. *Vývoj právní úpravy homosexuality*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra dějin státu a práva, 2009-2010. 78 s. Vedoucí diplomové práce: Pavel Salák.

¹²⁴ Ústavní zákon ze dne 9. května 1948, č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 7. 2014].

¹²⁵ STANÍK, P. *Právnická dvouletka*. Praha: Bankovní institut vysoká škola Praha, Katedra práva a veřejné správy, 2012. 52 s. Vedoucí bakalářské práce: Ivan Fanta.

únorové události“¹²⁶. Stejně jako z názoru Klementa Gottwalda, který na červnovém zasedání ÚV KSČ uvedl, že je třeba likvidovat nemožný stav, v němž u nás platily zákony ještě z doby Marie Terezie.¹²⁷ Myšlenka podstatné rekodifikace zastaralých právních předpisů je úctyhodná, na rovinu je však nutné poznamenat, že její samotná realizace již tak obdivuhodná bohužel nebyla. K odstartování tzv. právníkové dvouletky došlo vládním usnesením ze dne 7. a 14. 7. 1948, které tehdejšímu ministerstvu spravedlnosti ukládalo, aby od 1. 9. 1950 vypracovalo a předložilo osnovy zákony spadající do jeho působnosti.¹²⁸ Za právníkovou dvouletku je označováno období datované lety 1949 až 1950, v němž měly být přepracovány všechny významné zákoníky tak, aby tyto splňovaly požadavky socialistického práva,¹²⁹ mimo jiné také zákon č. 117/1852 ř.z. ze dne 27. 5. 1852, o zločinech, přečinech a přestupcích, který tak po téměř sto letech účinnosti byl nahrazen zákonem č. 86/1950 Sb., trestní zákon.

Ryze komunistický trestní zákon z roku 1950, jehož účelem bylo chránit lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu a jednotlivce a vychovávat k dodržování pravidel socialistického soužití, rovněž pamatoval na právní úpravu homosexuality, kterou i nadále považoval za trestnou, a to bez ohledu na to, zda se jednalo o homosexualitu mužskou či ženskou, tj. i nadále bohužel přehlížel v předchozích kapitolách a podkapitolách naznačené tendence o dekriminizaci homosexuality. Zda tak zákon činil „úmyslně“ a účelně, není z dobových pramenů zcela zřejmé. Jisté však je, že v tomto směru jej nelze považovat za pokrokový a moderní trestněprávní předpis.¹³⁰

Homosexualita byla v trestním zákoně z roku 1950 upravena v jeho hlavě sedmé zahrnující trestné činy proti svobodě a důstojnosti člověka, oddílu druhém mezi trestnými činy proti důstojnosti člověka, ustanovení § 241, dle kterého, kdo se pohlavně stýká s osobou téhož pohlaví, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok. Odnětím svobody na jeden rok až pět let pak bude potrestán ten, kdo se pohlavně stýká s osobou téhož pohlaví mladší než osmnáct let (a starší 15 let), nebo tak činí za úplatu. Odnětím svobody na šest měsíců

¹²⁶ Programové prohlášení vlády ze dne 17. 6. 1948. *Vláda České republiky* [online] 1948 [cit. 1. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/antonin-zapotocky/ppv-1948-1953-zapotocky.pdf>>.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ STANÍK, P. *Právníková dvouletka*. Praha: Bankovní institut vysoká škola Praha, Katedra práva a veřejné správy, 2012. 52 s. Vedoucí bakalářské práce: Ivan Fanta.

¹²⁹ STÖHROVÁ, V. *Trestní právo správní v ČSR po roce 1948*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta právnická, Katedra právních dějin, 2012. 75 s. Vedoucí diplomové práce: Karolína Adamová.

¹³⁰ Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 7. 2014].

až tři roky bude potrestán ten, kdo se nabídne k pohlavnímu styku s osobou téhož pohlaví za úplat. Oproti předchozí právní úpravě obsažené v zákoně č. 117/1852 ř.z. ze dne 27. 5. 1852, o zločinech, přečinech a přestupcích, došlo k terminologickému posunu, když homosexualita již v zákoně nebyla výslovně označovaná za „smilstvo“ a kladená na roveň „smilstva se zvířaty“. Dále byly výrazně zmírněny tresty za uvedený trestní čin s absencí minimální hranice trestní sazby u základní skutkové podstaty.¹³¹

5.4 *Zákon č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní*

Vedle zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon, existoval i zákon č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní, ve znění pozdějších předpisů, jehož předmětem právní úpravy byly (správní) přestupky, které však tento zákon blíže nedefinuje. Stanovuje pouze, že jako přestupek se stíhají činy, které nejsou trestné podle trestního zákona soudního. Zákon výslovně nehovoří o postihování homosexuality, ve svém ustanovení § 134 však upravuje tzv. přestupky proti mravnosti, pod které by eventuálně bylo možné podřadit mimo jiné i homosexualitu. Přestupku proti mravnosti se podle zmiňovaného ustanovení § 134 dopustí ten, „*kdo pohoršlivým způsobem poruší mravnost*“¹³², za což pak „*bude potrestán pokutou do 10.000 Kč nebo veřejným pokáráním nebo odnětím svobody až na čtrnáct dnů*“¹³³. Jak už bylo výše uvedeno, zákon výslovně nedefinuje přestupky, ve svém ustanovení § 2 stanoví pouze, že podle předmětného zákona se stíhají jako přestupky jen činy, které nejsou trestné podle trestního zákona soudního. Pokud tedy není příslušné jednání posouzeno jako trestní čin, lze si představit, že by toto mohlo být posouzeno jako přestupek proti mravnosti. Jako přestupek proti mravnosti by však mohlo být posouzeno nejen homosexuální chování, ale i chování osob opačného pohlaví.¹³⁴

¹³¹ Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 7. 2014].

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Tamtéž.

6 Vývoj české právní úpravy vztahů mezi osobami téhož pohlaví od roku 1962 do roku 1990

Tato kapitola pojednává o vývoji české právní úpravy vztahů mezi osobami téhož pohlaví od roku 1962 do roku 1990. Stejně jako v předchozím období (kapitole) i v tomto případě této právní úpravě dominovaly trestněprávní předpisy. Na rozdíl od předchozího období (kapitoly) zde vůbec poprvé došlo ve vývoji příslušné právní úpravy, a tedy i v pohledu české (československé) společnosti na homosexuální vztahy k razantnějšímu posunu směrem k větší toleranci vztahů mezi osobami téhož pohlaví. Ačkoliv v tomto období nedošlo k naprosté dekriminálníci homosexuality, resp. homosexuálních styků na úrovni trestního práva, byl vůbec poprvé na tehdejší „československém“ území de iure v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, který nabyt účinnosti ke dni 1. 1. 1962, zakotven stav jejich alespoň částečné dekriminálníci¹³⁵, který zde beze změny platil (resp. byl účinný) až do roku 1990, kdy zákonem č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon (dále jen „novela trestního zákona“), s účinností od 1. 7. 1990 došlo k naprosté dekriminálníci homosexuálních styků (tj. v konečném důsledku homosexuality obecně) na úrovni trestního práva.

6.1 Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Právní úprava trestního postihu pohlavního styku s osobou téhož pohlaví do účinnosti zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, byla vystavena četným námitkám z lékařských kruhů, kterým podle důvodové zprávy ke zmíněnému zákonu nelze upřít oprávnění.¹³⁶ Přístup medicíny (stejně jako společnosti) k homosexualitě přitom zůstával rozporuplný a nejednoznačný, na jednu stranu zde existovaly názory, že homosexualita je „léčitelná nemoc“, výjimkou však nebyly ani takové názory, které homosexualitu vnímaly jako nemoc neléčitelnou. Mezi nejvýznamnější „české“ osobnosti v této oblasti patřil Kurt Freund, psychiatr, žid a rodák z východočeské Chrudimi, který se v rámci své vědecké kariéry věnoval především a právě studiu sexuálních deviací a homosexuality, přičemž se

¹³⁵ Některé zdroje za okamžik, kdy došlo k dekriminálníci homosexuality, označují již rok 1962. Osobně se však domnívám, že k naprosté dekriminálníci homosexuality v konečném důsledku došlo až v roce 1990, neboť do té doby, byť jen v „omezené“ podobě, byla jistá forma homosexuálních styků stále považována za trestný čin a jako takový i stíhána a trestána.

¹³⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 140/1961 Sb., trestnímu zákonu. *Parlament České republiky* [online]. [cit. 10. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0065_09.htm#_d>.

v padesátých letech pokoušel různými metodami o její léčbu. Zejména se snažil určit, zda existuje objektivní metoda pro zjištění sexuální orientace. V této souvislosti vynalezl přístroj tzv. falopletysmograf¹³⁷, zaznamenávající změny náplně penisu pneumaticky přenosem na kapalinu, která na příslušné stupnici ukazuje změnu objemu pohlavního údu.¹³⁸ Freund se přiklonil k názoru, že změna sexuální orientace není možná. Homosexualitu nepovažoval za společensky nebezpečnou, a proto odmítal jakoukoliv její léčbu. Obdobný názor zastával i sexuolog Karel Nedoma společně, s nímž Freund přispěl k prosazení (částečného) zrušení trestnosti homosexuality v trestním zákoně. Jen pro zajímavost někdejší Československo tak učinilo jako jedna z prvních zemí, dokonce dříve než země jako Německo či Anglie.¹³⁹

V dané době tedy v Československu převážil názor, že ukájení pohlavního pudu na osobách stejného pohlaví je projevem vážných poruch osobnosti, jejichž odstranění je velmi obtížné a nelze ho docílit „pouhým“ trestním stíháním a uložením trestu. Došlo tak k částečné dekriminalizaci pohlavního styku s osobou téhož pohlaví. Částečné proto, že trestní zákon postihoval jako trestný čin pouze některé případy homosexuálního styku, především pak ty, které znamenají ohrožení zdravého vývoje mladistvých osob ze strany dospělých homosexuálů. Dále pak ty případy homosexuálního styku, které jsou spojeny s dalším vážným narušením pravidel socialistického soužití, a to využívání závislosti osoby stejného pohlaví, homosexuální prostituce a vyvolávání veřejného pohoršení. Na druhou stranu za trestný čin již nebyly považovány pohlavní styky osob téhož pohlaví, které jsou starší než 18 let, pokud k nim došlo dobrovolně po vzájemné dohodě za okolností, které nevyvolávají zmíněné veřejné pohoršení,¹⁴⁰ neboť případný pobyt těchto osob ve vězení by nezměnil jejich sexuální orientaci. Na místo trestu odnětí svobody byl ve vztahu k těmto osobám považován za účinný například trest v podobě kastrace.¹⁴¹

Pohlavní styk s osobou téhož pohlaví byl jakožto trestný čin upraven v ustanovení § 244 trestního zákona zařazeném v hlavě osmé mezi trestnými činy proti svobodě a lidské důstojnosti, kde v oddílu prvním byly uvedeny trestné činy namířené proti právům

¹³⁷ PROCHÁZKA, I. 100 let od narození Kurta Freunda. In: *Jihočeská LAMBDA* [online]. 7. 1. 2014 [cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.klucib.cz/news.php?readmore=144>>.

¹³⁸ PAVLOVSKÝ, P. et al. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4. aktualizované vyd. Praha: Grada, 2012. 232 s. ISBN 978-80-247-4332-5.

¹³⁹ PROCHÁZKA, I. 100 let od narození Kurta Freunda. In: *Jihočeská LAMBDA* [online]. 7. 1. 2014 [cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.klucib.cz/news.php?readmore=144>>.

¹⁴⁰ BREIER, Š. *Trestní zákon: komentář*. Praha: Orbis, 1964. 716 s.

¹⁴¹ FREUND, K. K otázce diagnózy a terapie pohlavních úchylností. *Časopis lékařů českých*. 1958, roč. 97, č. 3, s. 92-93.

občanů zaručeným v člancích 30 až 32 Ústavy Československé socialistické republiky a v oddílu druhém trestné činy proti lidské důstojnosti, zejména ve sféře pohlavní.¹⁴² Jak už bylo naznačeno výše, ustanovení § 244 trestního zákona trestem odnětí svobody na jeden rok až pět let trestně stíhalo „pouze“ pohlavní styk s osobou téhož pohlaví, při kterém se takto stýká pachatel, který dovršil 18 let svého věku s osobou téhož pohlaví mladší 18 let, nebo pachatel, který se stýká s osobou téhož pohlaví zneužívaje její závislosti. Dále ustanovení trestně stíhalo pachatele, který za pohlavní styk s osobou téhož pohlaví přijme či poskytne úplatu nebo takovým stykem budí veřejné pohoršení.¹⁴³ V porovnání s předchozí právní úpravou zůstal zachován stejný druh trestu. Výměra pak byla ponechána shodná u pohlavního styku s osobou téhož pohlaví, při kterém se takto stýká pachatel, který dovršil 18 let svého věku, s osobou téhož pohlaví mladší 18 let, a u pohlavního styku s osobou téhož pohlaví, za který pachatel pouze poskytne úplatu. Jednání spočívající v tom, že pachatel nabízel pohlavní styk s osobou téhož pohlaví za úplatu, bylo v minulosti trestáno nižším trestem odnětí svobody, a to ve výši od šesti měsíců do tří let. Na druhou stranu nad rámec předchozí právní úpravy byl nově za trestný považován i pohlavní styk s osobou téhož pohlaví, kterým pachatel budil veřejné pohoršení.¹⁴⁴

Pohlavním stykem s osobou téhož pohlaví se v tomto kontextu rozuměl jakýkoliv způsob ukájení pohlavního pudu na těle osoby stejného pohlaví, tj. ať už vzájemná onanie, dotýkání se pohlavních orgánů či jiné části těla osoby stejného pohlaví s tím, že je zcela nerozhodné, zda dochází k ukájení pohlavního pudu obou osob či jen jedné z nich. Za trestný byl považován jak pohlavní styk mezi muži, tak i mezi ženami. Rozlišováno bylo několik forem dané trestné činnosti, a to pohlavní styk osoby starší než 18 let s osobou mladší než 18 let, kdy rozhodným dnem pro stanovení věku těchto osob je den spáchání činu (srov. ustanovení § 89 odst. 13 trestního zákona). Pachatelem mohla být jen osoba starší 18 let, které musí být známo, že osoba stejného pohlaví, s níž vykonává pohlavní styk, je osobou mladší 18 let, či si musí být alespoň vědoma možnosti tohoto věku a současně je v této souvislosti srozuměna s tím, že i když půjde o osobu mladší 18 let, pohlavní styk s ní vykoná. Pokud by došlo k pohlavnímu styku mezi osobami téhož pohlaví, kdy by obě byly mladší 18 let, a nejednalo by se o žádnou ze skutkových podstat předvídanou v citovaném ustanovení,

¹⁴² Důvodová zpráva k zákonu č. 140/1961 Sb., trestnímu zákonu. *Parlament České republiky* [online]. [cit. 10. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0065_09.htm#_d>.

¹⁴³ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 10. 4. 2014].

¹⁴⁴ BREIER, Š. *Trestní zákon: komentář*. Praha: Orbis, 1964. 716 s.

nedopouštěly by se tyto osoby předmětného trestného činu. Stejně tak osoba mladší 18 let, která se pohlavně stýká s osobou starší 18 let, se za stejných podmínek nedopouští předmětného trestného činu. Naproti tomu pachatele staršího 18 let trestnosti nezbavuje ani okolnost, že ke styku s osobou stejného pohlaví mladší 18 let došlo z podnětu této osoby. A dále pohlavní styk s osobou téhož pohlaví (tedy jen homosexuální pohlavní styk) za zneužití její závislosti, kdy „závislost“ je chápána jako stav, v němž někdo nemůže svobodně rozhodovat, protože je v určitém ohledu odkázán na pachatele, v důsledku čehož je tato osoba nucena podřídit se pachateli, ač při úplné volnosti rozhodování by tak neučinila. Typicky jde například o poměr podřízeného k nadřízenému, dlužníka k věřiteli či například žáka k učiteli apod. Nejedná se ale o vztah závislosti, který by vyplýval z nahodilého vztahu, stejně jako se nejedná o vztah vyplývající pouze ze zákona, neboť stačí faktický poměr závislosti. Věk pachatele i osoby téhož pohlaví, jejíž závislosti bylo využito, je okolností významnou pouze pro určení stupně nebezpečnosti činu pro společnost.¹⁴⁵

Další zákonem předvídanou formou je pohlavní styk s osobou téhož pohlaví, za který je přijata nebo poskytnuta úplata, kdy úplatou je jakákoliv odměna vyjádřitelná v penězích nebo poskytnutí jakýchkoliv jiných výhod v podobě například věcných darů, jídla apod. Předmětný trestný čin je dokonán poskytnutím či přijetím úplaty, přičemž k tomuto musí dojít právě za pohlavní styk. Představuje tedy odměnu za to, že osoba byla svolná k pohlavnímu styku (prostitute). Trestán je pak ten, kdo úplatu za pohlavní styk poskytuje, a i ten, kdo ji za tento přijímá. Poslední předmětným ustanovením předvídanou formou dané trestné činnosti pak je vzbuzení veřejného pohoršení pohlavním stykem s osobou téhož pohlaví, kdy veřejné pohoršení budí takové jednání jsoucí v rozporu s mravními názory společnosti a urážející mravní cítění jejích členů. Za toto jednání bylo například považováno pohlavní ukájení v přítomnosti více osob na místě, kde pachatel může být pozorován více osobami, tj. za podmínek, které je možné značit za projev hrubé neslušnosti ve smyslu ustanovení § 202 trestního zákona, jenž upravuje trestný čin výtržnictví. Předmětný trestný čin upravený v ustanovení § 244 odst. 2 písm. b) je tak zvláštním případem výtržnictví, provedeným pohlavním stykem osob stejného pohlaví za podmínek, že tento pohlavní styk budí zmiňované veřejné pohoršení. K jeho dokonání se proto vyžaduje jednak provedení pohlavního styku mezi osobami téhož pohlaví a jednak vzbuzení veřejného pohoršení. K trestnosti pak nestačí, že je o někom známo, že udržuje pohlavní styky s osobou/osobami téhož pohlaví, nedojde-li

¹⁴⁵ BREIER, Š. *Trestní zákon: komentář*. Praha: Orbis, 1964. 716 s.

tím současně k veřejnému pohoršení. K veřejnému pohoršení se musí vztahovat i vzbuzení veřejného pohoršení, postačí však i jen úmysl eventuální. V případě, že by pohlavní styk s osobou téhož pohlaví byl na této osobě vynucen pohnutkou násilí, násilím či pohnutkou jiné těžké újmy, jednalo by se o trestný čin vydírání předvídaný v ustanovení § 235 trestního zákona. Pokud by pachatel využil k pohlavnímu styku s osobou téhož pohlaví jejího stavu bezbrannosti, šlo by o omezování osobní svobody této osoby podle ustanovení § 231 téhož zákona. Jednočinný souběh tohoto trestného činu s trestným činem upraveným buď v ustanovení § 231, či 235 trestního zákona totiž není vyloučen. Na druhou stranu je vyloučen jednočinný souběh tohoto trestného činu s trestným činem upraveným v ustanovení § 243 trestního zákona.¹⁴⁶

Ačkoliv ustanovením § 244 trestního zákona došlo k částečné dekriminalizaci trestného činu pohlavního styku osob téhož pohlaví, byli homosexuálové i nadále značně mnoha způsoby především fakticky omezováni, když jim tehdejší stát v čele s vládou komunistickou stranou cíleně bránil v jejich sdružování, cenzuroval a selektoval informace o homosexualitě vypouštěné do médií, tj. omezoval přístup veřejnosti k „pravdivým“ informacím o této problematice. Státní bezpečnost dokonce vedla seznamy homosexuálních osob, tzv. růžové listy, které pak používala například pro vydírání těchto osob. Seznamy byly oficiálně zrušeny v polovině osmdesátých let minulého století.¹⁴⁷

6.2 Zákon č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech a zákon o úkolech národních výborů, a zákon č. 60/1961 Sb., o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku

Trestní zákon původně upravoval pouze trestné činy. Vedle trestných činů však dále existovala tzv. provinění a dále přestupky. Proviněním se rozumělo zaviněné jednání upravené v zákoně č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech, konkrétně v jeho ustanoveních § 16 až 21, kterým byl porušen socialistický právní řád v takové míře, že to ohrožovalo nebo poškozovalo zájmy společnosti či práva a oprávněné zájmy jednotlivce, jestliže vzhledem k okolnostem případu, k osobě provinilého občana a následkům jeho jednání nedosahuje stupně společenské nebezpečnosti trestného činu. Rozhodovaly o nich,

¹⁴⁶ BREIER, Š. *Trestní zákon: komentář*. Praha: Orbis, 1964. 716 s.

¹⁴⁷ STEHLÍKOVÁ, D., PROCHÁZKA, I., HROMADA, J. *Homosexualita, společnost a AIDS v ČR*. Praha: Sdružení organizací homosexuálních občanů (SOHO) v ČR, 1995. s. 15.

jak už název zákona napovídá, místní lidové soudy, které byly článkem tehdejší jednotné soustavy československého socialistického soudnictví a jako orgány pracující v obcích a na pracovištích projednávaly a rozhodovaly méně závažné případy porušování socialistické zákonitosti, narušující především soudružské soužití občanů a společenský pořádek, a dále drobné majetkové spory.¹⁴⁸

Za přestupky bylo považováno takové jednání, uvedené v ustanoveních § 7 až 19 zákona č. 60/1961 Sb., o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku, a dále zaviněné porušení povinnosti stanovené v jiném právním předpise, pokud se tím ztěžuje plnění úkolů státní správy, ruší veřejný pořádek nebo socialistické soužití občanů, nejde-li o přečin či trestný čin a nelze-li nápravy dosáhnout podle jiných právních předpisů. Přestupky byly projednávány příslušnými národními výbory, nestačilo-li k nápravě občana výchovné působení národního výboru nebo společenské organizace, vedení podniku či závodu, orgánu jednotného zemědělského nebo jiného lidového družstva, školy apod., s nimiž národní výbory při zajišťování socialistického pořádku úzce spolupracovaly.¹⁴⁹

Vzhledem k tomu, že ustanovení § 244 trestního zákona vymezovalo jisté formy pohlavního styku s osobou téhož pohlaví jako trestný čin, nebylo zde – na rozdíl od předchozích právních úprav mnoho prostoru pro to, aby „homosexualita“ byla trestána rovněž jako provinění či přestupek. Jen pro zajímavost zákon č. 60/1961 Sb., o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku, pozbyl účinnosti ke dni 30. 6. 1990 a zákon č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech, pak ke dni 31. 12. 1969, kdy jej nahradil zákon č. 150/1969 Sb., o přečinech. Přečinem se podle tohoto zákona rozuměl zaviněný a pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v předmětném zákoně, jenž nedosahuje stupně společenské nebezpečnosti trestného činu s tím, že pokud příslušný čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není považován za přečin, i když by vykazoval jeho znaky. Přečiny projednávaly a rozhodovaly řádné soudy. Ani v tomto případě však zákon neobsahoval přečin, pod který by se dala podřadit

¹⁴⁸ Zákon č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 4. 2014].

¹⁴⁹ Zákon č. 60/1961 Sb., o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 4. 2014].

homosexualita. I nadále tak tato zůstávala (částečně) kriminalizována „pouze“ na úrovni trestního zákona jako trestný čin.¹⁵⁰

6.3 Dekriminalizace homosexuálních styků zákonem č. 175/1990 Sb.

V 60. až 80. letech minulého století se v Evropě pod vlivem klasického liberálního trestního práva prosazovala tendence ke zmírňování trestní represe, projevující se především tzv. dekriminalizací, tzn. zužováním rozsahu do té doby trestněprávně postihovaných deliktů. V tehdejší Československu nastoupil zmiňovaný dekriminalizační trend o něco později, tj. zhruba od konce 80. let minulého století do svržení totalitního režimu, resp. i krátce po něm. Nejvýrazněji se do procesu dekriminalizace zapsal především zákon č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon (dále jen „novela trestního zákona“), účinný od 1. 7. 1990, jímž došlo ke zrušení celé řady trestných činů, včetně trestného činu upraveného v ustanovení § 244 trestního zákona. Byť tedy zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, za dobu své účinnosti až do 31. 12. 2009 včetně prošel zhruba 70 novelizacemi, jen jedna z nich a to právě výše uvedená provedená zákonem č. 175/1990 Sb. se týkala homosexuality, resp. homosexuálních styků, když tyto s konečnou platností zcela dekriminalizovala. Dokončila tak desítky let trvající doposud ne zcela úspěšné snahy.¹⁵¹

Novela trestního zákona zrušila ustanovení § 244 trestního zákona, tj. jediné ustanovení, které na úrovni trestního práva stále – byť jen částečně – kriminalizovalo určité formy/podoby homosexuálního styku. Zrušením zmíněného ustanovení byla homosexualita, resp. homosexuální (pohlavní) styk s osobou (téhož pohlaví) starší patnácti let postaven na roveň heterosexuálnímu (pohlavnímu) styku s osobou (opačného pohlaví), která dosáhla příslušné věkové hranice patnácti let,¹⁵² a nadále tak podléhala „pouze“ ustanovení § 242 trestního zákona, podle kterého „(1) Kdo vykoná soulož s osobou mladší než patnáct let nebo kdo takové osoby jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let. (2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na osobě svěřené jeho doзору, zneužívaje její závislosti. (3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným

¹⁵⁰ Zákon č. 150/1969 Sb., o přečinech, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 4. 2014].

¹⁵¹ MUSIL, J. Úvaha o přepínání trestní represe. In: *Institut pro kriminologii a sociální prevenci* [online]. Praha, 16.-17. 9. 2010 [cit. 1. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/50y/Musil.doc>>.

¹⁵² Právo a zákony. 004.cz [online]. 24. 7. 2005 [cit. 1. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.004.cz/pravo-a-zakony>>.

*v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví. (4) Odnětím svobody na deset až patnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt“.*¹⁵³ Obdobně též homosexuální prostituce byla trestná stejně jako prostituce heterosexuální, tj. jakožto trestný čin kuplířství upravený v ustanovení § 204 trestního zákona. Bez ohledu na sexuální orientaci byla zachována i stejná ochrana osob mladších osmnácti let v případě ohrožování jejich mravní výchovy podle ustanovení § 217 trestního zákona a v případě trestného činu zneužití závislosti podle ustanovení § 243 trestního zákona.¹⁵⁴

Podle důvodové zprávy je zrušení dotčeného ustanovení, tj. úplná dekriminalizace homosexuality vyvolaná potřebnou zvýšené ochrany společnosti proti syndromu získané imunodeficiency, tedy nemoci AIDS, která se alespoň podle vyjádření z připomínkového řízení k této novele Českého ústředního výboru SSM (Socialistického svazu mládeže) šíří především nekontrolovaným homosexuálním pohlavním stykem. Nekontrolovanost je dána hlavně tím, že homosexuálové jsou ve své svobodě rozhodování o pohlavním životě v nerovnoprávném postavení ve srovnání s heterosexuály, pro které platí prakticky plná svoboda rozhodování o pohlavním životě již od patnácti let. Homosexuálové se však na rozdíl od heterosexuálů do dosažení osmnácti let nesmějí stýkat se starším partnerem stejného pohlaví, aniž by jej vystavili riziku trestního postihu. Z uvedeného důvodu proto své vztahy velmi často utajují anebo své partnery střídají, ačkoliv je právě u homosexuálů vytvoření stabilního vztahu a věrnosti jednomu partnerovi důležitou podmínkou prevence AIDS. Při zrušení příslušného ustanovení je ochrana nezletilých, mladších než 15 let, dostatečně zabezpečena shora citovaným ustanovením § 242 trestního zákona, homosexuální prostituce nebo využití závislosti k pohlavnímu styku s osobou téhož pohlaví za této situace rovněž zůstávají trestné v dosavadním rozsahu.¹⁵⁵

¹⁵³ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 10. 4. 2014].

¹⁵⁴ Právo a zákony. *004.cz* [online]. 24. 7. 2005 [cit. 1. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.004.cz/pravo-a-zakony>>.

¹⁵⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 175/1990 Sb., změna trestního zákona. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 3. 7. 2014].

7 Právní úprava vztahů mezi osobami téhož pohlaví od roku 1990 do současnosti

Novelou trestního zákona sice byla z trestněprávního hlediska homosexuálům, resp. homosexuálním stykům přiznána rovnoprávnost, uvedená změna však ze dne na den nezměnila rovněž i pohled laické veřejnosti na homosexuály a jejich vztahy/styky. Ve společnosti nadále panovaly do té doby poměrně silně a navíc dlouhodobě a hluboce zakořeněné předsudky a odmítavé postoje vůči této menšině. Většina (české) populace homosexuální chování stále považovala za nemorální a odmítala je jako rovnocenné přijmout, ačkoliv i v této oblasti postupně docházelo k jistému posunu. Svou zásluhu na tom měly (opětovně) nově vznikající oficiální organizace sdružující homosexuály. Mezi nejvýznamnější a první z nich na území dnešní České republiky patřila organizace SOHO neboli Sdružení organizací homosexuálních občanů. Tato kapitola se proto v první řadě nejprve zabývá mimoprávním kontextem vývoje právní úpravy vztahů mezi osobami téhož pohlaví od roku 1990 do současnosti, když ve stručnosti představuje české homosexuální organizace, které se zasloužily o vývoj dotčené právní úpravy, a dále samozřejmě i samotným tímto vývojem právní úpravy vztahů mezi osobami téhož pohlaví ve vymezeném období.

7.1 První „české“ prohomosexuální organizace, sdružení a hnutí

První organizace, která se programově hodlala zabývat zrovnoprávněním homosexuálů, byla založena 15. 5. 1897 v Berlíně pod názvem „Wissenschaftlich - humanitäre Komitee“. Skutečně první zprvu ne zcela výhradně jen „česká“, nýbrž spíše československá organizace bojující za práva homosexuálů však byla založena až o sto let později a to 24. 6. 1990 (k oficiální registraci došlo o rok později, 30. října 1991) v Brně pod názvem „Sdružení organizací homosexuálních občanů v České republice“, zkráceně „SOHO“.¹⁵⁶ Jednalo se o sdružení čtyř průkopnických gay hnutí – homosexuální společenské organizace Svaz LAMBDA, zaregistrované v únoru roku 1990,¹⁵⁷ politického Hnutí

¹⁵⁶ HROMÁDKA, J. Historie SOHO a GI v ČR. In: *Gay iniciativa* [online]. [cit. 17. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=5>>.

¹⁵⁷ Z historie lesbického hnutí v České republice. *Lesbická literární kavárna* [online]. [cit. 17. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.lama-web.cz/lk/muzeum/historie.htm>>.

za rovnoprávnost homosexuálních občanů (HRHO), komerční LEGA Pardubice a celoslovenské Hnutie Ganymedes.¹⁵⁸

7.1.1 Sdružení organizací homosexuálních občanů

SOHO si ve svých počátcích mimo jiné kladlo za cíl změnit veřejné mínění a vytvořit poradenskou síť, schopnou řešit především problematiku tzv. coming outu, o němž v této práci rovněž byla řeč. Za tímto účelem například vydávalo svůj vlastní celorepublikový kulturně-společenský časopis „SOHO revue“¹⁵⁹ s gay a lesbickou tematikou, v němž byly mimo jiné prezentovány veškeré aktivity SOHO, které sdružení pořádalo anebo kterých se účastnilo.¹⁶⁰ Mezi jednu z hlavních náplní v rané fázi existence SOHO patřil i boj proti AIDS, nemoci vyvolané virem HIV, která byla a často stále je spojována především s homosexuály, přestože se vyskytuje i mezi heterosexuály, kterými je právě z tohoto důvodu podceňována. SOHO se tak například účastnilo preventivního programu boje proti AIDS, když dva zástupci tohoto sdružení byli členy výkonného výboru Národní komise pro prevenci AIDS, a účastnilo se mnoha veřejných akcí jako například pietního průvodu Světlo pro AIDS – Candlelight Memorial.¹⁶¹

SOHO bylo činné nejen – svými slovy – defenzivně, byť připouštělo, že i činnosti defenzivního typu mohou určitým způsobem ovlivňovat politický systém, ale rovněž i ofenzivně, tj. v oblasti politicko-právní, kde působila v podobě přímých politických intervencí. Samotné sdružení za jednu ze svých prvních snah o politické působení považuje například kandidaturu Jiřího Hromady, někdejšího předsedy Hnutí za rovnoprávnost homosexuálních občanů (HRHO) a později v letech 1991 až 2000 čtyřikrát zvoleného prezidenta SOHO¹⁶², na poslance do Federálního shromáždění. Dále si SOHO přičítá zásluhy na dokončení dekriminace homosexuálních styků, tj. na zrušení ustanovení § 244 novelou trestního zákona č. 175/1990 Sb., na prosazení likvidace tzv. růžových listů, tedy speciálních policejních seznamů homosexuálů, k němuž došlo v roce 1991, či na vynětí homosexuality ze seznamu nemocí, což vedlo k přerušení léčení homosexuality a výzkumů směřujících

¹⁵⁸ HROMÁDKA, J. Historie SOHO a GI v ČR. In: *Gay iniciativa* [online]. [cit. 17. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=5>>.

¹⁵⁹ V roce 1998 se časopisu přejmenoval na „SOHO Absolut revue“, dále pak na „Gay Kontakt“ a v roce 1999 na „Gayčko“.

¹⁶⁰ FANEL, J. *Gay historie*. Praha: Dauphin, 2000, s. 527. ISBN 80-7272-010-4.

¹⁶¹ VRÁBLÍKOVÁ, K. Gay a lesbické hnutí v České republice. In: *Global politics* [online]. Aktualizováno dne 31. 12. 2005 [cit. 19. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.globalpolitics.cz/studie/gay-lesbicke-hnuti>>.

¹⁶² Viz Funkce J. Hromady v Gay hnutí. Sumář dosažených výsledků. *Jiří Hromada* [online]. © 2004 [cit. 19. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.jirihromada.cz/prezident-gl-hnuti>>.

ke změně sexuální orientace.¹⁶³ Světová zdravotnická organizace (anglicky „World Health Organisation“, zkráceně WHO) od roku 1948 vede Mezinárodní klasifikaci nemocí, s účinností od 1. ledna 1993 (v ČR od 1. ledna 1994) označovanou jako Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů (anglicky „International Classification of Diseases“, zkráceně ICD), zkráceně MKN, resp. MKN-10, neboť se jednalo v pořadí o desátou revizi. Na tvorbě této desáté revize (jedenáctá revize je naplánovaná na rok 2015) se podílela řada odborníků, komisí a konferencí na národní i mezinárodní úrovni, včetně zástupců z České republiky. Do roku 1993, resp. 1994, byla součástí této klasifikace i homosexualita, což se však následně mimo jiné údajně i vlivem iniciativy SOHO změnilo.¹⁶⁴

7.1.2 Gay iniciativa

Za dobu své desetileté existence SOHO v oblasti podpory zrovnoprávnování gayů a lesbiček vykonalo (bez pochyby) značný kus práce. Podle svých slov však i přesto bylo na prahu nového tisíciletí zřejmé, že se SOHO vyčerpalo a že i nové podmínky vzhledem k vývoji v zemi si žádají, aby hnutí změnilo svou tvář. Rok 2000 se tak nesl nejen v duchu oslav desetiletého výročí gay a lesbického hnutí v České republice, nýbrž i revitalizace samotného hnutí. SOHO se přeměnilo ze sdružení organizací na sdružení fyzických osob, a to jednak z důvodu nutnosti změnit název, v němž bylo obsaženo slovo „homosexuálních“, které údajně přestalo odpovídat moderní identifikaci a názvosloví, a jednak z logiky vývoje uvnitř a vně tohoto hnutí. Hnutí, nově označované jako „Gay iniciativa“ v České republice, i nadále pokračovalo v prosazování principů homosexuální (gay a lesbické) politiky. Profilovou se pro něj stala oblast působení na veřejné mínění, když se snažila oslovit významné osobnosti společnosti s nabídkou, aby se staly členy Gay iniciativy a tím tak přispěly k prosazení zrovnoprávnování homosexuální minority s heterosexuální majoritou. Za tímto účelem hnutí například vytvořilo výjezdové pracovní skupiny, které se účastnily nejrůznějších besed s širokou veřejností apod.¹⁶⁵

¹⁶³ Funkce J. Hromady v Gay hnutí. Sumář dosažených výsledků. *Jiří Hromada* [online]. ©2004 [cit. 19. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.jirihromada.cz/prezident-gl-hnuti>>.

¹⁶⁴ Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů - Základní informace. *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online]. [cit. 19. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>>.

¹⁶⁵ HROMÁDKA, J. Historie SOHO a GI v ČR. In: *Gay iniciativa* [online]. [cit. 17. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=5>>.

7.2 Trestní právo

Ke dni 1. 1. 1993 došlo ke vzniku samostatného českého státu. Obdobně jako při vzniku první „československé“ republiky, tak i při vzniku samostatné České republiky bylo třeba vyřešit otázku, jaké právní předpisy budou v nově vzniklém státu platit. Odpověď přinesl ústavní zákon České národní rady o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky č. 4/1993 Sb., který mimo jiné stanovil, že „*Ústavní zákony, zákony a ostatní právní předpisy České a Slovenské Federativní Republiky platné v den zániku České a Slovenské Federativní Republiky na území České republiky zůstávají nadále v platnosti. Nelze však použít ustanovení podmíněná toliko existencí České a Slovenské Federativní Republiky a příslušností České republiky k ní.*“¹⁶⁶ V oblasti trestního práva tato situace znamenala, že i nadále zůstal v platnosti a účinnosti zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, který již díky zmiňované novele trestního zákona neobsahoval ustanovení § 244 dříve kriminalizující homosexuální styky. Tato situace se nezměnila ani za účinnosti nového trestního zákoníku v podobě zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále též „trestný zákoník“), účinného od 1. 1. 2010, který neobsahuje skutkovou podstatu kriminalizující ať už přímo či nepřímo homosexualitu nebo homosexuální pohlavní styk. V případech trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti obsažených v hlavně třetí zvláštní části trestního zákoníku, které by eventuálně mohly být pro homosexualitu či homosexuální pohlavní styky relevantní, je zcela nepodstatné pohlaví pachatele, jeho sexuální orientace, tj. zda je předmětem útoku osoba stejného či opačného pohlaví, neboť tyto trestné činy se dotýkají pouze sféry pohlavní, nikoliv primárně mravní. Jejich cílem je chránit společnost před trestnými činy s důrazem na zajištění práv a svobod především žen a dětí v oblasti pohlavního života¹⁶⁷, ochranu lidské důstojnosti, nerušený vývoj hlavně dětí, jež by mohl být narušen například nevhodným jednáním se sexuálním podtextem, předčasnými pohlavními styky apod., a zajištění svobody rozhodování v pohlavním životě.¹⁶⁸ Pro úplnost je nutné říci, že v hlavně třetí zvláštní části trestního zákoníku jsou obsaženy následující trestné činy, trestný čin znásilnění (ustanovení § 185), trestný čin sexuálního nátlaku (ustanovení § 186), trestný čin pohlavního zneužití (ustanovení § 187), trestný čin soulože mezi příbuznými (ustanovení § 188), trestný čin kuplířství

¹⁶⁶ Ústavní zákon České národní rady č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní republiky. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 10. 4. 2014].

¹⁶⁷ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník*. Praha: C. H. Beck, 2009. 3285 s.

¹⁶⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestnímu zákoníku. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 10. 4. 2014].

(ustanovení § 189), trestný čin prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (ustanovení § 190), trestný čin šíření pornografie (ustanovení § 191), trestný čin výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií (ustanovení § 192) a konečně trestný čin zneužití dítěte k výrobě pornografie (ustanovení § 193).¹⁶⁹

Poté, co došlo k dekriminalizaci homosexuality a homosexuálního pohlavního styku na úrovni trestního práva, bylo na řadě vyřešit otázku dalšího právního vývoje, nejen tedy v oblasti trestního práva. Ve většině zemí byla dekriminalizace provázena, resp. dříve nebo později následována stanovením rovného věku pro beztrestnost sexuálních styků, neboť rozdílné věkové hranice pro homosexuální a heterosexuální styky byly (následně) v Evropské unii vnímány jako porušení Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, konkrétně jejího článku 14, který zakotvuje zákaz diskriminace.¹⁷⁰ V tehdejších Československu k tomuto došlo shodně v roce 1990 novelou trestního zákona. V ostatních (i jen v té době pouze kandidátských) zemích Evropské unie byl tento krok v podstatě završen v roce 2002, kdy došlo ke změně trestních zákoníků v Bulharsku, na Kypru a rovněž v Rakousku, tedy v zemích, které mimo jiné z tohoto důvodu byly vystaveny dlouhodobé kritice.¹⁷¹

7.3 Pracovní právo

Jak už bylo řečeno výše, historická reakce na homosexualitu v zásadě prochází třemi základními fázemi, po fázi dekriminalizace obvykle nastupuje fáze nediskriminace a fáze uznání, resp. legalizace partnerských homosexuálních vztahů¹⁷². Projevem druhé „nediskriminační“ fáze byly (v rámci Evropy) tzv. antidiskriminační zákony přijaté například ve Francii v roce 1985, v Irsku v roce 1989, v Holandsku v roce 1992 či v Norsku v roce 1993, které byly na úrovni Evropské unie dokonce zastřešeny tzv. Amsterdamskou smlouvou.

¹⁶⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 7. 2014].

¹⁷⁰ Viz též WAALDIJK, K. Same-Sex Partnership, International Protection. In: *Encyklopedie of Public International Law* [online]. Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law, Heidelberg and Oxford University Press, © 2010 [cit. 15. 7. 2014]. Dostupné z: <[http://www.equal-jus.eu/sites/equal-jus.eu/files/same-sex%20partnership,%20international%20protection%20\(Waaldijk\).pdf](http://www.equal-jus.eu/sites/equal-jus.eu/files/same-sex%20partnership,%20international%20protection%20(Waaldijk).pdf)>.

¹⁷¹ VACULÍKOVÁ, V. Vývoj reakce společnosti na homosexualitu [online]. *Poradna pro občanství, občanská a lidská práva* ©2001-2007, 10. 9. 2004 [cit. 15. 4. 2014]. Dostupné z: <http://poradna-prava.cz/diskriminace/4_1_vyvoj_reakce.phtml.htm>.

¹⁷² Klasifikace fází pochází od profesora Keesa Waaldijka, viz též WAALDIJK, K. Same-Sex Partnership, International Protection. In: *Encyklopedie of Public International Law* [online]. Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law, Heidelberg and Oxford University Press, © 2010 [cit. 15. 7. 2014]. Dostupné z: <[http://www.equal-jus.eu/sites/equal-jus.eu/files/same-sex%20partnership,%20international%20protection%20\(Waaldijk\).pdf](http://www.equal-jus.eu/sites/equal-jus.eu/files/same-sex%20partnership,%20international%20protection%20(Waaldijk).pdf)>.

V České republice lze za projev této fáze považovat příslušná antidiskriminační ustanovení pracovního a následně i „antidiskriminačního“ práva.¹⁷³

K reakci na dekriminizaci homosexuality, resp. homosexuálních pohlavních styků došlo v oblasti pracovního práva ještě před přijetím právní úpravy legalizující partnerské homosexuální vztahy. Za základní předpis pracovního práva po roce 1990 lze považovat jak jinak než zákoník práce, tj. zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (dále též „zákoník práce“), účinný již od 1. 1. 1966. I tento zákon za dobu své účinnosti prošel desítkami novelizací. Výrazně se podoba zákoníku práce změnila především v důsledku novel a zákonů přijatých po roce 1989, kdy byl zákoník práce postupně přizpůsobován potřebám tržní ekonomiky, soukromého podnikání, probíhající privatizace i masivnímu nástupu fyzických osob jako zaměstnavatelů. Omezila se ingerence státu do pracovněprávních vztahů a došlo k posílení jejich smluvního charakteru. Zásadní význam v tomto směru měla též nová úprava kolektivních pracovněprávních vztahů, zejména proces uzavírání kolektivních smluv. Kromě výše uvedeného byl novelizacemi současně zajišťován i soulad s mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána, a dále s legislativou Evropské unie, jejímž členem se Česká republika stala od 1. 5. 2004. Na tomto základě a s tímto cílem, tj. ve snaze promítnout relevantní směrnice Evropské unie do českého pracovního práva a dosáhnout tak plné slučitelnosti zákoníku práce s právem Evropské unie, upravujícím danou problematiku, vznikala tzv. velká harmonizační novela zákoníku práce, provedená zákonem č. 155/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, a účinná od 1. 1. 2001.¹⁷⁴

Zmíněná novela zákoníku práce je z pohledu předmětné problematiky relevantní zejména pro novelizaci ustanovení § 1 odst. 4, podle kterého *„v pracovněprávních vztazích je zakázána jakákoliv diskriminace zaměstnanců z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, sexuální orientace, jazyka, víry a náboženství, politického nebo jiného smýšlení, členství nebo činnosti v politických stranách nebo politických hnutích, odborových organizacích a jiných sdruženích, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu, zdravotního stavu, věku, manželského a rodinného stavu nebo povinností k rodině. Je zakázáno i takové jednání*

¹⁷³ VACULÍKOVÁ, V. Vývoj reakce společnosti na homosexualitu. In: *Poradna pro občanství, občanská a lidská práva* [online]. ©2001-2007, 10. 9. 2004 [cit. 15. 4. 2014]. Dostupné z: <http://poradna-prava.cz/diskriminace/4_1_vyvoj_reakce.phtml.htm>.

¹⁷⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 155/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 19. 4. 2014].

zaměstnavatele, které diskriminuje nikoliv přímo, ale až ve svých důsledcích. Za diskriminaci se nepovažují případy, které stanoví tento zákoník nebo zvláštní právní předpis nebo kdy je pro to věcný důvod spočívající v povaze práce, kterou zaměstnanec vykonává, a který je pro výkon této práce nezbytný."¹⁷⁵ Citované ustanovení tím, že zakázalo jakoukoliv – ať už přímou, tak nepřímou diskriminaci mimo jiné z důvodu sexuální orientace, stanovilo zásadu rovného zacházení zaměstnavatelů se všemi heterosexuálními i homosexuálními zaměstnanci, a to pokud jde o postup při jejich přijímání do zaměstnání u konkrétního zaměstnavatele, o pracovní podmínky, odměňování za práci včetně jiných plnění apod. Jak v této souvislosti uvádí důvodová zpráva k příslušné novele zákoníku práce, úprava je plně v souladu s mimo jiné Úmluvou MOP č. 11, o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání. Pod jakoukoliv diskriminací, která ani v tomto zákoně není definována, je nutné si představit diskriminaci přímou i nepřímou s tím, že v praxi je poměrně těžké poznat, o kterou z těchto dvou forem se jedná.¹⁷⁶ „Za nepřímou diskriminaci je třeba považovat každé jednání zaměstnavatele, které je sice právně neutrální (v souladu s právem), ale ve skutečnosti poškozuje zaměstnance z důvodu některého z uvedených diskriminačních znaků. Za diskriminaci nelze považovat ta omezení, která vyplývají z předpokladů a požadavků pro výkon konkrétní práce, jestliže jejich splňování představuje rozhodující nezbytnou podmínku pro výkon této práce, či z důvodu bezpečnosti práce a ochrany zdraví zaměstnance“.¹⁷⁷

Přestože hlavním cílem novely zákoníku práce provedené zákonem č. 155/2000 Sb. bylo promítnutí kritérií příslušných směrnic Evropských společenství (dále jen „ES“) do českého pracovního práva a dosažení plné slučitelnosti zákoníku práce s právem ES, upravujícím tuto problematiku, právní vývoj a tvorba legislativních aktů ES je však natolik dynamickým jevem, že v průběhu let 2000 až 2002, tedy již po přijetí tzv. „harmonizační novely“ zákoníku práce, byly schváleny další směrnice, které se týkají rovného zacházení a zákazu diskriminace, a které bylo opětovně nezbytné implementovat do právního řádu ještě před přistoupením České republiky k Evropské unii. Z uvedeného důvodu proto došlo k přijetí další harmonizační novely v podobě zákona č. 46/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících

¹⁷⁵ Zákon č. 155/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 19. 4. 2014].

¹⁷⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 155/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 19. 4. 2014].

¹⁷⁷ Tamtéž.

územních samosprávných celků a o změně některých zákonů, účinného od 1. 3. 2004.¹⁷⁸ Tato novela upřesnila ustanovení § 1, když specifikovala a zpřesnila diskriminační znaky. Kromě toho výslovně ve svém ustanovení § 1 odst. 10 stanovila, že „*obtěžování z důvodu pohlaví, sexuální orientace, rasového nebo etnického původu, zdravotního postižení, věku, náboženství či víry a sexuální obtěžování se považuje za diskriminaci*“.¹⁷⁹

S účinností od 1. 1. 2007 byl někdejší zákoník práce nahrazen novým zákoníkem práce, a to zákonem č. 262/2006 Sb., který obdobně jako jeho předchůdce obsahoval antidiskriminační ustanovení, a to ve své hlavě čtvrté, v ustanovení § 16, v němž mimo jiné stanovuje, že zaměstnavatelé jsou povinni zajišťovat rovné zacházení se všemi zaměstnanci, a to pokud jde o jejich pracovní podmínky, odměňování za práci a o poskytování jiných peněžitých plnění a plnění peněžité hodnoty, o odbornou přípravu a o příležitost dosáhnout funkčního nebo jiného postupu v zaměstnání. Zákon však již nevymezuje konkrétní znaky a podmínky diskriminace, tj. již se výslovně nezmiňuje například o diskriminaci z důvodu sexuální orientace, neboť toto, stejně jako právní prostředky ochrany před diskriminací v pracovněprávních vztazích, ponechává na úpravě obsažené v antidiskriminačním zákoně.¹⁸⁰ Paradoxní však je, že v době, kdy nový zákoník práce vstoupil v účinnost, existence, resp. účinnost antidiskriminačního zákona byla v nedohlednu.

Vedle zákoníku práce se problematiky homosexuality dotýká i další pracovněprávní předpis, a to zákon č. 1/1991 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, v jehož ustanovení § 1 odst. 1 je od roku 1999 vůbec poprvé zakotven zákaz diskriminace na základě odlišné sexuální orientace.¹⁸¹

¹⁷⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 46/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 19. 4. 2014].

¹⁷⁹ Zákon č. 46/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 19. 4. 2014], a zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸⁰ Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 20. 4. 2014].

¹⁸¹ Zákon č. 150/1969 Sb., o přečinech, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 20. 4. 2014].

7.4 Antidiskriminační zákon

Jak už bylo řešeno výše, antidiskriminační politika a legislativa jsou jedněmi z nástrojů prohomosexuálního přístupu. Právní úprava rovného zacházení a ochrany před diskriminací byla do přijetí antidiskriminačního zákona neúplná, roztržitá, nesourodá a nejednotná, což se mimo jiné projevovalo jak v odlišném rozsahu povinností zajišťovat rovné zacházení a ochranu před diskriminací, tak v rozdílném rozsahu nároků, jichž se může oběť diskriminace podle příslušných ustanovení domáhat. Nehledě na to, že platný stav plně nesplňoval předepsané požadavky na zajištění rovného zacházení a ochrany před diskriminací obsažené v sekundárním právu ES¹⁸², podle kterého má právní řád každého členského státu Evropské unie zajišťovat ochranu před diskriminací tím, že ve svých právních předpisech nejen zakáže diskriminaci, ale současně i vymezí pojmový aparát, tj. bude obsahovat definici přímé a nepřímé diskriminace, definici obtěžování, sexuálního obtěžování, pronásledování, a upraví nástroje právní ochrany před diskriminací, a to nejen v oblasti pracovněprávních vztahů.¹⁸³ Z uvedeného důvodu řada států přijala či novelizovala tzv. antidiskriminační zákony (event. jen určitá ustanovení v příslušných právních předpisech, pokud ta stávající nebyla s ohledem na požadavky Evropské unie dostačující). Některé státy jako například Švédsko a Portugalsko dokonce mají zákaz diskriminace na základě sexuální orientace upravený i ve svých ústavních předpisech. V Ústavě České republiky však tento zákaz uveden není. Obecný zákaz diskriminace je obsažen pouze v článku 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, kde je uvedeno, že „základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení“.¹⁸⁴ Bylo proto nezbytné, aby s účinností k 1. 9. 2009 došlo k přijetí nového zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před

¹⁸² Česká republika z uvedeného důvodu čelila hrozně žalob ze strany Evropské unie pro netransponování příslušných směrnic.

¹⁸³ Důvodová zpráva k zákonu č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 21. 4. 2014].

¹⁸⁴ Ústavní zákon České národní rady č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 26. 7. 2014].

diskriminací a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále též „antidiskriminační zákon“).¹⁸⁵

Antidiskriminační zákon vymezuje právo na rovné zacházení a zákaz diskriminace ve věcech práva na zaměstnání a přístupu k zaměstnání, přístupu k povolání, podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti, pracovních, služebních poměrů a jiné závislé činnosti, včetně odměňování, členství a činnosti v odborových organizacích, radách zaměstnanců nebo organizacích zaměstnavatelů, včetně výhod, které tyto organizace svým členům poskytují, členství a činnosti v profesních komorách, včetně výhod, které tyto veřejnoprávní korporace svým členům poskytují, sociálního zabezpečení, přiznání a poskytování sociálních výhod, přístupu ke zdravotní péči a jejího poskytování, přístupu ke vzdělání a jeho poskytování a přístupu ke zboží a službám, včetně bydlení, pokud jsou nabízeny veřejnosti nebo při jejich poskytování.¹⁸⁶ Znaky diskriminace antidiskriminační zákon vymezuje ve svém ustanovení § 2 odst. 3, kde stanovuje, že „*přímou diskriminací se rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru.*“¹⁸⁷ Obdobně jako pracovněprávní předpisy zakotvuje právo a poskytuje ochranu (nejen homosexuálům) před případnou diskriminací mimo jiné z důvodu sexuální orientace. Na druhou stranu však v něm obsažený výčet oblastí, na které by jeho právní úprava práva na rovné zacházení a zákaz diskriminace měla dopadat, není uvedeno právo rodinné, tj. oblast nejen pro právní vztahy osob téhož pohlaví nikoliv nepodstatná. Naneštěstí antidiskriminační zákon ve vztahu k ostatním zákonům vztahujícím se k diskriminaci zaujímá povahu obecného právního předpisu, tzn., že další právní předpisy jsou ve vztahu k antidiskriminačnímu zákonu *lex specialis* a v případě jejich rozporu s antidiskriminačním zákonem se použije právní úprava obsažená v těchto zvláštních předpisech před právní úpravou obsaženou v obecném právním předpisu.¹⁸⁸

¹⁸⁵ Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR. *Vláda České republiky* [online]. 2007 [cit. 26. 7. 2014]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/rpl/vybory/sexualni-mensiny/ANALYZA_final.pdf>.

¹⁸⁶ Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 5. 2014].

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ ČERMÁK, M., KVASNICOVÁ J. Několik poznámek k českému antidiskriminačnímu právu. *Bulletin advokacie*. 2010, č. 3, s. 19.

7.5 Občanské právo

V současnosti nejrozšířenější právní oblastí výrazně zasahující do právní podoby vztahů mezi osobami téhož pohlaví je - troufám si říci - bezkonkurenčně občanské právo (v minulosti to bylo právo trestní), v rámci kterého se mimo jiné primárně projevuje poslední ze tří fází historické reakce na homosexualitu, resp. homosexuální pohlavní styky, a to fáze uznání, resp. legalizace partnerských homosexuálních vztahů. V této fázi lze v zásadě rozlišit tři základní možnosti legislativní úpravy vztahů mezi osobami téhož pohlaví, a to vztah na úrovni nesezdaného soužití (často přístupný heterosexuálním i homosexuálním párům), specifický svazek nazývaný nejčastěji registrovaným partnerstvím (výjimečně přístupný i heterosexuálním párům) a manželství. Podle Ericha Heinze lze na základě toho, jaké možnosti právní úpravy dané právní úřady znají, rozlišovat tzv. model širokého uznání zahrnující první a druhou úroveň právní úpravy, nikoliv tedy manželství homosexuálních párů, a tzv. model plného uznání, který odpovídá třetí „manželské“ fázi. Heinz je toho názoru, že není nutné, aby v konkrétním případě docházelo k přechodu od nižšího modelu k vyššímu, tj. od vztahu na úrovni nesezdaného soužití, přes registrované partnerství, až k manželství, neboť stejně *„postupně převládne model širokého uznání, který nejlépe odpovídá povaze a dynamice vývoje mezinárodního práva lidských práv“*¹⁸⁹. Kees Waaldijk v kontrastu s výše uvedeným naopak hovoří o nutnosti postupného přechodu mezi jednotlivými fázemi tak, aby dotčené zákony procházely jen malými změnami, neboť *„jakákoli legislativní změna znamenající pokrok v uznání a přijetí homosexuality bude uzákoněna pouze tehdy: je-li tato změna vnímána jako malá, nebo jestliže je dopad této změny zmenšen nějakou doprovodnou "malou legislativní změnou", která potvrzuje zavržení homosexuality, přičemž vždy platí, že každý krok působí jako stimulující faktor pro krok následující“*¹⁹⁰. Kompromis tedy v jeho pojetí není nikdy trvalý, o čemž podle něj mimo jiné svědčí například i postupný vývoj legislativy/právní úpravy vztahů osob téhož pohlaví v Holandsku.¹⁹¹

S ohledem na shora vyjmenované fáze vývoje vztahů mezi osobami téhož pohlaví lze říci, že v České republice panuje tzv. model širokého uznání, když je zde za (společensky) akceptovatelnou považována první fáze a druhá je „dokonce“ legálně upravena. Přijetí druhé

¹⁸⁹ VACULÍKOVÁ, V. Vývoj reakce společnosti na homosexualitu. In: *Poradna pro občanství, občanská a lidská práva* [online]. ©2001-2007, 10. 9. 2004 [cit. 15. 4. 2014]. Dostupné z: <http://poradna-prava.cz/diskriminace/4_1_vyvoj_reakce.phtml.htm>.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ Tamtéž.

fáze po právní stránce však nebylo snadnou záležitostí, což dokládá i samotný níže popsany zdlouhavý postup přijetí příslušné právní úpravy.

7.5.1 První pokus o přijetí právní úpravy registrovaného partnerství

První pokus o prosazení právní úpravy registrovaného partnerství lze datovat do časového období let 1992 až 1995 (včetně), přičemž hlavním iniciátorem a propagátorem (nejen) tohoto prvního pokusu bylo SOHO, jež se prosazením registrovaného partnerství začalo zabývat de facto již od svého počátku, tj. od roku 1992. SOHO si v první fázi nejprve kladlo za cíl seznámit se svým záměrem širokou veřejnost a získat názory odborníků. Na tomto podkladě pak formulovalo konkrétní návrh právní úpravy, s kterým postupně byly seznamovány osobnosti českého politického i společenského života. Pozitivní názory přitom byly mimo jiné průběžně uveřejňovány v časopise SOHO revue. Jen pro zajímavost, z politiků se kladně k záměru vyjádřil například Jiří Dienstbier, Jan Ruml, Václav a Zdeněk Trojanovi a další. Následně se SOHO obrátila na homosexuální komunitu stejně jako na širokou (laickou) veřejnost, aby jí pomohly shromáždit hlasy na podporu registrovaného partnerství, resp. na první petici na podporu této právní úpravy, kterou původně mělo v plánu začlenit do zákona o rodině a občanského zákoníku.¹⁹² Podle průzkumu Sociologického ústavu v roce 1993 s myšlenkou registrovaného partnerství homosexuálních osob souhlasilo 60 % respondentů náhodně vybraného vzorku populace ve věku 18 až 50 let a (což je předvídatelné a pochopitelné) 98 % čtenářů SOHO revue.¹⁹³

První návrh obsahující právní úpravu registrovaného partnerství byl vládě předložen k posouzení dne 8. 11. 1995. Návrh obecně nelze považovat za příliš propracovaný. Vědomě, cíleně a vcelku pochopitelně opomíjel práva osob v registrovaném partnerství adoptovat děti, neboť si autoři tohoto návrhu dle svých slov uvědomovali, že tato práva by bylo možné vnímat velmi rozporuplně. Současně ale připouštěli možnost i tzv. církevního registrovaného partnerství (analogicky s církevním sňatkem, čímž v podstatě dávali najevo jistou spojitost mezi registrovaným partnerstvím a manželstvím, která odpůrcům právní úpravy registrovaného partnerství nebyla po vůli, neboť se neslučovala s prvotní myšlenkou, že registrované partnerství je pouhý smluvní akt uzavřený za účelem především právní úpravy

¹⁹² Registrované partnerství v ČR v letech 1992-2003. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 22. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=1494>>.

¹⁹³ Důvodová zpráva k návrhu doplňku zákona o rodině a občanského zákoníku o registrované partnerství. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 22. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php/?page=clanek&id=252>>.

majetkoprávních vztahů). Církevní registrované partnerství mělo být uzavřené před orgánem církve a podmíněné souhlasem příslušné církevní instituce bez zákonného nároku. Návrh zákona v části, ve které měl novelizovat (doplňovat) občanský zákoník, stavil registrované partnerství téměř na roveň manželství, když obsahoval ustanovení o spoluvlastnictví osob žijících v registrovaném partnerství, dle kterého osoby žijící v registrovaném partnerství vše, co může být předmětem vlastnictví a co bylo některou z těchto osob nabytou za dobu trvání registrovaného partnerství (s příslušnými výjimkami), bylo automaticky ex lege v podílovém spoluvlastnictví těchto osob. Podíly obou osob měly být stejné, ledaže jeden z nich prokáže jinou výši svého podílu. Ve vztahu k dědění ze zákona pak návrh mimo jiné stanovil, že osoba žijící v registrovaném partnerství se zůstavitelem patří do první dědické skupiny společně se zůstavitelovými dětmi a manželem. V případě nájmu pak návrh stanovil existenci tzv. společného nájmu, který může vznikat nejen mezi manželi, ale rovněž i mezi osobami žijícími v registrovaném partnerství.¹⁹⁴

Zajímavostí je, že návrh v případě registrovaného partnerství výslovně nehovořil o tom, že toto by mělo být záležitostí pouze osob téhož pohlaví, tj. připouštěl i možnost registrovaného partnerství mezi osobami opačného pohlaví, obdobně jak toto v dané době připouštěly i jiné právní úpravy například v Dánsku, Holandsku či Norsku.¹⁹⁵ Návrh byl nejprve předložen někdejšímu prezidentu České republiky Václavu Havlovi, jenž v této souvislosti uvedl, že *„je to (registrované partnerství) problém složitý, mající mnoho rozmanitých aspektů, které nebudu jednotlivě rozebírat. Ale přiznám se k tomu, že bych uvítal, kdyby debata o tomto tématu pokračovala či kdyby se časem znovu otevřela, protože vnitřně se kloním k tomu, že by asi mělo smyslu institut registrovaného partnerství zavést“*¹⁹⁶, předsedovi vlády České republiky Václavu Klausovi a předsedovi Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky Milanu Uhdemu, kteří alespoň v této fázi k návrhu nevyslovili výslovně negativní stanovisko a předali jej dále někdejšímu ministru spravedlnosti Jiřímu Novákovi. I přes tyto počáteční „úspěchy“ však ministerstvo spravedlnosti v říjnu roku 1995

¹⁹⁴ Návrh doplňku občanského zákoníku Sdružením organizací homosexuálních občanů v ČR. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 22. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=251>>, Návrh doplňku zákona o rodině Sdružením organizací homosexuálních občanů v ČR (SOHO). *Gay iniciativa* [online]. [cit. 22. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=250>>, Registrované partnerství v ČR v letech 1992-2003. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 22. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=1494>>.

¹⁹⁵ MUHROVÁ, K. *Vývoj právní úpravy homosexuality*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra dějin státu a práva, 2009-2010. 78 s. Vedoucí diplomové práce: Pavel Salák.

¹⁹⁶ Vyjádření Václava Havla – 1995. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 23. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=358>>.

vyjádřilo svůj negativní postoj k zařazení návrhu do programu vlády. Po intervencích zástupců SOHO nakonec byly vládě předloženy tři varianty řešení stávajícího právního stavu, a to zavést registrované partnerství jak pro dvojice stejného, tak i různého pohlaví, jen pro dvojice stejného pohlaví, anebo varianta nezavádět institut registrovaného partnerství, ale řešit majetkoprávní vztahy v příslušných právních předpisech. I tento kompromis však na poli ministerstva spravedlnosti nepadl na úrodnou půdu, když toto údajně prohlásilo, že „nehodlá zavádět registrované partnerství v žádné podobě a nebude návrh na jeho zakotvení v *Občanském zákoníku* podporovat“. Dne 8. 11. 1995 pak Vláda České republiky na svém zasedání oficiálně a definitivně zamítla tento první návrh s tím, že nechce připouštět „manželství nižšího stupně“, nehledě na to, že tuto „registraci“ znají v Evropě jen tři země, a to od roku 1989 Dánsko (zákon č. 372 ze dne 7. 6. 1989 „The Danish Registered Partnership Act“), od roku 1993 Norsko (zákon č. 30. 4. 1993 „Act on Registered Partnership for Homosexual Couples“) a od roku 1994 i Švédsko (zákon č. 1117 ze dne 23. 6. 1994 „The registered Partnership – Family Law – Act“).¹⁹⁷

Uvedená zdůvodnění osobně považuji za chabá, fakt, že v Evropě znají právní úpravu registrovaného partnerství pouze tři země, neznamená, že Česká republika nemůže v této souvislosti obsadit pomyslnou bramborovou přičku. K přijetí příslušné právní úpravy se navíc v dané době chystaly i další země jako například Španělsko, ve Francii a v Belgii existovaly prozatímní úpravy daného způsobu soužití, když radnice osobám stejného pohlaví vydávala tzv. osvědčení o společném životě. V Maďarsku dokonce v roce 1995 bylo maďarským ústavním soudem vydáno nařízení, podle kterého je neposkytování statutu podobného soužití druh/družka stejnopohlavním dvojicím protiústavní. Stav bez celoevropské právní úpravy registrovaného partnerství tak nepochybně bylo možné považovat pouze za dočasný a stavět na něm nepřijetí příslušné české právní úpravy bylo značně alibistické a zbabělé.¹⁹⁸

7.5.2 Druhý pokus o přijetí právní úpravy registrovaného partnerství

Po neúspěšném prvním pokusu o přijetí právní úpravy registrovaného partnerství z roku 1995 byly snahy o přijetí příslušné právní úpravy opakovány v roce 1997, když 17. 12.

¹⁹⁷ Návrh poslanců Zuzky Rujbrové, Jany Gavlasové a Jaroslava Zvěřiny zákona o registrovaném partnerství osob téhož pohlaví (sněmovní tisk č. 359). *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 23. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t035900.htm>>.

¹⁹⁸ Stanovisko Sdružení organizací homosexuálních občanů v ČR k rozhodnutí o registrovaném partnerství – 9. 11. 1995. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 23. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php/?page=clanek&id=249>>.

1997 byl poslanecké sněmovně předložen návrh zákona poslanců Zuzany Rujbrové, Jany Gavlasové a Jaroslava Zvěřiny o registrovaném partnerství osob téhož pohlaví jako tisk č. 359/0. Nově tedy právní úprava registrovaného partnerství nebyla „jen“ součástí novely občanského či rodinného práva, nýbrž byla vyčleněna a obsažena v samostatném zákoně/návrhu zákona o registrovaném partnerství. Důvodová zpráva uvádí, že heterosexuální páry mohou žít ve volnější formě soužití bez uzavření manželství (konkubinát, nesezdané soužití, faktické manželství, vztah druha a družky apod.), anebo mohou uzavřít manželství. Homosexuální páry však takovouto možnost volby nemají. Návrh zákona se přitom nesnaží registrované partnerství postavit na roveň manželství, tj. jeho záměrem není vytvořit právní regulaci dvou forem manželství, neboť pro toto není ani společenský ani právní důvod, byť z pohledu veřejného práva (tj. typicky práva daňového, práva trestního či práva sociálního zabezpečení apod.) staví osoby žijící v registrovaném partnerství na úroveň osob žijících v manželství. Přijetí navrhovaného zákona by rovněž nemělo negativně ovlivnit sňatečnost tradiční rodiny mezi mužem a ženou, protože je určeno – nyní už pouze jen – pro osoby, které si formu tradiční rodiny zvolit nemohou nebo nechtějí z důvodu své odlišné sexuální orientace. Nová právní úprava by tak primárně měla být určena pro homosexuální páry. Lze přitom předpokládat, že díky ní dojde mimo jiné ke stabilizaci partnerských vztahů homosexuálů, dojde ke snížení rizika přenosu pohlavních chorob, včetně HIV. Rovněž lze předpokládat, že dojde ke snížení psychiatrické nemoci homosexuálů často vyplývající z nejasného sociálního postavení a osamění. Zrovnoprávnění homosexuálního soužití by rovněž mohlo přispět ke snížení (mnohdy skryté) kriminality vůči této menšině.¹⁹⁹

Návrh zákona ve svém ustavení § 1 stanovil, že dvě fyzické osoby téhož pohlaví, které se rozhodly vytvořit spolu životní společenství, mohou za tímto účelem uzavřít smlouvu o registrovaném partnerství osob téhož pohlaví. Registrované partnerství tedy návrh zákona vnímal jako dobrovolný smluvní vztah dvou osob téhož pohlaví uzavřený na základě zákona o registrovaném partnerství, přičemž tuto smlouvu mohou osoby uzavřít jen tehdy, když mimo jiné jedna z nich je české státní příslušnosti a má na území České republiky trvalý pobyt. K platnosti smlouvy byla navrhována forma notářského zápisu, přičemž účinky smlouva měla nabývat tzv. registrací na matrice. Registrované partnerství mělo podle

¹⁹⁹ Návrh poslanců Zuzky Rujbrové, Jany Gavlasové a Jaroslava Zvěřiny zákona o registrovaném partnerství osob téhož pohlaví (sněmovní tisk č. 359). *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 23. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t035900.htm>>.

navrhované právní úpravy mít stejné právní následky jako manželství, nikoliv však co do úpravy vztahů k nezletilým dětem.²⁰⁰

Návrh zákona nebyl příliš rozsáhlý, když se skládal z pouhých osmi ustanovení, a bohužel ani obsáhlý, když sice poměrně detailně upravoval vznik, stejně jako zánik, registrovaného partnerství, avšak téměř opomíjel úpravu vzájemných práv a povinností osob žijících v registrovaném partnerství, ve vztahu k níž pouze odkazoval na právní úpravu osob žijících v manželství. Tato neúplnost byla taktéž jedním z důvodů, proč vůči návrhu zákona následně v lednu roku 1998 někdejší vláda vyslovila své nesouhlasné stanovisko, ve kterém mimo jiné uvedla, že „zatím u nás chybí objektivní sociologický a demografický průzkum, který by dokumentoval očekávané kladné přijetí navrhované právní úpravy společností. Rovněž zejména neexistuje komplexní rozbor dopadů předpokládaného, dokonce obdobného, použití úpravy manželství na navrhované registrované partnerství v jednotlivých oblastech právního řádu.“²⁰¹ Byť si myslím, že přijetí právní úpravy registrovaného partnerství bylo a je správným krokem směrem vpřed, ve výše popsaném kontextu souhlasím s nesouhlasným stanoviskem vlády, neboť k přijetí nové tak závažné právní úpravy je nutné, aby tato byla pokud možno (s ohledem na fakt, že se jedná o prvotinu) co nejvíce perfektní a úplná a byla hnána nejen tendencí o její vehementní přijetí, ale i společenskou potřebou, přičemž ještě před jejím přijetím by měly být zohledněny všechny její důsledky a dopady tak, aby zde existoval dostatek podkladů, na základě kterých by bylo možné rozhodnout, zda přijetí v navrhované podobě skutečně bude vhodné a v rámci možností i dostačující. Dne 2. 4. 1998 pak tento návrh byl poslaneckou sněmovnou již v prvním čtení zamítnut, když ze 161 přítomných poslanců pro zamítnutí hlasovalo 83 a proti bylo 57.²⁰² Návrh byl zamítnut i přes horlivá slova tento návrh mimo jiné předkládající poslankyně Zuzky Rujbrové. Ta ve své řeči zdůraznila, že na problematiku spolužití osob stejného pohlaví reagují právní řády různě, český právní řád ji však trvale opomíjí. Uvedla, že navrhovaný „zákon o registrovaném partnerství osob téhož pohlaví by především měl dát homosexuální menšině možnost právně upravit jejich vzájemné vztahy. Přijetím zákona společnost uznává závažnost společného života dvou lidí stejného pohlaví ve stálém citovém svazku. Předkládaný návrh se snaží posílit o pozitivní mezilidské vztahy s akcentací na hodnoty vzájemné sounáležitosti,

²⁰⁰ Návrh poslanců Zuzky Rujbrové, Jany Gavlasové a Jaroslava Zvěřiny zákona o registrovaném partnerství osob téhož pohlaví (sněmovní tisk č. 359). *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 23. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t035900.htm>>.

²⁰¹ Registrované partnerství v ČR v letech 1992-2003. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 22. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=1494>>.

²⁰² Tamtéž.

*emoční blízkosti a také solidarity tak, že akceptuje a společensky uznává nejen tradiční spektrum společenských vztahů a svazků, ale rozšiřuje je o novou formu párového soužití“.*²⁰³

Upozornila na skutečnost, že snahou poslanecké sněmovny by mělo být vytvoření občanské společnosti respektující a chápající práva menšin, kterým by nemělo být upíráno právo na důstojný život.²⁰⁴ K tomu bych ráda dodala a zopakovala, že je pravdou, že homosexuální menšině by nemělo být upíráno právo na důstojný život bez strachu a snahy neustále zakrývat svou pravou orientaci, na druhou stranu by toto právo mělo – obdobně jako legální soužití osob opačného pohlaví – mít jasně a perfektně vymezená pravidla a nemělo by být účelovým hybridem, jímž dle mého názoru ve výše uvedené formě bylo.

7.5.3 Třetí pokus o přijetí právní úpravy registrovaného partnerství

Příprava třetí verze zákona upravujícího registrované partnerství na sebe i přes neúspěch druhého pokusu nenechala dlouho čekat. Již dne 4. 2. 1999 byl Poslanecké sněmovně České republiky Zuzkou Rujbrovou, Janem Zahradilem, Jitkou Kupčovou a Monikou Horákovou předložen návrh na vydání zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví a o změně a doplnění některých zákonů jako tisk č. 124/0.²⁰⁵

Ačkoliv se návrh pojmově mírně lišil od předchozího návrhu, o čemž ostatně svědčí samotné jeho označení, v němž na místo pojmu registrované partnerství nalézáme partnerské soužití osob téhož pohlaví, v podstatě byl návrh velmi podobný tomu předchozímu. Návrh se snažil reflektovat předchozí výtky, tj. nikoliv vágně, nýbrž detailněji v analogii na právní úpravu manželství upravit podobu partnerského soužití osob téhož pohlaví. Návrh tak například stanovil, že fyzické osoby, z nichž alespoň jedna je občanem České republiky a má trvalý pobyt na území České republiky, uzavírající smlouvu o partnerském soužití musí být starší 18 let a současně musí mít plnou způsobilost k právním úkonům. Smlouva přitom musí být uzavřena ve formě notářského zápisu, přičemž její účinky nastávají registrací prováděnou orgánem, který je pověřený vést matriky. V ustanovení § 7 navrhovaného zákona byly výslovně zakotveny následky partnerského soužití, tj. bylo stanoveno, že toto má stejné právní následky jako manželství (pokud není zákonem stanoveno jinak). Tam, kde tedy jiné právní

²⁰³ Stejnoprotokol z 23. schůze Poslanecké sněmovny České republiky ze dne 26. března 1998. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 23. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/023schuz/s023096.htm#r7>>.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví (sněmovní tisk č. 124). *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 23. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/cgi-bin/win/sqw/historie.sqw?T=124&O=3>>.

předpisy mluví o manželství a manželech, použijí se tato ustanovení obdobně i na partnerské soužití osob téhož pohlaví. Partneri si (dokonce) mohou ve smlouvě o vzniku partnerského soužití některá vzájemná práva a povinnosti majetkového charakteru vyloučit s tím, že toto vyloučení bude mít účinky vůči třetí osobě jen tehdy, pokud jí toto vyloučení je známo. Explicitně bylo rovněž stanoveno, že uvedená „podobnost“ partnerského soužití s manželství neplatí bezmezně, zejména se nevztahuje na úpravu vztahů k nezletilým dětem, když osobám, které uzavřely smlouvu o partnerském soužití, nemůže být nezletilé dítě svěřeno do společné výchovy, ani do společné pěstounské péče. Rovněž je podle návrhu vyloučeno osvojení dítěte jako společného a ustanovení těchto osob do funkce poručníků.²⁰⁶

Někdejší vláda, jejímž předsedou byl Miloš Zeman, tento v pořadí již třetí návrh zákona „registrovaného partnerství“, resp. partnerského soužití osob téhož pohlaví, dne 10. 3. 1999 souhlasným stanoviskem přijala, čímž se návrh dostal do Poslanecké sněmovny České republiky, kde však i přes svůj prvotní úspěch byl ve druhém čtení usnesením č. 631 Poslanecké sněmovny z 19. schůze konané dne 2. 12. 1999 zamítnut. Hlasování se zúčastnilo 175 poslanců, z toho 91 se vyslovalo pro zamítnutí, 69 proti. De facto 100 % proti byli poslanci z KDU-ČSL, což je s ohledem na povahu této politické strany pochopitelné, na druhou stranu podporu měl návrh u poslanců z KSČM.²⁰⁷

Pro zajímavost, v době, kdy v poslanecké sněmovně probíhaly šarvátky o tom, zda zamítnout či vrátit návrh k přepracování, se uskutečnily pod záštitou mj. SOHO akce na podporu registrovaného partnerství/partnerského soužití osob téhož pohlaví v České republice, například v období od 6. do 9. 5. 1999 v Karlových Varech Mezinárodní duhový festival, tj. jakási obdoba Gay Pride Day („Dne gay hrdosti“), či v období od 23. do 29. 6. 1999 v Čeladné-Podolánkách první gay film festival; ani ty však samy o sobě výrazněji neuspíšily přijetí příslušné právní úpravy.²⁰⁸

²⁰⁶ Návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví o změně a doplnění některých zákonů. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 24. 4. 2014]. Dostupné z:

<<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=79>>.

²⁰⁷ Návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví (sněmovní tisk č. 124). *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 23. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/cgi-bin/win/sqw/historie.sqw?T=124&O=3>>, Poslanecký návrh zákona 1999. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 24. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=78>>, 19. schůze, 128. hlasování, 2. prosince 1999, 12:02, Návrh zákona o part. soužití osob. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 22. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/cgi-bin/win/sqw/hlasy.sqw?G=16018>>.

²⁰⁸ Registrované partnerství v ČR v letech 1992-2003. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 22. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=1494>>.

7.5.4 Čtvrtý pokus o přijetí právní úpravy registrovaného partnerství

I přes neúspěchy předchozích třech pokusů o přijetí právní úpravy registrovaného partnerství iniciativa usilující o změnu v tomto směru nezeslábla, ba právě naopak. Situaci umocnila i aktivita Parlamentního shromáždění Rady Evropy z února roku 2000, které ve svém usnesení, pojednávajícím o situaci gayů a lesbiček a jejich partnerů při získávání azylu a při imigraci ve členských státech Rady Evropy, vyjádřilo znepokojení nad faktem, že imigrační politiky většiny členů Rady Evropy diskriminují gaye a lesbičky,²⁰⁹ když například neuznávají perzekuci z důvodu sexuální orientace „jako platný důvod pro udělení azylu a pravidla týkající se slučování rodin a sociální výhody obvykle neplatí pro stejnopohlavní partnerské vztahy. Shromáždění si rovněž uvědomuje pochybení většiny členských zemí, že získat právo k trvalému pobytu pro zahraniční partnery je vážným problémem pro gaye a lesbičky“.²¹⁰ Podle Parlamentního shromáždění Rady Evropy homosexuálové mají reálný strach z perzekuce založené na jejich sexuální orientaci a jsou uprchlíky podle Ženevské konvence o uprchlictví z roku 1951.²¹¹

Dne 4. 5. 2000 Rada vlády České republiky pro lidská práva navrhla vládě České republiky usnesení o přípravě věcného záměru návrhu zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví, který následně byl někdejší vládou České republiky v čele s jejím předsedou, Milošem Zemanem, projednán a po více jak roce práce v září roku 2001 připraven k předložení Poslanecké sněmovně České republiky. Tento vládní návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví (jak vidno pojem „partnerské soužití osob téhož pohlaví“ zůstal na úkor „registrovaného partnerství“ zachován) byl o poznání propracovanější než všechny předchozí návrhy. Na první pohledu o tom svědčí i rozšířený rozsah navrhované právní úpravy, nyní představující 37 paragrafů. Na rozdíl od dosavadních neúspěšných návrhů tento návrh ve své části druhé upravoval i dosud spíše opomíjená práva a povinnosti partnerů a vztahy mezi nimi, když například stanovil, že oba partneři mají v partnerském soužití stejná práva a povinnosti, jsou povinni respektovat svou důstojnost, vzájemně si pomáhat a zajišťovat společné potřeby podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. V případě, že by jeden z partnerů neplnil svoji povinnost hradit náklady společné domácnosti,

²⁰⁹ Situace gayů a lesbiček a jejich partnerů při získávání azylu a imigrace ve členských státech Rady Evropy. Zpráva Komise pro migraci, uprchlíky a demografii. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 22. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=232>>.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ Tamtéž.

rozhodne ve věci na návrh druhého partnera soud. O záležitostech společného soužití oba partneři rozhodují společně. Pokud se nerozhodnou v podstatných věcech, rozhodne na návrh jednoho z nich soud. Partner je oprávněn zastupovat druhého partnera v jeho běžných záležitostech a jednání jednoho z partnerů při obstarávání běžných záležitostí partnerského soužití zavazuje oba partnery společně a nerozdílně. Návrh zákona rovněž stanovil vyživovací povinnost mezi partnery, když mimo jiné určil, že partneři mají vzájemnou vyživovací povinnost. Obdobně jako mezi manželi vzniká společné jmění manželů i mezi partnery, návrh zákona tedy předvídal vznik společného jmění partnerů. Upravoval rovněž i vztahy partnerů k dětem, a to tak, že ve svém ustanovení § 11 stanovoval, že *„uzavření partnerského soužití není překážkou výkonu rodičovské zodpovědnosti partnera vůči svému dítěti, ani překážkou svěřením takového dítěte do jeho výchovy. Partner, který je rodičem je povinen zajistit vývoj dítěte a důsledně chránit jeho zájmy při použití náležitých výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a ohroženo jeho zdraví a tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj“*.²¹² Pokud tedy partner žijící v partnerském soužití s osobou téhož pohlaví je současně rodičem svého dítěte, fakt, že žije v partnerském soužití s osobou téhož pohlaví, nebrání tomu, aby vykonával své rodičovské povinnosti vyplývající z jeho předchozího heterosexuálního vztahu/pohlavního styku či aby mu jeho dítě bylo svěřeno do výchovy. Na druhou stranu však *„partnerské soužití brání tomu, aby některému z partnerů bylo svěřeno do výchovy dítě, jehož není rodičem; to neplatí, pokud mu dítě bylo svěřeno do výchovy před vznikem partnerského soužití“*.²¹³ V případě, že jeden z partnerů žijící v partnerském soužití s osobou téhož pohlaví pečuje o dítě, i druhý partner se podílí na výchově tohoto dítěte v podstatě jako „nevlastní rodič“ s tomu odpovídajícími právy a povinnostmi, avšak jen za předpokladu, že oba partneři žijí ve společné domácnosti. Povinnosti týkající se ochrany vývoje a výchovy tohoto dítěte se pak vztahují i na druhého partnera. Partnerské soužití dále brání tomu, aby některý z partnerů se stal osvojitelem dítěte či aby některému z partnerů bylo svěřeno dítě do pěstounské péče nebo aby byl ustanoven poručníkem dítěte, což však neplatí, pokud by se partner stal osvojitelem ještě před vznikem partnerského soužití či pokud by ke svěřením dítěte do pěstounské péče nebo k ustanovení poručníkem dítěte došlo před vznikem partnerského soužití. Důvodem těchto omezení je zásadní preference daných forem náhradní výchovy heterosexuálními páry a dále statusový problém dvou zákonných rodičů stejného pohlaví. Touto úpravou rodinněprávních vztahů návrh jednoznačně dával

²¹² Vládní návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví (sněmovní tisk č. 1075/0). *Gay iniciativa* [online]. [cit. 24. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=127>>.

²¹³ Tamtéž.

najevo, že nesleduje vytvoření instituce obdobné manželství, což potvrzoval i tím, že vedle odlišné úpravy rodinněprávních vztahů rovněž předpokládal rozdíly i v dalších oblastech, například v úpravě bydlení, kde neupravoval společný nájem bytu v rozsahu jako u manželů mimo jiné i z důvodu ochrany pronajímatelů.²¹⁴

Zajímavostí tohoto návrhu zákona rovněž bylo, že jeho přílohu představovaly změny navrhovanou právní úpravou dotčených zákonů, konkrétně pak zákona o nemocenském pojištění zaměstnanců, zákona o nemocenské péči v ozbrojených silách, trestního zákona a trestního řádu, zákona o rodině, občanského soudního řádu, zákoníku práce a zákona o zaměstnanosti, zákona o péči a zdraví lidu, zákona o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavcích na děti z nemocenského pojištění, dále zákona o sociálním zabezpečení, zákona o přestupcích a zákona o místních poplatcích, zákona o polici České republiky, někdejšího zákona o konkursu a vyrovnání, živnostenského zákona a zákona o životním minimu, zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání a mnoha dalších. Návrh se tedy neomezoval pouze na právní úpravu samotného partnerského soužití osob téhož pohlaví v užším slova smyslu, když pomýšlel i na případné dopady této eventuálně přijaté právní úpravy na další oblasti, resp. právní předpisy. Z tohoto pohledu jej tak lze považovat v komparaci s jeho předchůdci za nejkomplexnější a nejpropracovanější, neboť pomýšlel i na dosud bohužel opomíjené, ale podstatné detaily.²¹⁵ Ani toto však návrhu nezaručilo jeho úspěch v poslanecké sněmovně, která jej dne 25. října 2001 po prvním čtení vrátila vládě k přepracování, kterého se však již návrh nedočkal z důvodu blížících se voleb právě do poslanecké sněmovny.²¹⁶

7.5.5 Pátý pokus o přijetí právní úpravy registrovaného partnerství

I čtvrtý – byť velmi propracovaný – pokus o přijetí právní úpravy registrovaného partnerství, resp. partnerského soužití osob téhož pohlaví ke své smůle ztroskotal. Uvedené však neodradilo jeho zastánce od dalšího pokusu, o čemž svědčí nejen samotný „oficiální“ pátý pokus o přijetí příslušné právní úpravy, nýbrž i reakce jednoho z prohomosexuálních hnutí, konkrétně Gay iniciativy, o které bych se v této části rovněž ráda zmínila.

²¹⁴ Vládní návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví (sněmovní tisk č. 1075/0). *Gay iniciativa* [online]. [cit. 24. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=127>>.

²¹⁵ Tamtéž.

²¹⁶ Registrované partnerství v ČR v letech 1992-2003. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 22. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=1494>>.

Na počátku prohomosexuálních aktivit stálo SOHO. Jak již bylo naznačeno výše, toto se postupem doby údajně „vyčerpalo“ a přeměnilo se ze sdružení organizací na sdružení fyzických osob, nově označované jako „Gay iniciativa“, zkráceně též „GI“, v České republice. Tato nově vzniklá „organizace“ zachovala jednotlivé sekce, které tak mohly nerušeně pokračovat ve své dosavadní činnosti. Jedním z jejích hlavních cílů se opětovně stala oblast působení na veřejné mínění, v rámci které se rovněž po neúspěchu v pořadí čtvrté snahy o přijetí příslušné právní úpravy partnerského soužití osob téhož pohlaví pokusila iniciovat „neoficiální“ pátý pokus.²¹⁷

Dle vyjádření Gay iniciativy česká homosexuální menšina vkládala do čtvrtého návrhu zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví velké naděje. O to větší zklamání proto přinesl jeho neúspěch.²¹⁸ V roce 2002 proto Gay iniciativa přišla s vlastním návrhem zákona o registrovaném partnerství, který vycházel ze zmiňovaného čtvrtého návrhu. Vzhledem však k tomu, že návrh zákona může podle ustanovení článku 41 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů, podat pouze poslanec, skupina poslanců, Senát, vláda nebo zastupitelstvo vyššího územního samosprávného celku, byl tento návrh od prvopočátku odsouzen k zániku, neboť se jím poslanecká sněmovna nemusela zabývat a taktéž ve finále nezabývala.²¹⁹

Na oficiální pátý pokus si tak poslanecká sněmovna „musela“ počkat až do roku 2003, resp. 2004, kde jí tento byl skupinou poslanců předložen. V pořadí pátý návrh zákona (nyní opětovně označovaného) o registrovaném partnerství, resp. jeho věcný záměr začal vznikat na přelomu května a června roku 2003 pod vedením Michaely Zuklínové. První znění návrhu zákona o registrovaném partnerství a o změně souvisejících zákonů bylo k připomínkovému řízení předloženo 23. 6. 2003, poslanecké sněmovně byl návrh zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů jakožto tisk č. 650 předložen 21. 4. 2004 skupinou poslanců tvořenou Taťánou Fischerovou, Jitkou Kupčovou, Janem Zahradilem, Kateřinou Konečnou, Vlastimilem Ostrým, Zdeňkem Jičínským, Jaroslavem

²¹⁷ HROMÁDKA, J. Historie SOHO a GI v ČR. In: *Gay iniciativa* [online]. [cit. 17. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=5>>.

²¹⁸ Vyjádření Gay iniciativy v ČR k hlasování Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR k návrhu zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví dne 25. října 2001. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 17. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=149>>.

²¹⁹ Ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 17. 4. 2014]; Registrované partnerství v ČR v letech 1992-2003. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 22. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=1494>>.

Zvěřinou, Vladimírem Koníčkem a Pavlem Svobodou, která jej o dva dny později rozeslala poslancům.²²⁰

Návrh zákona v mnoha směrech vycházel z předchozí verze, je jí tak velmi podobný a lze jej proto rovněž považovat za propracovaný a v zásadě komplexní návrh právní úpravy umožňující homosexuálním občanům založit registrované partnerství zákonem uznanou formou s přesně stanoveným rozsahem práv a povinností. Na rozdíl od svého předchůdce však nově nepřepokládal existenci společného jmění registrovaných partnerů.²²¹ Přestože se tato verze právní úpravy registrovaného partnerství v legislativním procesu dostala nejdál ze všech, tj. „až“ do třetího čtení, ani ona nebyla poslaneckou sněmovnou přijata, když jí tato na své 41. schůzi dne 11. 2. 2005 zamítla v hlasování, na kterém bylo přítomno 165 poslanců a poslankyň, z toho 82 hlasovalo pro zamítnutí a 65 pro nezamítnutí. Největší podporu návrh zákona opětovně získal u ČSSD, KSČM a rovněž i US-DEU, zcela pro zamítnutí naopak hlasovali zástupci strany KDU-ČSL.²²²

Návrhu byla zejména vytýkána úprava vyživovací povinnosti mezi partnery, ať už v rámci registrovaného partnerství, tak po jeho zrušení, a dále fakt, že v případě dědění ze zákona mezi partnery by partner měl být zařazen do první dědické skupiny se stejným postavením jako manžel. Osobně k výtkám tohoto obsahu nevidím důvod a nepovažuji je za opodstatněné. Je pochopitelné, že pokud spolu dvě osoby trvale a legitimně žijí nikoliv ve formě „pouhého“ konkubinátu ve společné domácnosti a o tuto společně pečují dle svých možností a schopností, měly by mít právo na obdobnou životní, hmotnou a kulturní úroveň jako manželé, a to bez ohledu na svou sexuální orientaci, stejně jako i přesto, že registrované partnerství v mnoha směrech nelze klást na roveň manželství. Uvedené by přitom dle mého názoru mělo platit i pro případ smrti, tj. dědění ze zákona. V opačném případě by se jednalo o právní úpravu, která se pouze na oko snaží působit jako jdoucí na ruku osobám opačné sexuální orientace, právně jim však neposkytuje potřebnou (a jimi požadovanou) právní jistotu a ochranu.

²²⁰ Návrh zákona o registrovaném partnerství (sněmovní tisk č. 650). *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 24. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=4&t=650>>.

²²¹ Tamtéž.

²²² 41. schůze, 192. hlasování, 11. února 2005, 11:39, N. z. o registrovaném partnerství. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 24. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=38209>>.

7.5.6 Šestý pokus a zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů

Do třetice údajně všeho dobrého (i zlého), v tomto případě však platí do šestice všeho (jen) dobrého. Jen několik měsíců po neúspěchu pátého pokusu o přijetí právní úpravy registrovaného partnerství byl skupinou poslanců, tvořenou poslanci Annou Čurdovou, Jitkou Kupčovou, Taťánou Fischerovou, Kateřinou Dostálovou, Lucií Talmanovou, Kateřinou Konečnou, Zdeňkem Jičínským, Vladimírem Doležalem, Pavlem Svobodou, Vlastimilem Ostrým a Vladimírem Koníčkem, předložen sněmovní tisk č. 969 představující návrh zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, který po několikaletých snahách homosexuální komunity o legalizaci „homosexuálního partnerství“ došel do zdárného konce a byl jakožto zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů (dále též „zákon o registrovaném partnerství“), ze dne 26. 1. 2006 přijat a dne 3. 4. 2006 vyhlášen ve Sbírce zákonů v částce 38, přičemž účinnosti nabyl dne 1. 7. 2006. Ještě než přistoupím k samotnému představení zákona o registrovaném partnerství, ráda bych pro úplnost uvedla, že přijatý zákon vycházel ze staronového pátého návrhu doplněného o příslušné připomínky. Zákon byl přijat i přesto, že jej někdejší prezident Václav Klaus, kterému byl zákon poté, co byl přijat oběma komorami Parlamentu České republiky, dne 2. 2. 2006 předložen k podepsání, o čtrnáct dní později poslanecké sněmovně vrátil s tím, že zákon není o partnerství osob stejného pohlaví, nýbrž o registraci tohoto partnerství státem a o doprovodných efektech této registrace jak pro ty, kterých se bezprostředně týká, tak i pro ostatní. Tento zákon tak registrované partnerství osob stejného pohlaví svými atributy staví na roveň zákonem institucionalizovaného partnerství osob odlišného pohlaví, tj. manželství, a nad jakékoliv další mezilidské partnerské vztahy, což je podle prezidenta chybné a je třeba to odmítnout. Prezident zákonu mimo jiné vytýkal, že postrádá jakékoliv vymezení účelu registrovaného partnerství, na rozdíl od manželství, jehož účelem je založení rodiny a řádná výchova dětí. Podle něj není pochyb, že partnerství osob stejného pohlaví do života české společnosti a do českého právního řádu patří, to samé se však nedá říct o státem registrovaném partnerství osob stejného pohlaví, neboť se jedná o institut, který s liberalismem nemá nic společného a je pouhým využitím státu k prosazení určitých skupinových požadavků a nároků. Je tedy příkladem přechodu od svobod k právům, od negativních práv k právům pozitivním a od individuálních práv k právům skupinovým.

Nehledě na to, že je podle něj zákon v podstatě diskriminační, když registrovaným osobám mimo jiné ukládá povinnost vyznačovat svou orientaci v osobních dokladech.²²³

Pro úplnost považuji za vhodné uvést, že k tomuto vrácení návrhu zákona někdejší prezidentem České republiky Václavem Klausem se vyjádřila i samotná Gay a lesbická liga ve své tiskové zprávě nazvané „Deset omylů pana prezidenta“, v nichž poukazovala na konkrétní mylné závěry a tvrzení a tyto se pokoušela vyvrátit. Především uvedla, že registrované partnerství sice není manželstvím, ale není ani pouhým symbolickým rehabilitačním aktem, neboť má více rovin a symbolika je jen jednou z nich. Zákon, resp. jeho návrh, hovoří o konkrétních právech a povinnostech dotčených osob a konkrétních účincích. Je pravdou, že mezi někdejší zákonem o rodině (tj. manželstvím) a zákonem o registrovaném partnerství (tj. registrovaným partnerstvím) existuje jistá a pochopitelná podobnost, neboť se jedná o soužití dvou osob posvěcené státním orgánem. Apelovala na skutečnost, že prezident zaměňuje pojmy manželství a rodiny a používá je jako synonyma, což mu umožňuje tvrdit, že atributy manželství nelze přisuzovat homosexuálním párům. Rodina představuje nejen trojici muž, žena a jejich biologické vlastní dítě. Za rodinu lze považovat i různopohlavní páry s dětmi, které jsou biologicky vlastní jen jednomu z partnerů. Upozorňuji na to, že založení rodiny a řádná výchova dětí nejsou jediným účelem manželství, neboť manželství má i jiné účely, a to i takové, o kterých se zákon výslovně nezmiňuje, neboť ustanovení o účelu manželství je pouze deklaratorní povahy, a jeho nedodržování není automaticky trestáno či vnímáno společensky negativně. Zrovnoprávnění homosexuálních párů nevede ke znevýhodnění párů heterosexuálních. Nejedná se ani o žádný pokus o pozitivní diskriminaci, nýbrž o snahu odstranit nerovnou situaci. Uvádí, že se prezident dopouští protimluvu, když tvrdí, že pro gaye a lesby v bezproblémovém prostředí by bylo diskriminační uvádět jejich orientaci, tj. zápis o registraci/partnerství do osobních dokladů. Vstup do partnerství je dobrovolným aktem, partneři se tedy mají možnost rozhodnout, zda svůj vztah touto formou zveřejní, tj. do partnerství vstoupí, či nikoliv. K prezidentem kritizované otázce vyživovací povinnosti mezi registrovanými partnery se vyjadřuje tak, že tato nenarušuje rodinnou soudržnost, ba naopak ji posiluje, neboť smyslem vyživovací povinnosti je garance podpory, a to nejen mezi manželi, kteří se starají o děti, ale též mezi registrovanými partnery, kteří se starají ať už o děti, tak jeden o druhého. Za jednoznačně mylný považuje liga názor, že u rozvodu manželství soud vždy zkoumá i to,

²²³ KLAUS, V. Prezident republiky Václav Klaus vetoval zákon o registrovaném partnerství. In: *Klaus* [online]. Praha, 16. 2. 2006 [cit. 26. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.klaus.cz/clanky/47>>.

zda i přes dohodu manželů není možné manželství zachránit, zejména v zájmu dětí. Soud toto zjišťuje jen ve specificky vymezených případech, v ostatních případech platí stejná úprava, jaká byla navržena a je přijatelná pro registrované partnery. Jakákoliv obava ze zneužitelnosti institutu registrovaného partnerství pak není na místě, neboť – zde lze vnímat paralelu s manželstvím – obdobná ustanovení jsou již celá léta platná pro manželství a toto rovněž není důvodem pro jeho zrušení. Za logické a správné považuje zařazení partnera do první dědické skupiny, neboť pokud spolu partneři dlouhodobě žijí a pečují o sebe, měli by mít v případě úmrtí jednoho z nich minimálně stejný nárok na dědictví jako manželé. Závěrem tiskové zprávy její autoři shrnují, že argumenty někdejšího prezidenta, s nimiž návrh zákona vrátil, jsou jen subjektivním vysvětlením jednotlivých ustanovení navrhovaného zákona bez příslušných argumentů, s čímž mi nezbyvá než plně souhlasit.²²⁴

Kromě někdejšího prezidenta Václava Klause se k (navrhovanému) zákonu o registrovaném partnerství odmítavě vyjádřily i další významné osobnosti, jako například někdejší poradce prezidenta Jiří Payn, Petr Mach či Tomáš Haas, dále tajemník prezidenta republiky Ladislav Jakl, který uvedl, že: „*V problému tzv. registrovaného partnerství vůbec nejde o diskriminaci či nějaká práva. Jde o privilegizaci a institucionalizaci jistého typu vztahu. V tomto problému nejde o homosexuály a jejich práva. Jakoukoli diskriminaci je třeba odmítnout. Zde jde o homosexualismus, tedy o ideologii, která by se ráda stala jakýmsi státním náboženstvím bez odluky*“.²²⁵ Zákon však byl i přes zmíněnou slovní přestřelku přijat tzv. 101 většinou poslanců.

²²⁴ KODÍČKOVÁ, T. Gay a lesbická liga: Deset omylů pana prezidenta. In: *Ekolist* [online]. 2. 3. 2006 [cit. 29. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/deset-omylu-pana-prezidenta>>.

²²⁵ MACH, P. Registrace partnerství: pokrok, nebo nezodpovědné riziko?. Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006. s. 36-37. ISBN 80-86547-51-5.

8 Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů

Cílem této kapitoly je blíže představit samotný zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, tj. zákon o registrovaném partnerství, okomentovat a kriticky jej zhodnotit tak, aby následně bylo možné navrhnout případnou právní úpravu de lege ferenda. S ohledem na charakter a téma této práce nebude zákon o registrovaném partnerství komentován tak, jako kdyby předmětem této práce byla pouze problematika (právní úprava) registrovaného partnerství (tj. paragraf po paragrafu), uvedené by však této části nemělo ubírat na kvalitě, neboť se zaměřím především na to, co považuji (zejména v komparaci s platnou a účinnou právní úpravou institutu manželství) za důležité, zajímavé nebo vhodné pro zdůraznění. Ještě než přistoupím k představení zákona o registrovaném partnerství, ráda bych se stručně věnovala i samotnému pojmu „registrované partnerství“, neboť i ten prošel jistým vývojem.

8.1 Registrované partnerství jako pojem

Pojem registrované partnerství je úředně nebo jinak zaznamenané partnerství. V češtině je toto sousloví používáno od 90. let 20. století jako ustálený termín označující úředně uzavřený svazek dvou spoleživých osob stejného pohlaví. Od roku 2006, kdy vstoupil v účinnost zákon o registrovaném partnerství, se pak tento pojem oficiálně stal (legislativním) označením pro veřejnoprávně institucionalizovaný svazek dvojic stejného pohlaví.²²⁶

Registrované partnerství je komplexně upraveno ve zmíněném a stejnojmenném zákoně o registrovaném partnerství, odkud je dále v nejrůznějších podobách (viz dále) přejímán do dalších souvisejících zákonů. Na pomyslné škále, jdoucí od nesezdaného soužití k manželství, je registrované partnerství v podstatě kompromisem mezi nesezdaným soužitím a manželstvím s tím, že se více blíží druhé ze zmíněných forem „partnerského“ soužití, kterému se v mnoha svých (vnějších) aspektech velmi podobá. Systematicky by problematiku registrovaného partnerství, resp. zákon o registrovaném partnerství bylo možné podřadit pod rodinné právo, ačkoliv dřívější právní úprava rodinného práva v podobě zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů neobsahovala ustanovení upravující

²²⁶ Registrované partnerství. *Wikipedie* [online]. Poslední aktualizace 15. 7. 2014 [cit. 20. 7. 2014]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Registrovan%C3%A9_partnerstv%C3%AD>.

vztah těchto dvou právních předpisů na rozdíl od stávající právní úpravy obsažené v ustanovení § 655 až 975 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též „NOZ“), která ve svém ustanovení § 3020 stanovuje, že pouze ustanovení části první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů (rodinné právo je v NOZ obsaženo v jeho části druhé). Ačkoliv se registrované partnerství zdánlivě velmi podobá manželství, jedná se o dva rozdílné instituty, které, jak bylo již při samotném zdlouhavém procesu přijímání zákona o registrovaném partnerství zdůrazněno, je nutné nezaměňovat. Uvedené vyplývá i ze zcela odlišného významu existence těchto institutů, kdy hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc, kdežto hlavním účelem registrovaného partnerství (byť tento není v zákoně o registrovaném partnerství explicitně uveden) je právní úprava majetkoprávních vztahů registrovaných párů.²²⁷

8.2 *Zákon o registrovaném partnerství*

Zákon o registrovaném partnerství lze rozdělit na dvě části, první, která je věnovaná úpravě registrovaného partnerství, a druhou upravující změny souvisejících zákonů, k nimž došlo v souvislosti s přijetím tohoto zákona. Hned v úvodním ustanovení § 1 zákona o registrovaném partnerství je obsažena definice, která o registrovaném partnerství hovoří jako o trvalém společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným tímto zákonem (obdobně jako manželství, srov. ustanovení § 665 NOZ, avšak bez vymezení hlavního účelu registrovaného partnerství). Základním atributem partnerství se tak stává především trvalost společenství a zákonem stanoví způsob jeho vzniku. Partnerem se přitom rozumí osoba, která uzavřela registrované partnerství. I přes tuto definici však pojem partner (ve spojení s registrovaným partnerstvím) nebyl shodně přejat do všech dotčených právních předpisů, například v zákoně č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, se vyskytuje označení „registrovaný partner“ nikoliv „partner“, v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, se zase sice vyskytuje správné označení

²²⁷ Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 21. 7. 2014]; Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 12. 2014].

„partner“ (srov. ustanovení § 125 tohoto zákona), avšak bez příslušného odkazu na zákon o registrovaném partnerství.²²⁸

Obdobně jako v případě manželství (srov. ustanovení § 656 a násl. NOZ) registrované partnerství vzniká za splnění kogentně daných podmínek projevem vůle dvou osob stejného pohlaví činěným formou souhlasného svobodného a úplného prohlášení těchto osob o tom, že spolu vstupují do partnerství, přičemž prohlášení se činí osobně před matričním úřadem. Je tedy vyloučena církevní forma registrace. Na rozdíl od manželství však zde výslovně není vyžadována slavnostní a dokonce ani veřejná forma „registračního“ procesu ani přítomnost dvou svědků, čímž dle mého názoru zákonodárce jednoznačně vyjadřuje svůj postoj k registrovanému partnerství a jeho vztahu k manželství, kdy jej svou neformálností až nápadně se podobající běžnému kontraktu podřazuje pod manželství. V komparaci s manželstvím právní úprava registrovaného partnerství zdůrazňuje, že jednou z kogentních podmínek vstupu do partnerství je, aby alespoň jedna z osob vstupujících do partnerství byla státním občanem České republiky, obdobně též v této souvislosti vylučuje, aby prohlášení bylo učiněno v zahraničí či před diplomatickou misí nebo konzulárním úřadem České republiky. Do partnerství dále nemohou vstoupit osoby navzájem příbuzné v linii přímé a sourozenci, tedy ve srovnání s právní úpravou zákonných překážek manželství obsaženou v ustanovení § 675 a § 676 NOZ užší okruh osob. Manželství nemůže uzavřít nezletilý, který není plně svéprávný, ve výjimečných případech však soud může povolit uzavřít manželství i nezletilému, který není plně svéprávný a dovršil šestnácti let věku, jsou-li pro to důležité důvody. V případě registrovaného partnerství mimo jiné platí, že do něj nemůže vstoupit osoba, která nedosáhla věku 18 let a má omezenou svéprávnost, a to bez další možnosti případného zmírnění zejména první z uvedených podmínek. Obdobně jako manželství však zákon počítá s podmínkou, že osoba již dříve neuzavřela manželství či již dříve nevstoupila do partnerství anebo do jiného obdobného svazku osob stejného pohlaví v zahraničí a toto její manželství či partnerství nebo jiný obdobný svazek netrvá. I přes jisté snahy v homosexuální komunitě s registrací do partnerství jeden z partnerů automaticky nepřebírá společné příjmení druhého z partnerů, tj. v zákoně o registrovaném partnerství

²²⁸ Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 21. 7. 2014]; zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 21. 7. 2014]; Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 7. 2014]; Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 12. 2014].

chybí právní úprava společného příjmení. Partneři, kteří v souvislosti s registrací chtějí mít stejné příjmení, jsou tak nuceni tohoto dosáhnout s pomocí zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.²²⁹

Právní úprava manželství rozlišuje tzv. zdánlivé manželství, tj. stav, kdy manželství (uzavřené ve formě občanského sňatku) nevznikne, neboť alespoň u jedné z osoby, které hodlaly uzavřít manželství, nebyly v projevu vůle o vstupu do manželství nebo ve sňatečném obřadu nebo v souvislosti s ním splněny takové náležitosti, na jejichž splnění je k tomu, aby manželství vzniklo, nutno bezvýhradně trvat, které soud může určit i bez návrhu; a dále tzv. neplatné manželství, k jehož uzavření došlo, přestože tomu bránila zákonná překážka, a které se stává neplatné až tehdy, když jej za neplatné prohlásí soud, a to zpravidla k návrhu, a to každého, kdo na tom má právní zájem, ledaže manželství bránila překážka omezené svéprávnosti. Právní úprava registrovaného partnerství oproti tomu počítá se situacemi, že partnerství nevznikne nebo je neplatné, které v podstatě vyvozuje z obecné právní úpravy právního jednání. Partnerství nevznikne, jestliže prohlášení trpělo podstatnou vadou spočívající zejména v nedostatku svobodného a úplného projevu vůle, nebo pokud bylo prohlášení učiněno v omylu týkajícím se právního úkonu vzniku partnerství. Partnerství nevznikne též tehdy, jestliže ani jedna z osob, které prohlášení učinily, nebyla v té době občanem nebo pokud bylo partnerství uzavřeno na základě nepravdivých údajů, které některá z osob vstupujících do partnerství úmyslně uvedla v dokladech požadovaných k prohlášení. O neexistenci partnerství lze tedy hovořit v případě tzv. podstatných vad. Neplatnost partnerství pak soud prohlásí v případě, že toto vzniklo i přes to, že vstupu do partnerství bránil zákonný zákaz, a to na návrh toho, kdo na věci prokáže právní zájem, event. i značně zmatečně bez návrhu. O partnerství, které bylo prohlášené za neplatné, se přitom má za to, že nevzniklo. Již na první pohled je tedy zřejmé, že právní úprava registrovaného partnerství je oproti právní úpravě manželství značně okleštěná, event. dokonce ne tak propracovaná. Nejinak je tomu i v případě oblasti práv a povinností registrovaných partnerů, tedy oblasti, která byla, je a beze sporu i bude předmětem mnoha nejen akademických debat.²³⁰

²²⁹ Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 21. 7. 2014]; Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 12. 2014].

²³⁰ Tamtéž.

Podle zákona o registrovaném partnerství mají partneři v partnerství stejné povinnosti a stejná práva, v případě manželství se hovoří nikoliv o stejných nýbrž rovných právech a povinnostech, v čemž zlí jazykovědci mohou vnímat jisté drobné interpretační rozdíly, a to zejména s ohledem na skutečnost, že tímto bližší specifikace těchto stejných „partnerských“ práv a povinností končí. V předmětném zákoně se tak na rozdíl od úpravy manželských práv a povinností nehovoří nic o tom, že by si partneři například byli navzájem povinni úctou či byli povinni žít spolu, byli povinni si být věrni apod., jako je tomu v ustanovení § 687 NOZ. O záležitostech partnerského soužití²³¹ rozhodují oba partneři společně, obdobně jako manželé; nedohodnou-li se v podstatných věcech, rozhodne na návrh některého z nich soud. Na rozdíl od právní úpravy manželství v případě registrovaného partnerství není rozlišováno rozhodování o nemajetkových a majetkových záležitostech rodiny a samotné obstarávání záležitostí rodiny, nýbrž pouze rozhodování o záležitostech partnerského soužití obecně. Zákon výslovně nezakotvuje možnost nahrazení souhlasu jednoho z partnerů rozhodnutím soudu, jako tak činí v případě manželství. Stanovuje však oprávnění partnera zastupovat druhého partnera v jeho běžných záležitostech, zejména přijímat za něho běžná plnění s tím, že jednání jednoho z partnerů při obstarávání běžných záležitostí partnerství (ex lege) zavazuje oba partnery společně a nerozdílně, tj. jako solidární dlužníky ve smyslu ustanovení § 1872 a násl. NOZ, což platí i pro závazky vzniklé v době trvání partnerství, a to i v případě, že partnerství následně bylo prohlášeno za neplatné či zaniklo, s výjimkou situací, kdy třetí osobě bylo známo, že druhý partner účinky takového jednání proti ní výslovně vyloučil. Uvedené lze kvitovat s povděkem, neboť úpravou možnosti vzájemného zastupování partnerů byl naplněn jeden ze základních cílů zastánců prosazujících zrovnoprávnění homosexuálního soužití.²³²

Předmětný zákon ve srovnání s NOZ nezná společnou rodinnou, resp. partnerskou, domácnost a pochopitelně ani institut obvyklého vybavení této domácnosti. Výslovně tedy nezakotvuje povinnost partnerů pečovat o ni či spolu vůbec ve společné domácnosti žít. Zákon rovněž neupravuje existenci obdoby společného jmění manželů, tj. společné jmění partnerů, které tak mezi partnery nevzniká. Osoby chtějící vstoupit do partnerství tedy nemusí uzavírat „předregistrační smlouvu“, kterou by si upravily své vzájemné a společné majetkové

²³¹ Zákon o registrovaném partnerství v tomto případě používá spojení „záležitosti partnerského soužití“ na rozdíl od NOZ, který ve vztahu k manželství hovoří o záležitostech rodiny. I toto dokládá rozdílný postoj zákonodárců k těmto institutům.

²³² Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 21. 7. 2014].

poměry. Majetek po registraci nabývají do individuálního event. podílového spoluvlastnictví podle ustanovení § 1115 NOZ, což v praxi může přinášet značné obtíže zejména v případě, že se partneři „rozcházejí“ a nejsou s to se dohodnout na rozdělení především movitého majetku, u kterého nemusí být na první pohled patrné, zda náleží do podílového spoluvlastnictví partnerů či individuálního vlastnictví jednoho z nich. Fikce vypořádání, jako u společného jmění manželů, je na tomto místě vyloučena. Nejinak je tomu i v případě „společného“ nájmu, který mezi partnery rovněž nevzniká.²³³

Ve srovnání s jinými částmi zákona o registrovaném partnerství je poměrně velká část věnovaná rovněž velmi diskutované otázce výživného mezi partnery. Zákon rozlišuje výživné po dobu trvání partnerského soužití a vyživovací povinnost po zrušení partnerského soužití. Po dobu trvání partnerského soužití partneři mají vzájemnou vyživovací povinnost, jako je tomu mezi manžely. I v tomto případě by tato vyživovací povinnost předcházela vyživovací povinnosti dětí, tzn., že v prvé řadě je partnerovi povinen výživné poskytovat druhý partner a teprve poté, když tak partner nečiní, nastupuje vyživovací povinnost dětí, pokud vůbec v dané situaci připadá v úvahu. Pokud by jeden z partnerů tuto povinnost dobrovolně neplnil, na návrh některého z nich určí soud její rozsah tak, aby hmotná a kulturní úroveň obou partnerů byla zásadně stejná. Při stanovování rozsahu vyživovací povinnosti se rovněž přihlédne k péči (a zde se poprvé setkáváme s tímto pojmem) o společnou domácnost. Kromě vyživovací povinnosti po dobu trvání partnerského soužití zákon upravuje i vyživovací povinnost po zrušení partnerského soužití, tedy tzv. sankční vyživovací povinnost pro případ, že by partnerské soužití bylo zrušeno. Za takové situace může nyní již bývalý partner, který není schopen se sám živit, žádat od bývalého partnera, aby mu přispíval na přiměřenou výživu podle svých schopností, možností a majetkových poměrů, přičemž opětovně platí, že nedohodnou-li se, rozhodne o výživném na návrh některého z nich soud. Bývalý partner, který se na trvalém rozvratu společného vztahu nepodílel a jemuž zrušením partnerského vztahu byla způsobena vážná újma, může – zvýhodněně oproti druhému partnerovi – soud žádat o přiznání výživného až na dobu tří let od zrušení partnerského soužití, a to ve stejném rozsahu, v jakém by vyživovací povinnost vznikla v případě, že by partnerské soužití nebylo zrušeno. V této souvislosti se nabízí otázka, za jaké situace lze partnerství považovat za trvale rozvrácené, když k jeho zrušení soudem paradoxně postačuje

²³³ Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 21. 7. 2014]; Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 12. 2014].

„pouhá“ skutečnost, že partnerský vztah fakticky netrvá. Je z tohoto možné vyvozovat, že trvalý rozvrat, ať už si pod tímto představíme cokoliv, svou podstatou odpovídá faktickému zániku vztahu a naopak? V manželství, kde se u jeho zániku rozvodem rovněž hovoří o mimo jiném trvalém a dále hlubokém a nenapravitelném rozvratu soužití manželů, jehož obnovení nelze očekávat, by spojení „trvalý rozvrat“ nečinil interpretační podmínky. Vzhledem však k tomu, že zákonodárce dal jasně najevo svůj postoj k registrovanému partnerství, které tak na pomyslné stupnici stojí pod úrovní manželství, lze jen stěží předpokládat, že by pro zánik registrovaného partnerství stanovil stejně závažný důvod jako pro zánik manželství, analogie, resp. inspirace s manželstvím je tedy spíše vyloučena. Závěr, že trvalý rozvrat odpovídá faktickému zániku vztahu (a naopak) tedy není vyloučen. Partnerství, kromě toho, že zaniká smrtí jednoho z partnerů nebo prohlášením jednoho z partnerů za mrtvého, může zaniknout i zrušením rozhodnutí soudu, které soud vydává na návrh jednoho z partnerů, prokáže-li právě, že vztah již fakticky netrvá, anebo i bez tohoto prokázání, pokud se k návrhu připojí i druhý partner. Zde je potřeba uvést, že v předchozích neúspěšných, tj. neschválených, návrzích zákona o registrovaném partnerství byla připuštěna možnost, aby partnerství zaniklo konsenzuálně, tj. dohodou partnerů. Tato zjednodušená forma zrušení partnerského „svazku“ by však v podstatě podpořila názor, že partnerství má jen velmi daleko k manželství, neboť ani v případě manželství za situace, kdy se manželé na rozvodu dohodnou, nepřipouští stávající platná a účinná právní úprava zjednodušený rozvod dohodou manželů. Pro úplnost je nutné dodat, že k zániku partnerství dochází bez toho, aniž by se jako v případě rozvodu manželství zkoumal zájem nezletilého dítěte partnerů, resp. jednoho z partnerů, které nenabylo plné svéprávnosti, či zájem partnera, který se na „rozvratu“, resp. faktickém zániku partnerství například porušením svých partnerských povinností převážně nepodílel apod.²³⁴

8.3 Otázky neupravené v zákoně o registrovaném partnerství

Zákon o registrovaném partnerství není předpisem, obsahujícím kompletní právní úpravu dané problematiky. Celá řada otázek v tomto zákoně absentuje, a to především z důvodu, že se jedná o otázky, které jsou dostatečně samostatně upraveny v jiných právních předpisech. Jedná se hlavně o otázku dědění, právo na ochranu osobnosti, právo na informace o zdravotním stavu partnera či institut osoby blízké.

²³⁴ Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 21. 7. 2014]; Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 12. 2014].

Absolutního zrovnoprávnění dosáhly registrované osoby v oblasti dědění, když z ustanovení § 473 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., ve znění účinném do 31. 12. 2013, jednoznačně a výslovně vyplývalo, že partner, stejně jako manžel, dědí v první skupině. Vzhledem k tomu, že ustanovení § 3020 NOZ stanoví, že ustanovení mimo jiné části třetí, pod kterou spadá i otázka dědění, platí obdobně pro registrované partnerství, lze opětovně vyvozovat, že registrovaný partner i nadále zůstává v první dědické skupině pro případ dědění ze zákona.²³⁵

Registrovaný partner je podle ustanovení § 22 odst. 1 NOZ osobou blízkou²³⁶, z čehož pro něj vyplývají další oprávnění například v souvislosti s uplatňováním práva na ochranu osobnosti. Podle ustanovení § 82 odst. 2 NOZ se tak registrovaný partner jako osoba blízká může po smrti svého „druha“ domáhat ochrany jeho osobnosti. Má rovněž právo ve smyslu ustanovení § 92 odst. 2 ve spojení s ustanovením § 3020 NOZ požadovat vydání lidských ostatků jeho zemřelého registrovaného partnera, pokud tyto nejsou uloženy na veřejném pohřebišti a nebyla-li před smrtí partnera pro tento účel určena jiná osoba. Obdobně může udělit souhlas k zásahu do integrity registrovaného partnera podle ustanovení § 98 odst. 1 NOZ apod. Uvedené však platí pouze v případě, že mezi homosexuálními osobami došlo k registraci, jinak by partner byl pokládán za osobu blízkou pouze tehdy, pokud by újmu, kterou by utrpěl, druhý partner důvodně pociťoval jako újmu vlastní. Registrovaný partner má právo na informace o zdravotním stavu svého partnera pacienta za předpokladu, že si tento nezvolil jinou osobu ve smyslu ustanovení § 33 odst. 1 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů, stejně tak může vyslovit souhlas s poskytováním zdravotních služeb jeho partneru – pacientovi, pokud tento s ohledem na svůj zdravotní stav není schopen souhlas vyslovit a nejde-li o zdravotní služby, které lze poskytnout bez souhlasu.²³⁷

²³⁵ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 25. 7. 2014].

²³⁶ Pro úplnost je nutné uvést, že za osobu blízkou je registrovaný partner považován například i v trestním právo a v daňovém řízení.

²³⁷ Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 26. 7. 2014]; Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 12. 2014].

8.4 *Zákon o registrovaném partnerství vs. nový občanský zákoník*

Do 1. 1. 2014, kdy vstoupil v účinnost NOZ, zákon o registrovaném partnerství ve své pomyslné „první“ části obsahoval též ustanovení o procesu registrace partnerství, o dokladech potřebných k této registraci, knize registrovaných partnerství apod. Po vstupu NOZ v účinnost již tato ustanovení nejsou v zákoně o registrovaném partnerství obsažena, i nadále však zákon obsahuje svou pomyslnou druhou část věnovanou změnám souvisejících právních předpisů, z níž je jasně zřetelné, že zrušení těchto ustanovení se promítlo do souvisejících právních předpisů, zejména do zmiňovaného NOZ, zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a do zákona č. 292/2013, o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a dále též do zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Shora uvedené změny však nemusely být jedinými, které v souvislosti s účinností NOZ mohly právní úpravu registrovaného partnerství postihnout. Pro úplnost je nutné říci, že původní návrh nového občanského zákoníku (NOZ), který byl v roce 2008 předložen k připomínkovému řízení, původně ve své části druhé upravující rodinné právo obsahoval i hlavu IV., nazvanou „zapsané partnerství“. Do zmiňované hlavy byl z části převzat a zčásti zmodernizován institut registrovaného partnerství upravený v zákoně o registrovaném partnerství s tím, že v souvislosti s účinností nového občanského zákoníku by tato část nahradila původní v samostatném právním předpisu obsaženou právní úpravu. Jak však nyní víme, uvedené se nestalo skutečností, což v některých kruzích není považováno za správné.²³⁸

Se zařazením institutu registrovaného, resp. zapsaného partnerství do nového občanského zákoníku jeho autoři počítali přinejmenším do roku 2001. Vycházeli z úvahy, že je-li účelem rekodifikace občanského práva vytvoření obecného kodexu soukromého práva, je nesystémové ponechat mimo tento kodex institut registrovaného/zapsaného partnerství, který nepochybně má soukromoprávní povahu.²³⁹ „I když zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a změně některých souvisejících zákonů, nabídl homosexuálně

²³⁸ Stanovisko Pracovní skupiny pro otázky sexuálních menšin k vypuštění institutu zapsaného partnerství z připravovaného návrhu občanského zákoníku. *Vláda České republiky* [online]. 2009 [cit. 26. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/sexualni-mensiny/Stanolisko-k-vypusteni-zapsaneho-partnerstvi.pdf>>.

²³⁹ Tamtéž.

orientovaným občanům ČR určitou institucionalizaci jejich vztahů, stále nelze říct, že by bylo vytvořeno takové právní prostředí, jaké je v intencích Protokolu č. 12 – dodatku k Evropské úmluvě o lidských právech, kde se výslovně zakazuje (kromě jiného) diskriminace osob z důvodů pohlaví (*Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, ETS no. 177*)“.²⁴⁰ Účelem adekvátní statusové úpravy vztahů dvou osob téhož pohlaví je dosáhnout stavu, kdy stát, o jehož právní úpravu se v daném případě jedná, bude ke všem svým státním občanům přistupovat stejně a dá každému z nich možnost prožít svůj život ve zvolené a současně právně chráněné formě vztahu. Ve vztahu k homosexuálům to znamená vytvořit takové právní prostředí, které bude akceptovat jejich statusové postavení minimálně stejně, jako tomu činí ve vztahu k heterosexuálům. Nejde přitom o vylepšování postavení či o přiznávání zvláštních výhod homosexuálním osobám, nýbrž o přiznání stejných výhod, zejména pokud jde o některé aspekty statusové a majetkové roviny. Zákon o registrovaném partnerství byl v této souvislosti první vlaštovkou svého druhu, jako takový však nebyl dokonalý. Pokud by tedy došlo k rekodifikaci soukromého práva, mělo by zákonitě dojít i k rekodifikaci tohoto zákona, a to tak, že v něm obsažená právní úprava by s příslušnými změnami byla zařazena do (tehdy ještě jen připravovaného) nového občanského zákoníku jakožto kodexu upravujícího veškeré statusové právo. Zastánci zařazení právní úpravy registrovaného partnerství do nového občanského zákoníku v této souvislosti rovněž upozorňovali, že případné vyloučení zapsaného partnerství z návrhu nového občanského zákoníku by bylo v rozporu s ustanovením § 9 odst. 1 NOZ, dle kterého občanský zákoník upravuje osobní stav osob (tedy statusové věci), neboť po vyčlenění statusové otázky osob stejného pohlaví do samostatného zákona tak NOZ činí pouze částečně a neúplně a v konečném důsledku nejen v kolizi se shora citovaným ustanovením, ale i celkovým záměrem nového kodexu. Nový občanský zákoník byl připravován několik let s cílem vytvořit takový zákoník, který by byl – obdobně jako jeho předchůdce – schopen přetrvat několik desítek let bez potřeby větších novelizací (což se, alespoň podle stávajícího vývoje, zřejmě nepodaří). Měl tedy být kodexem moderním, odrážejícím stávající trendy, nikoliv zpátečnickým a neúplným. Nehledě na to, že institut registrovaného/zapsaného partnerství je nepochybně svázán s celou řadou dalších institutů občanského práva, jako například

²⁴⁰ Stanovisko Pracovní skupiny pro otázky sexuálních menšin k vypuštění institutu zapsaného partnerství z připravovaného návrhu občanského zákoníku. *Vláda České republiky* [online]. 2009 [cit. 26. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/assets/ppov/rp/vybory/sexualni-mensiny/Stanolisko-k-vypusteni-zapsaneho-partnerstvi.pdf>>.

s nájmem, otázkou bydlení, ochranou osobnosti, děděním apod., jeho vyčlenění tak do budoucna může působit zbytečné legislativně technické problémy.²⁴¹

Zastánci nezařazení registrovaného/zapsaného partnerství do nového občanského zákoníku v této souvislosti naopak uváděli, že zařazením registrovaného/zapsaného partnerství s manželstvím jak do ustanovení rodinného práva, tak do společných ustanovení občanského zákoníku by došlo k jeho srovnání s manželstvím, což nelze považovat za akceptovatelné. Ministerstvo vnitra v této souvislosti dokonce uvedlo, že navrhovaná právní úprava zapsaného partnerství je na rozdíl od stávajícího stavu *de lege lata* bez jakéhokoli odůvodnění takto zásadní změny statutu tohoto právního institutu navržena jako pohoršující karikatura manželství. Na rozdíl od zákona o registrovaném partnerství, který výslovně vypočítává práva a povinnosti registrovaných partnerů, návrh v této souvislosti přímo odkazuje na ustanovení o právech a povinnostech manželů, což z pohledu zastánců striktního rozlišování registrovaného partnerství od manželství je naprosto nemyslitelné. S ohledem na odlišnou funkci manželství a s tím související pochopitelný širší rozsah příslušných (manželských) práv a povinností tak totiž došlo k rozšíření i práv registrovaných/zapsaných partnerů například o společné jmění (partnerů) či v oblasti společného (partnerského) bydlení, tj. i ke zlepšení, podle některých (nežádoucího) zlepšení právního postavení partnerů. Osobně s uvedenou argumentací souhlasím jen částečně. Jsem toho názoru, že pokud mělo dojít k úplné rekonstrukci (mimo jiné) statusového práva, nevidím důvod pro to, aby z této měla být vyjmuta i otázka registrovaného partnerství. Neztotožňuji se tedy s názorem ministerstva vnitra, že by institut registrovaného partnerství byl v rozporu s celkovou koncepcí nového občanského zákoníku. S odstupem času od přijetí, resp. od vstupu nového občanského zákoníku do účinnosti však považuji nezařazení právní úpravy registrovaného partnerství do tohoto kodexu za výhodnější, neboť zůstává stranou tohoto rozporuplného předpisu, jenž podle všeho směřuje obdobným směrem jako jeho předchůdce, tj. směrem k tzv. překotným novelám. Za dostačující a úplný nepovažuji argument, podle kterého je neakceptovatelné, aby registrované partnerství bylo postaveno na roveň s manželstvím, neboť se jedná o klasický argument odpůrců pro-homosexuální právní úpravy (analogie s názory odpůrců při přijímání zákona o registrovaném partnerství, stejně jako s názory ozývajícími se při přijímání každé radikálnější novely, viz níže otázka osvojení dítěte

²⁴¹ Stanovisko Pracovní skupiny pro otázky sexuálních menšin k vypuštění institutu zapsaného partnerství z připravovaného návrhu občanského zákoníku. *Vláda České republiky* [online]. 2009 [cit. 26. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/assets/ppov/rp/vybory/sexualni-mensiny/Stnovisko-k-vypusteni-zapsaneho-partnerstvi.pdf>>.

partnerem). Právní úprava registrovaného partnerství v zásadě vždy bude mít více odpůrců než příznivců, což je s ohledem na její specifickou povahu pochopitelné. Není to však pádný důvod pro její naprosté odmítnutí či cílenou diskriminaci. V Nizozemsku, v Belgii, na Islandu, stejně jako i v dalších zemích mohou registrovaní partneři vstoupit do svazku manželského, stejného do jakého vstupují heterosexuální páry. Například v Belgii, v Dánsku či ve Finsku je přípustné osvojení dítěte partnera a dokonce i asistovaná reprodukce. K postupnému zrovnoprávňování bezesporu dochází i v jiných v tomto směru vyspělejších a liberálnějších zemích. Podle Mezinárodní organizace leseb, gayů, bisexuálů a transexuálů (*International lesbian, gay, bisexual, trans and intersex association*, zkráceně „ILGA“) v roce 2012 Česká republika společně s Dánskem, Irskem, Slovenskem a Slovinskem získala potenciálních 9 z 30 možných bodů v posuzování otázky porušování lidských práv a zajišťování rovného přístupu ve vztahu k homosexuální minoritě. Nejvíce bodů, celkem 21, získala Velká Británie. Prostor k dalšímu zrovnoprávňování zde tedy bezesporu je. Souhlasím však s tím, že ještě před tím je třeba se ptát, kde je či kde by pak byla hranice mezi registrovaným partnerstvím a manželstvím? Včleněním úpravy registrovaného partnerství do občanského zákoníku v podobě, v jaké se tak mělo, resp. mohlo stát, by totiž nepochybně minimálně v určité míře došlo k částečnému zrovnoprávnění registrovaného partnerství s manželstvím. Domnívám se přitom, že to, co by registrované partnerství od manželství mělo odlišovat, by nemělo mít podobu například společného jmění manželů, neboť ať chceme, či nikoliv, jistou paralelu a podobnost mezi registrovaným partnerstvím a manželstvím zapřít nemůžeme, minimálně v majetkoprávních otázkách, a tvářit se, že tomu tak není či tvrdit opak, vzhledem ke stávajícímu vývoji a zvyšující se „popularitě“ homosexuality, považuji za projev zpátečnictví. Registrované partnerství se pravděpodobně vždy, resp. ještě nějakou dobu bude od manželství lišit ve svém účelu definovaném přirozenou biologickou neschopností stejnopohlavních párů zplodit své skutečně vlastní společné dítě (bez zásahu medicíny a využití náhradní matky/otce). Právě to je třeba zdůrazňovat a v tomto spatřovat hranici mezi registrovaným partnerstvím a manželstvím, nikoliv v otázkách vymezení vzájemných práv a povinností, včetně těch majetkoprávních, k jejichž vyrovnání by dle mého názoru mělo dojít, neboť zde chybí pádný argument pro to, proč by tomu tak být nemělo.²⁴²

²⁴² Stanovisko Pracovní skupiny pro otázky sexuálních menšin k vypuštění institutu zapsaného partnerství z připravovaného návrhu občanského zákoníku. *Vláda České republiky* [online]. 2009 [cit. 26. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/assets/ppov/rp/vybory/sexualni-mensiny/Stanolisko-k-vypusteni-zapsaneho-partnerstvi.pdf>>; Rainbow Europe Map and Index, May 2012. *ILGA* [online]. 2012 [cit. 26. 7. 2014]. Dostupné

8.5 *Zhodnocení aktuální právní úpravy registrovaného partnerství*

Domnívám se, že zákon o registrovaném partnerství registrovaným partnerům ve srovnání s příslušnou právní úpravou manželství garantuje jen velmi omezená práva, čímž dává jednoznačně najevo, že registrované partnerství není obdobou manželství. Jedná se o pouhý kontrakt legalizovaný z dobré vůle zákonodárců tak, aby nikoho příliš neobtěžoval a nepopouzel. V zásadě tedy až na výjimky (výživné, dědictví) nepřináší nic výjimečného či neočekávaného. Přestože byl vytvořen mimo jiné s cílem zrovnoprávnit a právně aprobovat homosexuální soužití s heterosexuálním (alespoň částečně) a poskytnout tak homosexuálním párům alespoň zdánlivou jistotu a antidiskriminační prostředí. Paradoxně však tímto neúplným a hybridním vyčleněním vystavil registrované partnery mnohdy ještě větší nejistotě a diskriminaci, než jaké by byli vystaveni v případě, že by registrované partnerství neuzavřeli. Stávající právní úprava není dostačující a hlavně úplná, neboť v praxi může značně zkomplikovat soužití dvou registrovaných osob, a to zejména v případech, kdy se tak říkajíc něco pokazí (jeden z partnerů zemře, partneři se v případě zrušení registrovaného partnerství nedohodnou na následném dělení majetku apod.). V soukromoprávní oblasti tak především postrádám právní úpravu společného nájmu a společného jmění registrovaných partnerů, což může být problematické zejména z pohledu následného porozchodového vyrovnání, kdy bývalí registrovaní partneři nejsou schopni určit, zda (movitá) věc byla nabyta za trvání registrovaného partnerství jen jedním z nich do individuálního vlastnictví, či oběma do podílového spoluvlastnictví, kdy podíly jsou zásadně stejné. Pro případ smrti jednoho z partnerů je rovněž problematická absence vdovského/vdoveckého důchodu ve smyslu zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, na který mají nárok pouze manželé. Za nelogickou dále považuji podmínku, že do partnerství je možné vstoupit jen tehdy, pokud alespoň jedna z osob je státním občanem České republiky. Spíše než na občanství bych vstup do registrovaného partnerství vázala na skutečnost, zda alespoň jeden z partnerů má povolení k trvalému pobytu na území ČR bez ohledu na státní občanství. Uvedené ostatně České republiky vytýkal i Výbor OSN pro odstranění rasové diskriminace ve svém Závěrečném doporučení CERD/C/CZE/CO/7, kde v bodě 18 uvedl, že „některé rozdíly činěné mezi právy českých občanů a cizinců nejsou zcela legitimní (...). Podle zákona o registrovaném partnerství osob stejného pohlaví, které v současné době projednává Parlament, musí být alespoň jeden z dotyčných osob český občan (článek 5).

z: <http://www.ilga-europe.org/home/publications/reports_and_other_materials/rainbow_europe_map_and_index_may_2012>.

Výbor upozorňuje účastnický stát na obecné doporučení č. 30 (2004), které se týká cizinců, a znovu připomíná, že odlišné zacházení na základě občanství je diskriminační, jestliže se toto zacházení neřídí kritérii vycházejícími se smyslu a podstaty Úmluvy a pokud nejsou tato kritéria správně a přiměřeně aplikována“.²⁴³

8.6 Výbor pro sexuální menšiny

V souvislosti s výše uvedeným doporučením Výboru OSN pro odstranění rasové diskriminace považují za vhodné se rovněž zmínit o existenci tzv. Výboru pro sexuální menšiny, jenž navazuje na činnost „Pracovní skupiny pro otázky sexuálních menšin“. Ta vznikla u příležitosti Evropského roku rovných příležitostí pro všechny, jímž byl rok 2007. Pracovní skupina provedla a vypracovala „Analýzu situace gay, lesbické, bisexuální a transgender minority“ (zkráceně jen „GLBT“) v České republice. Analýza, kromě toho, že popisuje někdejší stav GLBT menšiny v České republice, tak současně obsahuje doporučení směřující ke zlepšení jejího postavení. Doporučení se týkají jak v oblasti právní, resp. legislativní (například doporučení ministru kultury podporovat v rámci dotačních programů projekty zaměřené na GLBT menšiny a projekty ke zmírnění homofobních postojů či doporučení ministru práce a sociálních věcí novelizovat zákon o důchodovém pojištění tak, aby partneři a partnerky měli nárok na vdovský/vdovecký důchod po zemřelém partneru či partnerce nebo například doporučení zpracovat metodiku postupu v případech transsexuálních rodičů s cílem zabezpečit respektování nejlepšího zájmu dětí a jejich práva na oba rodiče apod.), tak i oblasti neprávní, resp. nelegislativní (například realizace osvětové činnosti).²⁴⁴

Výbor zdůrazňuje, že se nevěnuje sexualitě, ale právům a postavení zmíněné svébytné menšiny s vlastními kulturními a především sociálními specifiky. *„Sexuální orientace stejně jako genderová identita jsou něco více než pouhé projevy sexuality. Sexuální orientace*

²⁴³ Závěrečná doporučení Výboru pro odstranění rasové diskriminace Česká republika. *Vláda České republiky* [online]. 2007 [cit. 26. 7. 2014]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/rp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/CERD-Zaverecna_doporuceni_cz.pdf>.

²⁴⁴ Výbor pro sexuální menšiny. *Vláda České republiky* [online]. © 2009-2014 [cit. 2. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rp/sexualni-mensiny/pracovni-skupina-pro-otazky-sexualnich-mensin-24225/>>; Programové prohlášení Výboru pro sexuální menšiny. *Vláda České republiky* [online]. 3. 11. 2009 [cit. 2. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/rp/vybory/sexualni-mensiny/ze-zasedani-vyboru-programove-prohlaseeni-vyboru-pro-sexualni-mensiny-66800/>>; STEHLÍKOVÁ, D. et al. Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR. In: *Vláda České republiky* [online]. duben – říjen 2007 [cit. 26. 7. 2014]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/rp/vybory/sexualni-mensiny/ANALYZA_final.pdf>.

*nezasahuje do vlastního sebepojetí jednotlivce, jeho mezilidských vztahů a otevírá možnosti příslušnosti k určité komunitě. Sexuální orientace a genderová identita tak vstupují mnohem hlouběji do identity a sociálního života jedince než pouhé odlišnosti v sexuálních preferencích“.*²⁴⁵ Cílem Výboru je působit osvětově proti diskriminaci GLBT minority pokud možno ve všech oblastech života, především pak na pracovním trhu, v sociálních službách, školství, zdravotnictví a v oblasti rodinného života. Výbor taktéž monitoruje extrémistické aktivity zaměřené proti GLBT menšinám představující vážnou hrozbu nejen pro zmíněnou menšinu, ale i pro celou demokratickou společnost. Předsedou tohoto výboru je Zdeněk Sloboda, členy výboru jsou aktivisté z nevládních neziskových organizací zaměřených na GLBT minoritu a zástupci státní správy. Výbor tak reprezentuje pestrou občanskou společnost a různé proudy GLBT menšiny a kromě toho představuje platformu pro komunikaci a spolupráci vlády s občanskou společností.²⁴⁶

²⁴⁵ Programové prohlášení Výboru pro sexuální menšiny. *Vláda České republiky* [online]. 3. 11. 2009 [cit. 2. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/rp/vybory/sexualni-mensiny/ze-zasedani-vyboru/programove-prohlaseni-vyboru-pro-sexualni-mensiny-66800/>>.

²⁴⁶ Výbor pro sexuální menšiny. *Vláda České republiky* [online]. © 2009-2014 [cit. 2. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rp/sexualni-mensiny/pracovni-skupina-pro-otazky-sexualnich-mensin-24225/>>; Programové prohlášení Výboru pro sexuální menšiny. *Vláda České republiky* [online]. 3. 11. 2009 [cit. 2. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/rp/vybory/sexualni-mensiny/ze-zasedani-vyboru/programove-prohlaseni-vyboru-pro-sexualni-mensiny-66800/>>.

9 Právní úprava de lege ferenda

Právní úprava vztahů mezi osobami téhož pohlaví na území České republiky prošla značným vývojem, jehož vyústěním se stal zákon o registrovaném partnerství, jakožto reakce na potřebu poskytnout osobám s homosexuální orientací obdobnou zákonnou možnost legalizovat své partnerské vztahy a vyřešit (alespoň do jisté míry) své vzájemné osobní, majetkové a další poměry, jako tuto mají osoby heterosexuální orientace. Česká republika přijala zákon o registrovaném partnerství jako v pořadí třináctá evropská země v roce 2006. Uvědomíme-li si, po jakých peripetiích k přijetí zákona o registrovaném partnerství došlo, lze uvedené pomyslné třinácté pořadí vlastně považovat za úspěch. Před Českou republikou k přijetí právní úpravy registrovaného partnerství došlo v Dánsku v roce 1989, v Norsku v roce 1993, ve Švédsku v roce 1995, na Islandu v roce 1996, v Nizozemsku v roce 1998, v Belgii v roce 2000, v Německu v roce 2001, ve Finsku v roce 2002, v Lucembursku v roce 2004, v Andoře a ve Velké Británii v roce 2005. V témže roce, v jakém Česká republika přijala právní úpravu registrovaného partnerství, tak učinilo i Slovinsko. V současnosti zná právní úpravu registrovaného partnerství (označení se stát od státu může různit a různí) i Švýcarsko, Maďarsko, Rakousko, Irsko, Lichtenštejnsko, Malta, Chorvatsko a od roku 2016 zřejmě i Estonsko. V Nizozemsku od 1. dubna roku 2001 jako ve vůbec první evropské zemi homosexuální páry dokonce mohou uzavírat manželství obdobně jako heterosexuálové. Po Nizozemsku možnost uzavřít homosexuální manželství zavedly i další země jako například Belgie, Španělsko, Norsko, Švédsko, Portugalsko, Island, Dánsko, Francie a část Velké Británie. Do budoucna se předpokládá přijetí obdobné právní úpravy i v Lucembursku a ve Finsku. I přes tento velmi liberální a vstřícný krok však nadále existují legislativy, v nichž bychom úpravu registrovaného partnerství hledaly jen marně. Jedná se především o státy bývalého sovětského svazu.²⁴⁷

Do přijetí zákona o registrovaném partnerství byly homosexuální osoby vystaveny specifické (faktické i právní) diskriminaci z důvodu jejich odlišné sexuální orientace, když jim byl odepírán legálně aprobovaný statusový svazek. Zákon byl a dodnes je výsledkem velkých kompromisů. Ve své původní a částečně i v aktuální podobě tak spíše než aby homosexuálním (registrovaným) párům přinášel rozsáhlá práva, má význam v rovině symbolické, když obecně akceptuje skutečnost, že homosexuální svazky mají či by alespoň

²⁴⁷ ILGA [online]. ILGA © 2013 [cit. 1. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://ilga.org/>>.

mít měly stejnou hodnotu a plní v životě obdobné funkce jako svazky heterosexuálních párů a potřebují tak ze strany státu jistou ochranu. Zákon, resp. aktuální právní úprava, i nadále prosazuje tzv. klasický model rodiny, tzn., že vychází z premisy, že rodinu v pravém slova smyslu tvoří heterosexuální pár, tj. muž a žena (nikoliv tedy žena a žena či muž a muž), kteří (v ideálním případě) vychovávají děti. Přestože lze již stávající právní stav svým způsobem považovat za úspěch, nelze usnout na vavřínech a spokojit se závěrem, že tento je dostačující stejně jako příslušná právní úprava, neboť není bezchybná, a to nejen z pohledu níže naznačené otázky případného rodičovství registrovaných párů, jež z pohledu případných návrhů *de lege ferenda* považuji za otázku nejaktuálnější a současně nejrozporuplnější. Jak již bylo naznačeno výše, jedná se o problematiku natolik komplikovanou a rozsáhlou, že by vydala na samotnou rigorózní práci. I přesto však pokládám za nutné se jí být jen stručně zabývat.²⁴⁸

9.1 Právní úprava rodičovství homosexuálních párů – obecné úvahy

Obecně lze konstatovat, že v současnosti v českém právním prostředí neexistuje mezi heterosexuálními a homosexuálními páry rovnost v otázce jejich případného (nejlépe společného) rodičovství. Zda by tomu tak mělo být či nikoliv, je předmětem bouřlivých debat zatím vyznívajících v neprospěch homosexuálních párů. Osobně si přitom domnívám, že by tomu tak být mělo, minimálně v tom směru, že by nebiologickému partnerovi mělo být umožněno *de iure* se stát rodičem, resp. osvojitelem dítěte svého partnera, biologického rodiče dítěte, a to i přesto, že jsem v praxi zastávce klasického modelu rodiny, tj. muž, žena a dítě. Od chvíle, kdy homosexualita byla trestná, nejen právně, ale i společensky perzekuována, již uplynula desetiletí. Jak podle mého názoru správně podotýká jeden z neúspěšných návrhů o prosazení možnosti osvojení dítěte registrovaným partnerem, „*vyspělost společnosti se nezřídka pozná podle stupně její tolerance k menšinám, počítaje v to i menšiny sexuální. Logickým pokračováním tolerance k homosexuálním menšinám a ochrany jejich práv, které vyjádřil již zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, je umožnění osvojení dítěte partnera a uznání již existujících stejnopohlavních rodin*“²⁴⁹. V minulosti nám činilo problém homosexualitu vůbec přijmout, nyní jsme však jako společnost dospěli do bodu, kdy s tímto

²⁴⁸ GRONWALD TOVÁ WAGNEROVÁ, P., MORÁVKOVÁ, J. *Statusové věci občanů: výklad je zpracován k právnímu stavu ke dni 31. 12. 2008*. Praha: ASPI, 2009. 564 s. ISBN 978-80-7357-447-5; Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR. *Vláda České republiky* [online]. 2007 [cit. 26. 7. 2014]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/rp/vybory/sexualni-mensiny/ANALYZA_final.pdf>.

²⁴⁹ Novela z. o registrovaném partnerství (sněmovní tisk č. 1022). *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 1. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=1022>>.

v zásadě problém nemáme, homosexuálové ve většině evropských zemí mohou vstupovat do registrovaného či jiného partnerství, event. dokonce i do manželství, možná je proto na čase akceptovat i to, že vývoj společnosti s sebou nese i další vývoj právní úpravy ve vztahu k homosexuálním párům (analogie s dřívějšími peripetemiemi). Bezesporu i nyní, stejně jako v případě dekriminlizace homosexuality či při přijímání zákona o registrovaném partnerství, bude možné nalézt odpůrce výše naznačeného směru právní úpravy, pomineme-li ty, již tento postoj zastávají z důvodů náboženských, a tudíž pochopitelných, jedná se zejména o představitele již překonané, ale v této souvislosti stále živé tzv. teorie svedení, podle kterých u dětí homosexuálních párů hrozí to, že tyto přejmou, tj. naučí se od svých homosexuálních rodičů příslušný „nezdravý“ model chování, tj. naučí se být homosexuálem. Vzhledem však k tomu, že již v několika evropských zemích je povoleno nejen osvojení dětí homosexuálními páry, ale dokonce i další formy „rodičovství“, pravděpodobně se nejedná o natolik silný argument, aby zcela zabránil přijetí příslušné právní úpravy. Podle stanoviska Kanadské asociace psychologů z roku 2003 navíc údajně neexistuje žádný rozdíl v psychickém vývoji, pohlavní identitě nebo sexuální orientaci mezi dětmi homosexuálních rodičů a dětmi heterosexuálních rodičů.²⁵⁰

Osvojení je upraveno v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v ustanovení § 794 až 854. Zákon rozlišuje tzv. osvojení společné a osvojení individuální. Osvojení společné je bezpodmínečně vyhrazeno pouze manželům. Pokud tedy heterosexuální pár nevstoupí do svazku manželského, nemůže se svým návrhem na společné osvojení uspět. Obdobně též nemůže s návrhem na společné osvojení uspět ani homosexuální pár bez ohledu na to, zda došlo k uzavření registrovaného partnerství či nikoliv. Minimálně ve fázi, kdy zde na straně heterosexuálního páru neexistuje manželství a na straně homosexuálního páru nedošlo k uzavření registrovaného partnerství, není na místě uvažovat o jakékoliv diskriminaci. O diskriminaci by se dalo hovořit až v okamžiku, kdy registrovaní partneři požadují společné osvojení dítěte, neboť toto je jim bez dalšího odepřeno. Osvojení individuální, tedy uskutečněné jednou osobou, je podle ustanovení § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství výslovně vyloučeno, neboť osoba, která vstoupí do registrovaného partnerství,

²⁵⁰ BRZEK, A. *Sexuologie pro právníky*. Praha: Karolinum, 1997. 70 s. ISBN 80-7184-383-0; Gays and lesbians make bad parents – there is no basis in the scientific literature for this perception. *Rainbow Health Ontario*[online]. Ontario: Canadian Psychological Association, 6. 8. 2003 [cit. 1. 12. 2012]. Dostupné z: <<http://www.rainbowhealthontario.ca/resources/gays-and-lesbians-make-bad-parents-there-is-no-basis-in-the-scientific-literature-for-this-perception/>>; MUHROVÁ, K. *Vývoj právní úpravy homosexuality*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra dějin státu a práva, 2009-2010. 78 s. Vedoucí diplomové práce: Pavel Salák.

od tohoto okamžiku nemůže osvojit dítě, primárně je tím myšleno dítě, jehož biologickým rodičem je druhý z partnerů. Z uvedeného tedy vyplývá, že homosexuální osoba, která neuzavřela registrované partnerství a žije se svým partnerem v neformálním svazku, osvojit dítě, zde primárně půjde o zcela cizí dítě, minimálně teoreticky sama za sebe v rámci individuálního osvojení může, nesmí však uzavřít registrované partnerství, což považují za diskriminační, zejména uvědomíme-li si, že pouhá existence registrovaného partnerství podle stejnojmenného zákona není překážkou výkonu rodičovské zodpovědnosti partnera vůči jeho vlastnímu dítěti (z heterosexuálního vztahu/svazku) ani překážkou svěřením jeho dítěte do jeho výchovy. Partner, který je rodičem, je i přes svou homosexuální orientaci povinen zajistit vývoj dítěte a důsledně chránit jeho zájmy při použití přiměřených výchovných prostředků, tak aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a ohroženo jeho zdraví a tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Dokonce v případě, že jeden z partnerů pečuje o dítě a oba partneři žijí ve společné domácnosti, podílí se na výchově dítěte i druhý partner; povinnosti týkající se ochrany vývoje a výchovy dítěte se tak vztahují i na tohoto partnera. Zmíněný (nebiologický) partner však vůči dítěti druhého (biologického) partnera nevystupuje jako rodič (de iure), nemá vůči dítěti žádná práva ani povinnosti (kromě těch, jež vyplývají z výše zmíněného nejasného vymezení jeho postavení). Popsaná situace však v praxi může působit značné problémy, především (ale nejen) v krajních životních situacích, nehledě na to, že ohrožuje i samotnou rodinu a je v rozporu s nejlepším zájmem dítěte.²⁵¹

Osobně mezi výše popsanými situacemi nevidím rozdíl, resp. nevidím důvod pro to, aby společné osvojení bylo vyhrazeno pouze manželům, nikoliv registrovaným partnerům, především pak nevidím důvod pro to, aby za situace, kdy není vyloučeno, aby dítě homosexuálního biologického rodiče, jenž uzavřel registrované partnerství, tomuto bylo svěřeno do výchovy, tj. aby toto dítě vyrůstalo v homosexuálním vztahu, se současně nemohlo stát osvojencem druhého partnera, když je tento minimálně povinen podílet se na jeho výchově. Uvedenou situaci považuji za absurdní a diskriminační. Jsem si vědoma argumentů příznivců tzv. teorie svedení, tj. že zde existuje otázka, zda gayové a lesby skutečně mohou být dobrými rodiči a zda by měli vychovávat děti. Realitou nejen v České republice, kde téměř každé druhé manželství končí rozvodem, je, že zde existuje stále více

²⁵¹ Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 21. 7. 2014]; Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 12. 2014]; Novela z. o registrovaném partnerství (sněmovní tisk č. 320). *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 1. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=320>>.

nejen tzv. neúplných rodin, ale i rodin, kde oba rodiče (de facto) mají stejné pohlaví. Zatímco v minulosti stejnopohlavní páry často vychovávaly děti z jejich předcházejících heterosexuálních vztahů, v posledních letech stále častěji vychovávají děti, které se rodí plánovaně přímo stejnopohlavním pářům. V takovém případě však má dítě obvykle z hlediska práva pouze jednoho rodiče zapsaného v rodném listě, ačkoli fakticky jej od narození vychovávají rodiče dva. Druhý rodič nemusí být vůbec znám, pokud například dítě bylo počato z umělého oplodnění, nebo se jedná o osobu, která ve smyslu zákona není považována za rodiče. Nehledě na to, že nelze mít za prokázané, že situace, kdy dítě bude a již nyní de facto je vychováváno homosexuálním párem, byť druhý z partnerů není de iure rodič, automaticky vede k tomu, aby se i ono stalo homosexuálem. Ba naopak jej to ad absurdum učí ke snášenlivosti minorit. Je jisté, že si lze z praxe představit situace, kdy dítěti bude chybět „druhý“ z rodičů ve smyslu opačného pohlaví. Druhý z rodičů mu však může a velmi často chybí i dnes. Děti se stále častěji učí vyrůstat v neúplných rodinách, přičemž bylo prokázáno, že v mnoha případech mají děti vychovávané jen jedním z rodičů horší výsledky ve škole, více zdravotních a psychických problémů a také více střetů se zákonem než děti, které vyrůstají ve srovnatelných socioekonomických podmínkách s oběma rodiči, což zcela jistě nelze mít za ideální. Považuji proto za vhodnější a výchovnější a hlavně jsoucí v nejlepším zájmu dítěte, aby dítě bylo vychováváno oběma de iure rodiči, byť by se jednalo o osoby stejného pohlaví.²⁵²

Shora uvedené ostatně odpovídá i doposud bohužel neúspěšným novelizačním tendencím. V předcházejícím 6. volebním období (2010 až 2013) byly Poslanecké sněmovně České republiky předloženy 2 návrhy novel zákona o registrovaném partnerství. Senátní tisk č. 1022 usiloval o prolomení individuálního osvojení jedním z partnerů, když navrhoval, aby ustanovení § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství bylo doplněno slovy „s výjimkou osvojení nezletilého dítěte, jehož rodičem je jeden z partnerů“, obdobnou změnu navrhoval i senátní tisk č. 1080. Oba tyto návrhy však nebyly v důsledku skončení volebního období projednány. V současnosti je v tzv. 1. čtení další novela zákona o registrovaném partnerství, jejíž snahou je prosadit individuální osvojení jedním z partnerů ve vztahu k dítěti, jehož

²⁵² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 12. 2014]; MUHROVÁ, K. *Vývoj právní úpravy homosexuality*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra dějin státu a práva, 2009-2010. 78 s. Vedoucí diplomové práce: Pavel Salák; Novela z. o registrovaném partnerství (sněmovní tisk č. 320). *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 1. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=320>>; MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9.

biologickým rodičem je druhý z registrovaných partnerů. V případě osvojení by dítě mělo postavení společného dítěte obou registrovaných partnerů, přičemž na výkon rodičovské odpovědnosti po zrušení partnerství by se použila obdobně ustanovení o výkonu rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství. Pokud by partneři a rodiče dítěte měli různá příjmení, změna příjmení toho z partnerů, jehož příjmení má nezletilý, by se vztahovala i na nezletilého. O osvojení by rozhodoval soud, který musí vždy posoudit, zda je takové osvojení v nejlepším zájmu dítěte, přičemž si vždy může vyžádat stanovisko orgánu sociálně-právní ochrany dětí, jenž by ostatně dítě mladší dvanácti let v řízení o osvojení před soudem vždy zastupoval. Jak vidno, i v tomto stejně jako v obou předchozích případech novely shodně nesměřují k prolomení společného osvojení, to je i nadále ponecháno výhradně manželům. V případě přijetí výše uvedené úpravy však lze i přesto hovořit o pozitivním kroku vpřed. Osobně se proto vyslovuji pro jeho přijetí, byť se obávám, že k tomuto nedojde, ačkoliv podle předkladatelů poslední ze zmíněných novel dle šetření Centra pro výzkum veřejného mínění provedeného v červnu 2014 v České republice možnost osvojení dítěte partnera/partnerky podporuje 58 % osob, resp. 21 % rozhodně ano a 37 % spíše ano.²⁵³

Rozšíření možnosti osvojení dítěte i druhým z partnerů ostatně není ani v přímém rozporu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „Soud“) byť i tato se na stranu homosexuálů přiklání jen pozvolna a postupně, který sice upřednostňuje tradiční vnímání rodiny sestávající se ze sezdaneho heterosexuálního páru a jeho potomků, ale v případě *Marckx* uznal, že i netradiční rodiny požívají ochrany Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).²⁵⁴ V případě *X, Z a Z v. Spojené království* soud nejprve uznal, že transgenderový muž žil se svým dítětem počatým jeho partnerem prostřednictvím umělého oplodnění rodinný život.²⁵⁵ V případě *Salgueiro Da Silva Mouta v. Portugalsko* konstatoval porušení zákazu diskriminace a práva na rodinný život, pokud otec – homosexuál, který žil ve společné domácnosti s jiným mužem, byl zbaven svých

²⁵³ Novela z. o registrovaném partnerství (sněmovní tisk č. 1022). *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 1. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=1022>>; Novela z. o registrovaném partnerství (sněmovní tisk č. 320). *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 1. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=320>>; Novela z. o registrovaném partnerství (sněmovní tisk č. 1080). *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 1. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=1080&ct1=0>>.

²⁵⁴ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. 6. 1979, *Marckx v. Belgium*, no. 6833/74. In: *Hudoc* [online]. Evropský soud pro lidská práva [2. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57534>>.

²⁵⁵ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. 4. 1997, *X, Y and Z v. The United Kingdom*, no. 21830/93. In: *Hudoc* [online]. Evropský soud pro lidská práva [2. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58032>> .

otcovských práv k vlastnímu dítěti, které mělo být svěřeno do výchovy konvenční rodiny, jen z důvodu otcovi sexuální orientace. Význam tohoto rozhodnutí je však omezený, neboť pojednává o vztahu biologického otce k vlastnímu dítěti, jenž je z pohledu českého práva shodně s výše uvedeným rozhodnutím již vyřešený.²⁵⁶ Za významná lze proto považovat především následující dvě rozhodnutí. V případě *Fretté v. Francie* Soud sice uvedl, že mezi vědci neexistuje konsensus ohledně vlivu partnerského soužití osob stejného pohlaví na děti, v členských státech Rady Evropy navíc k této problematice neexistují jednotné principy. V návaznosti na tyto skutečnosti a s ohledem na nejlepší zájmy dítěte Soud neshledal v rozporu s Úmluvou skutečnost, že stěžovateli-homosexuálovi byla upřena možnost adoptovat dítě z důvodu jeho sexuální orientace. Doslova uvedl, že nebyl porušen princip proporcionality.²⁵⁷ Ve věci *E. B. v. Francie*, kde šlo o stížnost ženy, která žila ve společné domácnosti s jinou ženou a jíž byla francouzskými úřady zamítnuta žádost o adopci z důvodu jejího „životního stylu“, kterou podala jako svobodná matka, avšak uvedla v ní, že je homosexuál a žije ve stabilním partnerském soužití s jinou ženou. Soud v této věci zdůraznil, že adopce jednotlivcem byla ve Francii v dané době možná a sexuální orientace stěžovatelky byla rozhodujícím faktorem pro zamítnutí její žádosti o adopci. Uvedl, že pokud se jedná o sexuální orientaci, je nezbytné, aby byly poskytnuty obzvláště přesvědčivé a pádné důvody pro odůvodnění rozdílného zacházení. Francouzské úřady proto jednaly se stěžovatelkou diskriminačním způsobem z důvodu její sexuální orientace, a tudíž v rozporu se zákazem diskriminace zaručeném v čl. 14 Úmluvy ve spojení s čl. 8 Úmluvy zaručujícím právo na rodinný život. Soud rovněž zdůraznil, že tento případ je odlišný od případu předchozího (*Fretté*), neboť stěžovatelka v daném případě žila ve stabilním partnerském soužití. Francouzské úřady ve svém rozhodnutí zmínily kvality stěžovatelky, její emoční potenciál a schopnosti vychovávat dítě; zatímco v případě *Fretté* příslušné vnitrostátní úřady uvedly, že stěžovatel měl mít problémy s vyhodnocením praktických důsledků přijetí dítěte do výchovy.²⁵⁸

²⁵⁶ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 12. 1999, *Salguiero Da Silva Mouta*, no. 33290/96. In: *Hudoc* [online]. Evropský soud pro lidská práva [2. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58404>>.

²⁵⁷ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 2. 2002, *Fretté v. France*, no. 36515/97. In: *Hudoc* [online]. Evropský soud pro lidská práva [2. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60168>>.

²⁵⁸ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. 1. 2008, *E. B. v. France*, no. 43546/02. In: *Hudoc* [online]. Evropský soud pro lidská práva [2. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-84571>>; PEJCHALOVÁ GRÜNVALDOVÁ, V. Homosexuálové a adopce v evropském kontextu. In: *Národní úložiště šedé literatury. Digitální depozitář* [online]. Parlamentní institut, červen 2010 [cit. 1. 12. 2014]. Dostupné z: <http://invenio.nusl.cz/record/174893/files/nusl-174893_1.pdf>.

Kromě osvojení přichází v této souvislosti v úvahu rovněž i svěření dítěte do pěstounské péče registrovanému partnerovi, event. oběma partnerům společně. Zákon o registrovaném partnerství na rozdíl od osvojení výslovně nezakazuje možnost svěření dítěte do pěstounské péče některému z partnerů, event. oběma společně. Vycházet je proto nutné z obecné právní úpravy pěstounské péče nacházející se v ustanovení § 958 až 970 NOZ. V případě pěstounské péče je opětovně rozlišována pěstounská péče společná, kterou podle ustanovení § 964 odst. 1 mohou vykonávat pouze manželé, nikoliv tedy registrovaní partneři, a pěstounská péče individuální. Ta, vzhledem k absenci výslovného zákazu pěstounské péče některým z partnerů v zákoně o registrovaném partnerství, vyloučena není, což s přihlédnutím ke shora popsané právní úpravě osvojení je více než zarážející. Uzavření registrovaného partnerství brání osvojení dítěte, a to dokonce i biologického dítěte druhého z partnerů, nebrání však ve svěření i „jen“ nebiologického dítěte do pěstounské péče některému z partnerů? Domnívám se, že i v tomto směru je prostor pro zvážení další novelizace minimálně tak, aby právní úpravy výše uvedených dvou institutů (osvojení a svěření dítěte do pěstounské péče) spolu korespondovaly a dále tak, aby bylo připuštěno svěření dítěte do společné pěstounské péče homosexuálním pářům, resp. konkrétně registrovaným partnerům. Praxe je totiž důkazem toho, že i v minulosti docházelo a i nyní dochází ke svěření dítěte do pěstounské péče osobě s homosexuální orientací, která toto následně vychovává společně se svým registrovaným partnerem, který však k dítěti nemá žádná práva. S ohledem na nejlepší zájem dítěte proto považuji za vhodné, aby tato běžná praxe dostala svůj legislativní rámec, a tudíž aby bylo možné svěřit dítě do společné pěstounské péče registrovaným pářům, nejen manželům.²⁵⁹

Poslední legální možností přicházející v úvahu ve vztahu k homosexuálním pářům, konkrétně pak ve vztahu k lesbickým pářům, je tzv. asistovaná reprodukce upravená v zákoně č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, podle jehož ustanovení § 6 odst. 1 lze umělé oplodnění provést ženě v jejím plodném věku, pokud její věk nepřekročil 49 let, a to na základě písemné žádosti ženy a muže, kteří tuto zdravotní službu hodlají podstoupit společně

²⁵⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 12. 2014]; Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 21. 7. 2014]; ČT 24. Náhradní rodiče hledali marně, teď je vychovávají dva tátové. *Česká televize* [online]. 15. 2. 2014 [cit. 1. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/262517-nahradni-rodice-hledali-marne-ted-je-vychovavaji-dva-tatove/>>; PROCHÁZKOVÁ, M. První registrovaný pár oficiálně dostal k výchově dítě z ústavu. In: *iDnes* [online]. 10. 6. 2011 [cit. 1. 12. 2014]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/prvni-registrovany-par-oficialne-dostal-k-vychove-dite-z-ustavu-px2-/domaci.aspx?c=A110610_140159_domaci_taj>.

(dále jen „neplodný pár“). Žádost neplodného páru žádajícího o umělé oplodnění nesmí být starší než 6 měsíců; je součástí zdravotnické dokumentace vedené o ženě. Z uvedeného tedy vyplývá, že asistovaná reprodukce se týká jen muže a ženy, tj. heterosexuálního páru, nikoliv páru homosexuálního, bez ohledu na to, zda muž a žena vstoupili do svazku manželského či nikoliv. Asistovaná reprodukce na základně individuální žádosti, tj. pouze jedné osoby (ženy, budoucí matky), je v českém právním řádu vyloučena.²⁶⁰

S ohledem na výše uvedené se domnívám, že by i v tomto směru mělo dojít k novelizaci. Neboť stávající situace se mnohdy může stát důvodem, proč homosexuálové tzv. předstírají svou heterosexualitu jen za účelem zplození potomka, ke kterému však jejich případný (registrovaný) partner nemůže mít žádná práva, resp. jen ta, která vyplývají z ustanovení § 13 zákona o registrovaném partnerství, stejně tak může být důvodem pro obcházení zákona či páchaní další nelegální činnosti ad absurdum vedoucí až k obchodování s lidmi, resp. dětmi, stejně jako vedoucí například k podstupování asistovaných reprodukcí v zahraničí či v nelegálních reprodukčních centrech apod. Za předpokladu, že s tím druhý z rodičů, muž, vysloví souhlas, nevidím důvod, proč by asistovaná reprodukce neměla být připuštěna i v případě homosexuálního (lesbického) páru, v případě gay páru je asistovaná reprodukce biologicky vyloučena, na druhou stranu se však domnívám, že bez příslušné novelizace osvojení dítěte druhým z partnerů by ani případná změna právní úpravy asistované reprodukce nebyla dostačující, neboť by jednak nevyřešila případné rodičovství gay párů a jednak by se nezlepšilo postavení druhé netěhotné partnerky k dítěti narozenému asistovanou reprodukcí u lesbických párů.

²⁶⁰ Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 12. 2014].

10 Závěr

Tato práce pojednává o historickém vývoji právní úpravy vztahů osob téhož pohlaví na území České republiky, k němuž se dostává přes obecné úvahy o homosexualitě jako pojmu, v nichž uvádí definice, význam a vývoj pojmu homosexualita a zmiňuje se o dělení homosexuality, a stručné představení homosexuality z pohledu historicko-náboženského. Historický vývoj právní úpravy homosexuality, jak bylo ostatně zřejmé i z této práce, lze rozdělit na tři fáze. Pro první fázi datovanou do začátku 20. století je typické, že homosexualita je vnímání jako druh sodomie společně například se zoofilii. Její právní úprava je obsažena v trestněprávních předpisech, tzn., že je kriminalizována a vnímána jako trestný čin trestaný smrtí, a to až do roku 1787, kdy vstoupil v účinnost Všeobecný zákoník o zločinech a trestech, který pro některé zločiny včetně homosexuality zrušil trest smrti v řádném trestním řízení. Pro druhou fázi, za kterou lze označit celé 20. století až do roku 1990, je naopak charakteristická tzv. medicinalizace homosexuality doprovázená snahou o její dekriminalizaci. Proces dekriminalizace i přes vědecké pokroky, lékařské výzkumy a celospolečenský vývoj však ve své snaze uspět narážel na tvrdé protivníky, mezi něž lze zařadit obě dvě světové války a následně nastolení komunistického režimu na území současné České republiky. K částečnému odtrestnění homosexuality proto došlo až k 1. 1. 1962, kdy vstoupil v účinnost zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, jenž za trestný čin považoval pouze některé formy homosexuality. K úplné dekriminalizaci poté došlo v roce 1990, kdy zákonem č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, byl s účinností od 1. 7. 1990 z trestního zákona vypuštěn trestný čin pohlavního styku s osobou téhož pohlaví. Obdobně jako v případě heterosexuálního (pohlavního) styku tak za trestný čin byl a i nadále je považován pouze pohlaví styk s osobou mladší patnácti let. Za poslední, třetí fázi, pak lze považovat fázi od odtrestnění homosexuality až po současnost. Pro tuto fázi je podstatné, že došlo k uznání homosexuality jako formy partnerského soužití dvou osob, a to nejen tím, že tato již nebyla považována za trestnou, ale od 1. 7. 2006, kdy se stal účinný zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, mohou osoby téhož pohlaví uzavřít tzv. registrované partnerství. Registrované partnerství nelze zaměňovat s manželstvím či jej brát jako jeho analogii. Jedná o zcela odlišný institut, který se sice vyznačuje podobnými znaky, zahrnuje však zcela jiné penzum práv a povinností, čímž se Česká republika odlišuje od těch evropských států, jež již zahájily proces totálního a radikálního zrovnoprávnění homosexuality s heterosexualitou, jejímž projevem je typicky

například to, že homosexuálové mohou obdobně jako heterosexuálové vstoupit do svazku manželského.

Jak vidno, právní úprava homosexuality prošla opravdu dlouhý kus cesty. Přestože se především v posledních letech značně zrychlilo tempo, s jakou se česká právní úprava dobírá k významným změnám, tyto rozhodně nelze považovat za samozřejmé (od úplné dekriminalizace homosexuality k registrovanému partnerství uběhlo pouze šest let, kdežto proces dekriminalizace trval několik desítek let), je nutné zdůraznit, že stávající podoba české právní úpravy ještě zdaleka není finální. Je třeba vyřešit celou řadu dosud bohužel otevřených, nezodpovězených otázek, jež se týkají primárně problematiky „rodičovství“ homosexuálních párů, tedy problematiky, která se svou povahou dostává do kolize nejen s právem, ale i s etikou, a ve vztahu k níž je možná třeba se ptát, zda její řešení ještě stále spadá pod třetí fázi nebo se již jedná o fázi následující.

Seznam použité literatury

Knižní literatura

BĚLOHRADSKÝ, V. Vzácný případ sexuální perverse. Culilinctus et fellatio. *Časopis lékařů českých*. 1893, roč. 32, s. 866 – 869.

BENDO VÁ BEDNÁŘOVÁ, L. *Ženy a trestný čin v 2. polovině 19. století v habsburské monarchii (Trestné činy projednávané před C. k. krajským soudem v Olomouci a okresními soudy v jeho obvodu)*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2012/2013. Vedoucí disertační práce: Karel Schelle. 349 s.

BRTNÍKOVÁ, M. a kol. *Sex? AIDS!*. Praha: Horizont, 1989. 152 s. ISBN 80-7012-021-5.

BOBÍKOVÁ, K. *Vývoj legislativní úpravy potratů a interrupcí v českých zemích*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta právnická, 2013. 66 s., 2 s. příl. Vedoucí diplomové práce: Karolina Adamová.

BOUBELA, J. Reforma trestního zákona rakouského. *Zprávy právnické jednoty moravské*. 1907, roč. 16, č. 1, s. 1 - 15.

BREIER, Š. *Trestní zákon: komentář*. Praha: Orbis, 1964. 716 s.

BRZEK, A. *Sexuologie pro právníky*. Praha: Karolinum, 1997. 70 s. ISBN 80-7184-383-0.

BRZEK, A., PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. *Třetí pohlaví?*. Praha: Scientia Medica, 1992. 124 s. ISBN 80-85526-03-4.

ČERMÁK, M., KVASNICOVÁ J. Několik poznámek k českému antidiskriminačnímu právu. *Bulletin advokacie*. 2010, č. 3, s. 19.

ČEŘOVSKÝ, František. § 129 I. b. tr. z. Příspěvek k naléhavé reformě trestního zákona. *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 1919, roč. 58, č. 9, s. 166-169 a 198-208.

ČEŘOVSKÝ, F. *K otázce trestnosti homosexuality. (Přednáška v Právnické jednotě v Praze 18. XII. 1924)*. Brno: Druhý sjezd československých právníků. 1925, 26 s.

Československé trestní zákony platné v zemích České a Moravskoslezské. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1946. 744 s.

FANEL, J. *Gay historie.* Praha: Dauphin, 2000. 532 s. ISBN 80-7272-010-4.

FRANCEK, J. *Zločin a sex v českých dějinách: manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku.* Praha: Rybka Publishers, 2000. 254 s. ISBN 8086182290.

FRANTOVÁ, L. *Lesbos: podrobné a přehledné informace o přírodě, historii, kultuře a turistických možnostech řeckého ostrova u Malé Asie.* Praha: Freytag & Berndt, 2009. 96 s. ISBN 978-80-8623-620-9.

FREUND, K. K otázce diagnosy a terapie pohlavních úchylností. *Časopis lékařů českých.* 1958, roč. 97, č. 3, s. 92-93.

GRONWALDTOVÁ WAGNEROVÁ, P., MORÁVKOVÁ, J. *Statusové věci občanů: výklad je zpracován k právnímu stavu ke dni 31. 12. 2008.* Praha: ASPI, 2009. 564 s. ISBN 978-80-7357-447-5.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník.* Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X.

HELMINIAK, D. A. *Co vlastně Bible říká o homosexualitě?.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. 131 s. ISBN 978-80-7325-122-2.

Denník. *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva.* 1908, roč. 47 s. 686-687.

JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti.* Praha: Karolinum, 2000. 218 s. ISBN 80-7184-954-5.

JIČÍNSKÝ, K. O reformě trestního zákona. *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva.* 1864, roč. 3, s. 181 – 188.

JOANNIDES, P. *Sex je umět, chtít a vědět.* Frýdek Místek: Alpress, s.r.o., 1999. 496 s. ISBN 80-7218-228-5.

KALÁTOVÁ, T. *Postoje současné české společnosti k homosexualitě*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, 2012. 104 s., 17 s. příl. Vedoucí diplomové práce: Dagmar Čábalová.

KOLDINSKÁ, M., ŠEDIVÝ, I. *Válka a armáda v českých dějinách: sociohistorické črty*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 579 s. ISBN 978-80-7106-953-9.

KOPULETÁ, V. *Homosexualita a coming out v kontextu dějin a sociálních změn*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra sociální pedagogiky, 2009. 155 s., 46 s. příl. Vedoucí diplomové práce: Ema Štěpařová.

KŘIKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MÜLLER, Z. *Islám – Ideál a skutečnost*. 2. vyd. Praha : Baset, 2002. 367 s. ISBN 80-86223-71-X.

LEBROVÁ, Z. *Homosexualita a islám*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, 2012, 59 s. Vedoucí diplomové práce: Petra Písařová.

MACH, P. *Registrace partnerství: pokrok, nebo nezodpovědné riziko?*. Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006. 87 s. ISBN 80-86547-51-5.

MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde, 1997. 572 s. ISBN 80-7201-045-x.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9.

MUHROVÁ, K. *Vývoj právní úpravy homosexuality*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra dějin státu a práva, 2009-2010. 78 s. Vedoucí diplomové práce: Pavel Salák.

PAVLOVSKÝ, P. et al. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4. aktualizované vyd. Praha: Grada, 2012. 232 s. ISBN 978-80-247-4332-5.

REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. Voznice: LEDA, 2001. 752 s. ISBN 80-85927-85-3.

ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7178-829-5.

SEIDL, J. *Pokusy o odtrestnění homosexuality za první republiky*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav, 2005. 105 s. Vedoucí diplomové práce: Libor Vykoupil.

SCHINDLER, F. František Čeřovský, otec boje za dekriminizaci homosexuálů v Československu. *Souvislosti* 14, 2003, č. 4, s. 70–79.

STANÍK, P. *Právníková dvouletka*. Praha: Bankovní institut vysoká škola Praha, Katedra práva a veřejné správy, 2012. 52 s. Vedoucí bakalářské práce: Ivan Fanta.

STŮHROVÁ, V. *Trestní právo správní v ČSR po roce 1948*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta právnická, Katedra právních dějin, 2012. 75 s. Vedoucí diplomové práce: Karolína Adamová.

STORCH, F. Prozatímná osnova zákona trestního z měsíce září 1909. *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 1910, roč. 49, č. 9, s. 313-327.

ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník*. Praha: C. H. Beck, 2009. 3285 s.

VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. 67 s. ISBN 80-210-0791-5.

WEISS, P., ZVĚŘINA, J. *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*. Praha: Portál, 2001. 159 s. ISBN 80-7178-558-x.

ZVĚŘINA, J. *Sexuologie (nejen) pro lékaře*. Brno: CERM, 2003. 287 s. ISBN 80-7204-264-5.

Internetové zdroje

19. schůze, 128. hlasování, 2. prosince 1999, 12:02, Návrh zákona o part. soužití osob. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 22. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/cgi-bin/win/sqw/hlasy.sqw?G=16018>>.

41. schůze, 192. hlasování, 11. února 2005, 11:39, N. z. o registrovaném partnerství. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 24. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=38209>>.

Alfred Kinsey. *NNDB* [online]. © 2014 Soy lent Communications [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.nndb.com/people/413/000059236/>>.

Amor lesbicus. *Lékařské slovníky*. [online]. © Maxdorf 2008 [cit. 4. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://lekarske.slovniky.cz/pojem/amor-lesbicus>>.

Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR. *Vláda České republiky* [online]. 2007 [cit. 26. 7. 2014]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/sexualni-mensiny/ANALYZA_final.pdf>.

Biblegateway [online]. [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<https://www.biblegateway.com/>>.

Biblenet [online]. Česká biblická společnost, © 2009 [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.biblenet.cz/>>.

BRZEK, A., KŘÍŽKOVÁ, D., PROCHÁZKA, I. Problematika homosexuálních vztahů IV. In: *Granosalis* [online]. 30. 6. 2005 [cit. 1. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://granosalis.cz/modules.php?name=News&file=article&sid=3983&mode=nested&order=0&thold=0>>.

Český studijní překlad Bible. *Bible* [online]. © 2009 [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<https://www.bible.com/cs>>.

ČT 24. Náhradní rodiče hledali marně, teď je vychovávají dva tátové. *Česká televize* [online]. 15. 2. 2014 [cit. 1. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/262517-nahradni-rodice-hledali-marne-ted-je-vychovavaji-dva-tatove/>>;

ČTK. Většina homosexuálů v Evropské unii je vystavena slovním útokům. In: *Romea* [online]. 17. 5. 2013 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/zahranicni/vetsina-homosexuálu-v-evropske-unii-je-vystavena-slovnim-utokum>>.

ČTK. V EU se koná první velký průzkum o životě homosexuálů. In: *Romea* [online]. 14. 5. 2012 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.romea.cz/cz/zpravy/v-eu-se-kona-prvni-velky-pruzkum-o-zivote-homosexuálu>>.

Derviš. *Wikipedia* [online]. Poslední aktualizace 17. 1. 2014 [cit. 14. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Dervi%C5%A1>>.

DIVÍŠ, L. Je homosexuální chování hřích? In: *Obohu* [online]. [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.obohu.cz/biblicke-rozbory/je-homosexualni-chovani-hrich>>.

DOMEŠOVÁ, A. Život homosexuála. In: *STUD Brno* [online]. 19. 5. 2005 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <http://komunity.web2.cz/sb-domesova/1_3_typy.phtml>.

Důvodová zpráva k návrhu doplnku zákona o rodině a občanského zákoníku o registrované partnerství. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 22. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php/?page=clanek&id=252>>.

Experiment – Homosexualita v dějinách. *Česká televize* [online]. 2008 [cit. 4. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10211487240-experiment/2814-homosexualita-v-nbsp-dejinach/>>.

Experiment – Homosexualita v dějinách. *Česká televize* [online]. 2008 [cit. 4. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10211487240-experiment/208572233190007-4/2814-homosexualita-v-dejinach/>>.

Experiment – O homosexualitě. *Česká televize* [online]. 2008 [cit. 4. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10211487240-experiment/208572233190007-4/2813-o-homosexualite/>>.

Funkce J. Hromady v Gay hnutí. Sumář dosažených výsledků. *Jiří Hromada* [online]. © 2004 [cit. 19. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.jirihromada.cz/prezident-gl-hnuti>>.

Gays and lesbians make bad parents – there is no basis in the scientific literature for this perception. *Rainbow Health Ontario* [online]. Ontario: Canadian Psychological Association, 6. 8. 2003 [cit. 1. 12. 2012]. Dostupné z: <<http://www.rainbowhealthontario.ca/resources/gays-and-lesbians-make-bad-parents-there-is-no-basis-in-the-scientific-literature-for-this-perception/>>.

Homosexualita. *Evangelická akademie* [online]. [cit. 16. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.eapraha.cz/beran/docs/kr4s/homosexualita.pdf>>.

Homosexualita. *Wikipedia* [online]. Poslední aktualizace 14. 5. 2014 [cit. 14. 7. 2014].
Dostupné z: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Homosexualita>>.

HROMÁDKA, J. Historie SOHO a GI v ČR. In: *Gay iniciativa* [online]. [cit. 17. 4. 2014].
Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=5>>.

ILGA [online]. ILGA © 2013 [cit. 1. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://ilga.org/>>.

Kertbeny, Károly Mária (1824-1882). *GLBTQ* [online]. [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z:
<http://www.glbtq.com/social-sciences/kertbeny_km.html>.

KODÍČKOVÁ, T. Gay a lesbická liga: Deset omylů pana prezidenta. In: *Ekolist* [online]. 2. 3. 2006 [cit. 29. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/deset-omylu-pana-prezidenta>>.

KOSTEČKOVÁ, K. Definice Homosexuality a teorie příčin jejího vzniku. In: *Teologická fakulta Jihočeské univerzity* [online]. [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z:
<<http://www.tf.jcu.cz/getfile/7a1e9a666d552e9c>>.

Medicinalizace. Databáze excerptního materiálu Neomat, verze 2.0. Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR [online]. [cit. 20. 12. 2014]. Dostupné z:
<<http://www.neologismy.cz/heslo/medicinalizace/174907>>.

Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů - Základní informace. *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online]. [cit. 19. 4. 2014].
Dostupné z: <<http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>>.

MUSIAL, P. Postavení homosexuálů v ČSR v letech 1918 – 1938. In: *STUD Brno* [online]. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1999, 9. 8. 2004 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z:
<http://komunity.web2.cz/sb-studna/studna-v_6-postaveni.phtml>.

MUSIAL, P. Postavení homosexuálů v ČSR v letech 1918 – 1938. In: *STUD Brno* [online]. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1999, 6. 9. 2004 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z:
<http://komunity.web2.cz/sb-studna/studna-v_8-postaveni.phtml>.

MUSIL, J. Úvaha o přepínání trestní represe. In: *Institut pro kriminologii a sociální prevenci* [online]. Praha, 16.-17. 9. 2010 [cit. 1. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/50y/Musil.doc>>.

Návrh doplnku občanského zákoníku Sdružením organizací homosexuálních občanů v ČR. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 22. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php/?page=clanek&id=251>>.

Návrh doplnku zákona o rodině Sdružením organizací homosexuálních občanů v ČR (SOHO). *Gay iniciativa* [online]. [cit. 22. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php/?page=clanek&id=250>>.

Návrh poslanců Zuzky Rujbrové, Jany Gavlasové a Jaroslava Zvěřiny zákona o registrovaném partnerství osob téhož pohlaví (sněmovní tisk č. 359). *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 23. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t035900.htm>>.

Návrh zákona o registrovaném partnerství (sněmovní tisk č. 650). *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 24. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=4&t=650>>.

Návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví o změně a doplnění některých zákonů. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 24. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=79>>.

Návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví (sněmovní tisk č. 124). *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 23. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/cgi-bin/win/sqw/historie.sqw?T=124&O=3>>.

Novela z. o registrovaném partnerství (sněmovní tisk č. 1022). *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 1. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=1022>>.

Novela z. o registrovaném partnerství (sněmovní tisk č. 1080). *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 1. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=1080&ct1=0>>.

Novela z. o registrovaném partnerství (sněmovní tisk č. 320). *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 1. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=320>>.

Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Sapfó. *Leccos* [online]. [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://leccos.com/index.php/clanky/sapfo>>

Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Žalář. *Leccos* [online]. [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://leccos.com/index.php/clanky/zalar>>.

PECHOVÁ, O. Lidé s růžovým trojúhelníkem. In: *Translide.cz* [online]. 3. 2. 2005 [cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.translide.cz/ruzovy-trojuhelnik>>.

PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. Ženská homosexualita. In: *Medicina* [online]. 10. 4. 2000 [cit. 4. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://medicina.cz/clanky/2466/34/zenska-homosexualita/>>

Poslanecký návrh zákona 1999. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 24. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=78>>

POTTS, A. The truth about sexuality in ancient Greece and Rome. In: *Gaystarnews* [online]. 26. 10. 2012 [cit. 14. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://www.gaystarnews.com/article/truth-about-sexuality-ancient-greece-and-rome261012>>.

Právo a zákony. *004.cz* [online]. 24. 7. 2005 [cit. 1. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.004.cz/pravo-a-zakony>>.

Programové prohlášení Výboru pro sexuální menšiny. *Vláda České republiky* [online]. 3. 11. 2009 [cit. 2. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/vybory/sexualni-mensiny/ze-zasedani-vyboru/programove-prohlaseni-vyboru-pro-sexualni-mensiny-66800/>>.

KLAUS, V. Prezident republiky Václav Klaus vetoval zákon o registrovaném partnerství. In: *Klaus* [online]. Praha, 16. 2. 2006 [cit. 26. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.klaus.cz/clanky/47>>.

PEJCHALOVÁ GRÜNVALDOVÁ, V. Homosexuálové a adopce v evropském kontextu. In: *Národní uložisko šedé literatury. Digitální depozitář* [online]. Parlamentní institut, červen

2010 [cit. 1. 12. 2014]. Dostupné z: <http://invenio.nusl.cz/record/174893/files/nusl-174893_1.pdf>.

Programové prohlášení vlády ze dne 17. 6. 1948. *Vláda České republiky* [online] 1948 [cit. 1. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/antonin-zapotocky/ppv-1948-1953-zapotocky.pdf>>.

PROCHÁZKA I., GRAUPNER, H. Historie právních postojů k homosexualitě. In: *Econnect* [online]. [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ecn.cz/PRIVATE/logos/pravhist.htm>>.

PROCHÁZKA, I. Je homosexuální citění vrozené? In: *Gay iniciativa* [online]. [cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php/?id=64&page=clanek>>.

PROCHÁZKA, I. 100 let od narození Kurta Freunda. In: *Jihočeská LAMBDA* [online]. 7. 1. 2014 [cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.klucicb.cz/news.php?readmore=144>>.

PROCHÁZKOVÁ, M. První registrovaný pár oficiálně dostal k výchově dítě z ústavu. In: *iDnes* [online]. 10. 6. 2011 [cit. 1. 12. 2014]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/prvni-registrovany-par-oficialne-dostal-k-vychove-dite-z-ustavu-px2-/domaci.aspx?c=A110610_140159_domaci_taj>.

Rainbow Europe Map and Index, May 2012. *ILGA* [online]. 2012 [cit. 26. 7. 2014]. Dostupné z: <http://www.ilga-europe.org/home/publications/reports_and_other_materials/rainbow_europe_map_and_index_may_2012>.

Registrované partnerství. *Wikipedie* [online]. Poslední aktualizace 15. 7. 2014 [cit. 20. 7. 2014]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Registrovan%C3%A9_partnerstv%C3%AD>.

Registrované partnerství v ČR v letech 1992-2003. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 22. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=1494>>.

SEIDL, J. Kde budeme velkou rodinou. Homosexuální spolky v občanské společnosti první republiky. In: *Dějiny a současnost* [online] 2007, roč. 29, č. 12, s. 36-39 [cit. 1. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2007/12/-kde-budeme-velkou-rodinou-/>>.

SEIDL, J. a kol. Za Rakouska-Uherska hrozil českým homosexuálům žalář. Host vydal první rozbor. In: *Ihned* [online]. 18. 8. 2012 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://art.ihned.cz/c1-57075950-za-rakouska-uherska-hrozil-ceskym-homosexualum-zalar-host-vydal-pravni-rozbor>>.

Situace gayů a lesbiček a jejich partnerů při získávání azylu a imigrace ve členských státech Rady Evropy. Zpráva Komise pro migraci, uprchlíky a demografii. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 22. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=232>>.

Sněmovní tisk 650/0, část č. ½ N. z. o registrovaném partnerství *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 24. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=650&ct1=0>>.

Stanovisko Pracovní skupiny pro otázky sexuálních menšin k vypuštění institutu zapsaného partnerství z připravovaného návrhu občanského zákoníku. *Vláda České republiky* [online]. 2009 [cit. 26. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/sexualni-mensiny/Stanovisko-k-vypusteni-zapsaneho-partnerstvi.pdf>>.

Stanovisko Sdružení organizací homosexuálních občanů v ČR k rozhodnutí o registrovaném partnerství – 9. 11. 1995. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 23. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php/?page=clanek&id=249>>.

STEHLÍKOVÁ, D. et al. Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR. In: *Vláda České republiky* [online]. duben – říjen 2007 [cit. 26. 7. 2014]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/sexualni-mensiny/ANALYZA_final.pdf>.

Stejnoprotokol z 23. schůze Poslanecké sněmovny České republiky ze dne 26. března 1998. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 23. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/023schuz/s023096.htm#r7>>.

Tribadismus. *Lékařské slovníky*. [online]. © Maxdorf 2008 [cit. 4. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://lekarske.slovníky.cz/lexikon-pojem/tribadismus-2>>.

Ulamá. *Wikipedia* [online]. Poslední aktualizace 18. 4. 2013 [cit. 14. 7. 2014]. Dostupné z: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Ulam%C3%A1>>.

VACULÍKOVÁ, V. Vývoj reakce společnosti na homosexualitu. In: *Poradna pro občanství, občanská a lidská práva* [online]. ©2001-2007, 10. 9. 2004 [cit. 15. 4. 2014]. Dostupné z: <http://poradna-prava.cz/diskriminace/4_1_vyvoj_reakce.phtml.htm>.

VIRGIL. The Bucolics and Eclogues. In: *Gutenberg EBook utenberg EBook* [online]. 10. 3. 2008 [cit. 20. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.gutenberg.org/files/230/230-h/230-h.htm>>.

Vládní návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví (sněmovní tisk č. 1075/0). *Gay iniciativa* [online]. [cit. 24. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=127>>.

VRÁBLÍKOVÁ, K. Gay a lesbické hnutí v České republice. In: *Global politics* [online]. Aktualizováno dne 31. 12. 2005 [cit. 19. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.globalpolitics.cz/studie/gay-lesbicke-hnuti>>.

Výbor pro sexuální menšiny. *Vláda České republiky* [online]. © 2009-2014 [cit. 2. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rp/sexualni-mensiny/pracovni-skupina-pro-otazky-sexualnich-mensin-24225/>>.

Vyjádření Gay iniciativy v ČR k hlasování Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR k návrhu zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví dne 25. října 2001. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 17. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=149>>.

Vyjádření Václava Havla – 1995. *Gay iniciativa* [online]. [cit. 23. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=358>>.

WAALDIJK, K. Same-Sex Partnership, International Protection. In: *Encyklopeadia of Public International Law* [online]. Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law, Heidelberg and Oxford University Press, © 2010 [cit. 15. 7. 2014]. Dostupné z: <[http://www.equal-jus.eu/sites/equal-jus.eu/files/same-sex%20partnership,%20international%20protection%20\(Waaldijk\).pdf](http://www.equal-jus.eu/sites/equal-jus.eu/files/same-sex%20partnership,%20international%20protection%20(Waaldijk).pdf)>.

Z historie lesbického hnutí v České republice. *Lesbická literární kavárna* [online]. [cit. 17. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.lama-web.cz/llk/muzeum/historie.htm>>.

Závěrečná doporučení Výboru pro odstranění rasové diskriminace Česká republika. *Vláda České republiky* [online]. 2007 [cit. 26. 7. 2014]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/CERD-Zaverecna_doporuceni_cz.pdf>.

ZÁVODSKÝ, O. Rigorózní práce. In: *Ondřej Závodský* [online]. [cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <<http://www.ondrejzavodsky.cz/upload/rigorozniprace.doc>>.

Právní předpisy a důvodové zprávy

Císařský patent č. 223/1852 ř.z. ze dne 24. října 1852, o ustanoveních týkajících se výroby, obchodu a držení zbraní a věcí muničních a nošení zbraní (zbrojní patent). In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 30. 10. 2014].

Důvodová zpráva k zákonu č. 140/1961 Sb., trestnímu zákonu. *Parlament České republiky* [online]. [cit. 10. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0065_09.htm#_d>.

Důvodová zpráva k zákonu č. 175/1990 Sb., změna trestního zákona. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 3. 7. 2014].

Důvodová zpráva k zákonu č. 155/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 19. 4. 2014].

Důvodová zpráva k zákonu č. 46/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 19. 4. 2014].

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestnímu zákonu. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 10. 4. 2014].

Důvodová zpráva k zákonu č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 21. 4. 2014].

Ústavní zákon ze dne 9. května 1948, č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 7. 2014].

Ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 17. 4. 2014].

Ústavní zákon České národní rady č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 26. 7. 2014].

Ústavní zákon České národní rady č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní republiky. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 10. 4. 2014].

Uvozovací zákon č. 19/1855 ř.z., k vojenskému trestnímu zákonu o zločinech a přečinech, ze dne 15. ledna 1855, ve znění pozdějších předpisů jej měnících a doplňujících, naposledy zákona č. 31/1929 Sb. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 4. 3. 2014].

Zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 3. 3. 2014].

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 7. 2014].

Zákon č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 7. 2014].

Zákon č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 4. 2014].

Zákon č. 60/1961 Sb., o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 4. 2014].

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 10. 4. 2014].

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 25. 7. 2014].

Zákon č. 150/1969 Sb., o přečinech, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 4. 2014].

Zákon č. 1/1991 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 20. 4. 2014].

Zákon č. 155/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 19. 4. 2014].

Zákon č. 46/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 19. 4. 2014].

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 21. 7. 2014].

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 21. 7. 2014].

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 20. 4. 2014].

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 7. 2014].

Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (antidiskriminační

zákon), ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 5. 2014].

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 26. 7. 2014].

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 1. 12. 2014].

Judikatura

Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 12. 3. 1921, sp. zn. Kr II 265/20. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR, a. s. [cit. 3. 3. 2014].

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. 6. 1979, Marckx v. Belgium, no. 6833/74. In: *Hudoc* [online]. Evropský soud pro lidská práva [2. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57534>>.

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. 4. 1997, X, Y and Z v. The United Kingdom, no. 21830/93. In: *Hudoc* [online]. Evropský soud pro lidská práva [2. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58032>>.

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 12. 1999, Salguiero Da Silva Mouta, no. 33290/96. In: *Hudoc* [online]. Evropský soud pro lidská práva [2. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58404>>

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 2. 2002, Fretté v. France, no. 36515/97. In: *Hudoc* [online]. Evropský soud pro lidská práva [2. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60168>>.

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. 1. 2008, E. B. v. France, no. 43546/02. In: *Hudoc* [online]. Evropský soud pro lidská práva [2. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-84571>>.

Resumé

This thesis discusses the historical development of legislation of same-sex relationships in the Czech Republic. It goes from the chapter about general considerations about homosexuality as a concept, in which provides definitions, importance and development of the concept of homosexuality and mentions homosexuality division, and from the chapter about brief introduction of homosexuality historical and religious perspective. Then it focuses exclusively on historical development of legislation of homosexuality which - as was evident from this thesis - can be divided into three phases. For the first phase, dating to the early 20th century, it was typical that homosexuality was perceived as a kind of bestiality like for example zoophilia. The legislation was contained in criminal law, ie., homosexuality was criminalized and perceived as a crime punishable by death until 1787, when it entered into force the General Code of Crimes and Punishments, which for some crimes, including homosexuality, abolished the death penalty in ordinary criminal proceedings. For the second phase, which can be termed as the 20th century until 1990, was characterized by the so-called vice versa the procedure of „medicalisation“ of homosexuality accompanied by efforts to decriminalize it. The process of decriminalization despite scientific advances, medical research and societal developments in its effort to succeed was hampered by tough opponents like both World War and the subsequent establishment of the communist regime in the territory of the present Czech Republic. A partial decriminalization of homosexuality finally happened January 1, 1962, when it entered into force Act no. 140/1961 Coll., Criminal Code, as amended, that considered only certain forms of homosexuality. Complete decriminalization occurred in 1990, when the Act no. 175/1990 Coll., amending and supplementing the Criminal Code, came into effect from July 1, 1990. Because of this Act homosexuality like a crime was removed from the Penal Code. As in the case of heterosexual (sexual) intercourse as a criminal offense has been and continues to be regarded only sex intercourse with a person under the age of fifteen years. For the last (third) phase, which can be considered from decriminalization of homosexuality to the present, it is essential that there is a recognition of homosexuality as a form of cohabitation of two people. Since July 1, 2006, when the Act no. 115/2006 Coll., on registered partnership and amending certain related acts, came into effect, persons of the same sex can enter into a registered partnership. Registered partnership should not be confused with marriage. It is an entirely different institute, which, although it is characterized by similar characteristics, includes an different quota of rights and responsibilities, and thus differs the Czech Republic from those European countries that have

already begun the process of total and radical equalization of homosexuality to heterosexuality, which is typically manifested, for example, that homosexuals can similarly as heterosexuals enter into matrimony.

As you can see, homosexuality legislation went through a really long way. Although primarily considerably in recent years has accelerated the pace at which the Czech legislation draws significant changes, which certainly can not be taken for granted (the complete decriminalization of homosexuality to registered partnership were only six years old, while the process of decriminalization lasted several decades), it must be emphasized that the current form of Czech legislation is far from final. It is still necessary to solve many unanswered questions, which concern primarily the issue of "parenting" of homosexual couples, which is by its nature a collision course with not only the law, but also with ethics, and in relation to which it is possible to ask ourselves whether its solution still falls under the third phase, or it represents a following stage.

Abstrakt

Předmětem této rigorózní práce je poskytnout komplexní deskripci historického vývoje právní úpravy vztahů mezi osobami téhož pohlaví v České republice od prvních náznaků její existence až po současnost s cílem navrhnout další směr vývoje příslušné právní úpravy (tj. právní úpravu *de lege ferenda*). V práci je postupováno na časové ose od nejstarší úpravy po nejmladší, resp. aktuální, od obecného vymezení pojmu homosexualita ke speciálnímu rozboru příslušných právních předpisů. Primární v práci využívanou metodou je metoda deskriptivní, dále komparativní a analytická.

Klíčová slova

Registrované partnerství, homosexualita, historický vývoj.

Abstract

The subject of this thesis is to provide comprehensive description of the subsequent evaluation of the historical development of legal regulation of relations between persons of the same sex in the Czech Republic since the first signs of its existence until the present in order to suggest the direction of the development of relevant legislation (ie. the legislation *de lege ferenda*). In the thesis is proceeded on the timeline from the oldest to the youngest (current) adjustments, from the general definition of homosexuality to a special analysis of the relevant legislation. The main method that is used in this thesis is descriptive method further comparative and analytic method.

Keywords

Registered partnership, homosexuality, historical development.